

LUNDS UNIVERSITET
CENTRUM FÖR GENUSVETENSKAP

När den Andre behöver hjälp

Om makt, etik och koloniala spår i volontärturismen

Hanna Bäckström
Kandidatuppsats: GNVK01
VT 2011
Handledare: Malena Gustavson

Abstract

This is a study of the growing phenomenon volunteer tourism, defined as Westerners traveling to countries in the "third world", mainly through commercial agencies, with the purpose of "helping out" in social and environmental projects. The purpose is to examine how the volunteer travel as a social practice produces discursive meaning, identities and subject positions. I have studied the web pages of two Swedish volunteer travel agencies, and conducted interviews with four former volunteers.

I find the volunteer travel problematic because it articulates "the Other" as a generalized object in need of help, and "the Westerner" as active and knowing, despite his/her lack of experience. Though, the interviews show that the power relations are dependent on context, and constructed in intersections of, among other, gender, race and age.

In conclusion, I argue that the commercialization of the volunteer travel, and the articulation of the phenomenon as just a "good deed", risks to ignore previous/contemporary meetings between Western "Selves" and other "Others", hardly distinguishable from colonial relationships. To acknowledge these contexts and "the other" as a concrete subject, rather than as a stranger in need, would be desirable for an "ethical tourism" aiming to "do good".

Key words: *Volunteer travel, tourism, post colonial, communicative ethics, national identity*

Nyckelord: *Volontärresor, turism, postkolonial, kommunikativ etik, nationell identitet*

Innehållsförteckning

1. Inledning	s. 4
1.1 Bakgrund	s. 4
1.2 Syfte och frågeställningar	s. 4
1.3 Analytiska utgångspunkter	s. 5
1.4 Postkolonialitet som teori och forskningsfält	s. 6
1.5 Metod och material	s. 9
1.6 Tidigare forskning	s. 13
2. Analys: Maktrelationer artikuleras	s. 15
2.1 Volontärresor till salu	s. 15
2.2 Volontären som turist	s. 15
2.3 De behövande Andra	s. 20
2.4 Den hjälpsamma volontären	s. 23
2.5 Den gode svensken	s. 24
2.6 Maktrelationer i samverkan	s. 26
3. Avslutning: Att hjälpa den andre	s. 28
3.1 Volontärresan som etisk konsumtion	s. 28
3.2 Slutdiskussion	s. 31
4. Referenser	s. 33
4.1 Litteratur	s. 33
4.2 Elektroniska källor	s. 34
5. Bilagor	
Bilaga A: Information till intervjupersoner	s. 35
Bilaga B: Intervju 1	s. 36
Bilaga C: Intervju 2	s. 41
Bilaga D: Intervju 3	s. 51
Bilaga E: Intervju 4	s. 59
Bilaga F: Intervjuguide	s. 70

1. Inledning

1.1 Bakgrund

De senaste decennierna har Sveriges ”u-hjälp” omformulerats till utvecklingsamarbete, mottagarna till samarbetspartners, och fokus har flyttats från att bygga sjukhus och skolor, till att tillsammans med lokala partners arbeta långsiktigt för demokrati, miljö och jämställdhet¹. En konsekvens av detta är att biståndsorganisationerna skickar iväg färre utbildade volontärer att hjälpa till på skolor, sjukhus och barnhem, samtidigt som intresset bland unga, för att resa och för globala frågor, långt ifrån minskat. Det har öppnat för en ny marknad för resebranschen - vilken jag i uppsatsen refererar till som volontärturism. Och fenomenet är internationellt, i den meningen att intresset för volontärresor, till länder i framförallt Latinamerika, Afrika och Asien, växer stadigt i Europa, USA och resten av den rika världen².

Med en fot i turism och en i utvecklingsamarbete framstår volontärresenären som en tvetydig figur, och resans syfte oklart. Å ena sidan vill man få något, uppleva och upptäcka det som skiljer sig från vardagen, och å andra sidan kanske avstå från något, hjälpa, ge av sin tid och sig själv. Jag fascineras av kombinationen – går det att konsumera och hjälpa ”den andre” på samma gång? Tvetydigheten öppnar för olika tolkningar och berättelser, inte minst vad gäller vilka maktrelationer som volontärturismen genererar.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att med ett kritiskt perspektiv titta närmare på fenomenet volontärturism, genom en diskursanalys av researrangörers marknadsföring samt intervjuer med fyra hemkomna resenärer. Mina frågeställningar är: Vilka maktrelationer artikulerar volontärresor som social praktik och kulturellt fenomen? På vilka sätt? Hur fungerar volontärresor identitetsskapande, och vilka olika subjektspositioner konstrueras, möjliggörs och ifrågasätts, av reseföretag och volontärer?

Eftersom mina förutsättningar är att studera fenomenet från Sverige koncentrerar jag mig på hur det förpackas och säljs här, vilka förväntningar som de svenska resenärerna har, och hur dessa i efterhand utvärderar och minns sina upplevelser. Jag kan alltså inte säga mycket om

¹Sida, ”Detta är svenskt bistånd”, <http://www.sida.se/Svenska/Bistand—utveckling/Detta-ar-svenskt-bistand/>, 2011-05-13

²Se ex. Simpson, Kate (2005), ”Dropping Out or Signing up? The Professionalisation of Youth Travel”, i *Antipode*, vol. 37, nr 3, s. 447-469

volontärturismens konsekvenser i stort - men förhoppningsvis något om vad volontärresorna, och de relationer som de skapar, artikulerar, och vilka diskurser som dessa uttryck (re)producerar.

1.3 Analytiska utgångspunkter

1.3.1 Diskursteori

Volontärresan som ”artikulering” är en hänvisning till min diskursteoretiska utgångspunkt, som jag lånar av Ernesto Laclau och Chantal Mouffe³. Laclau & Mouffe betonar att inte bara text, utan också sociala praktiker, som en volontärresa, har betydelse på ett diskursivt plan. Det är en viktig teoretisk förutsättning för min undersökning, eftersom jag inte gör någon analys av ett reellt volontärprojekt, utan snarare frågar mig vilken mening som fenomenet som sådant kan producera, i olika sammanhang. Jag använder mig också av Laclau & Mouffes politiska teori, eftersom diskursteorin är nära sammanflätad deras postmarxistiska kritik av ”den neoliberal diskursens hegemoni”. Jag diskuterar då hur volontärresan kan förstås som en artikulering i en samtida politisk diskurs som, enligt Laclau & Mouffe, domineras av marknadsekonomiskt liberala ideologier. Jag har framförallt funnit Chantal Mouffes kritik av denna diskurs förnekande av samhällliga konflikter användbar för att diskutera de ”goda möten” som volontärresorna antas generera.⁴ Enligt diskursteorin är alltså en social praktik inte bara diskursiv, utan också politisk, vilket även är min utgångspunkt för analysen av volontärresan. Diskursanalysen beskrivs närmare i metodavsnittet.

1.3.2 Identitetskonstruktioner

En konstruktionistisk förståelse av identitet är också en viktig utgångspunkt för min uppsats. Enligt Laclau & Mouffe är även identitetskonstruktioner en högst politisk process, i bemärkelsen att man utestänger andra möjligheter/grupper⁵. Även subjekten är alltså diskursiva och deras ev. entydighet är konstruerad⁶. Jag frågar mig således vilka identiteter som volontärresorna konstruerar, genom uteslutning och artikulation, och var volontärernas subjekspositioner finns i ”den diskursiva strukturen”⁷. Bilden av ”den Andre” spelar också en viktig roll, som den figur genom vilken ”Självet” förstår sig själv. Identitetskategorierna konstrueras, artikuleras, inte minst i relation till varandra, vilket också gör att de maktrelationer som diskuteras skapas ”i och genom den simultana

³Laclau, Ernesto & Mouffe, Chantal (1985, sv. övers 2008): *Hegemonin och den socialistiska strategin*, Göteborg: Vertigo

⁴Mouffe, Chantal (2005, sv. övers 2008): *Om det politiska*, Stockholm: Tankekraft förlag

⁵Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise (2000) *Diskursanalys som teori och metod*, Lund: Studentlitteratur, s. 49-52

⁶Laclau & Mouffe, s. 172

⁷Ibid., s. 163.

verkan av kön, klass och ”ras”/etnicitet”, som Paulina de los Reyes och Diana Mulinari uttrycker det⁸.

1.3.3 Etiska perspektiv

Då volontärresan, som jag ska visa, på många sätt artikuleras som en sorts ”god handling”, har jag också funnit feministisk kritik av etiska teorier användbar för att kritiskt analysera diskursen kring volontärturismen. Jag går därför avslutningsvis in på det moraliska värde som tillskrivs volontärresans postulerade ”möten” mellan ”själv” och ”annan”, utifrån Sara Ahmeds kritik av ”främlingen” som fetisch⁹, och Seyla Benhabibs teori om etisk kontextualitet¹⁰. Ahmed menar att såväl moralfilosofer, som Emmanuel Levinas, och konsumtionskulturen, genom kommodifiering, konstruerar en sorts främlingsfigur som existerar i sig själv, ”before being”. I det ena fallet förväntas subjektet visa omsorg om främlingen, och i det andra fallet konsumera annanheten. Ahmed är kritisk till hur ”den andre” i båda fallen blir en slags fetisch, vilket objektifierar ”de andra” och hon argumenterar för att vi istället bör undersöka möten, och etiska frågeställningar, som kroppsliga och historiskt specifika, istället för att dölja dessa faktorer bakom idéer om ett essentiellt ”främlingskap”. Liksom Laclau & Mouffe menar Ahmed nämligen att alla möten involverar konflikter, om hur identiteter och maktpositioner ska konstrueras, vilket också sker i förhållande till andra, tidigare möten¹¹.

Benhabib har på ett liknande sätt kritiserat traditionella västerländska etiska teorier för att förutsätta att ”den andre” är opersonlig och universell, alltså en sorts främling. Enligt Benhabib bör ett etiskt förhållningssätt inte formuleras med en anonym, passiv främling som ”mottagare”, utan i dialog med en ”konkret annan”, som ses som en jämbördig varelse¹². Som Ahmed påpekar står dennes maktposition dock alltid i konflikt med min egen, och man måste fortfarande reflektera över hur det partikulära mötet förhåller sig till större kontexter. Jag återkommer till Benhabibs och Ahmeds kritik i min avslutande diskussion.

1.4 Postkolonialitet som teori och forskningsfält

Min uppsats rör sig mellan och i de två närbesläktade fälten postkoloniala studier och kritisk turistforskning. Varken Sverige, internationellt volontärarbete eller turism kan dock på 2000-talet

⁸de los Reyes, Paulina, Mulinari, Diana (2005) *Intersektionalitet*, Malmö: Liber, s. 24

⁹Ahmed, Sara, (2000) *Strange Encounters: Embodied Others in Post-Coloniality*, London: Routledge

¹⁰Benhabib, Seyla, (1992) *Autonomi och gemenskap: Kommunikativ etik, feminism och postmodernism*, Göteborg: Daidalos

¹¹Ahmed, s. 5-9

¹²Benhabib, s. 185-186, 197 f.

oproblematiserat sättas i relation till en kolonial historia. Enligt Anne McClintock är det viktigt att inte använda postkolonialitet som en ahistorisk term, utan peka ut vilka förhållanden och situationer man talar om, när man använder begreppen kolonial och postkolonial¹³. För tydlighetens skull tar jag därför redan här upp tidigare forskning om kombinationer av kolonialism, Sverige och turism, tillsammans med en redogörelse för den postkoloniala teori jag använder mig av.

1.4.1 Turism och (post)kolonialism

Volontärresan kan kanske bäst beskrivas som ett hybridfenomen, där turism, utbildningsresor, bistånd och utvecklingssamarbete möts. Jag har dock valt att kalla det för en form av turism, vilket möjligtvis kan ifrågasättas. Jag motiverar mitt ställningstagande i del 2.2 Volontären som turist.

Turism kan sägas ha sina västerländska rötter i pilgrimsresor och romantikens idéer om äventyr, frihet, storslagen natur och erövringar, samt i borgerlighetens bildnings- och kurortsresor. Att resa till ”periferin” för att utforska denna blev också viktigt för västerländska upplysningsmän, i nära relation till kolonialismen under 1700- och 1800-talen. Alla dessa former av resor var framförallt förbehållna de övre samhällsskikten, framförallt männen¹⁴. Att resa för nöjes skull kräver också idag ett överflöd av pengar, vilket jag vill påstå ger resan ett fortsatt symboliskt värde som statussymbol – vilket förstås påverkar de maktpositioner som volontärresan artikulerar.

Enligt turistforskarna Michael Hall & Hazel Tucker är ”annanheten” en viktig del av turismens idé – de menar att många gånger är det just ”det annorlunda” som i turistens ögon gör ett resmål värt ett besök, vilket inte minst kan uppmuntra stereotypa framställningar av ”andra kulturer”¹⁵. Reseformer som primärt syftar till att ”uppleva” dessa ”etniska andra” kallas ibland för etnisk turism, vilket etnicitetsforskaren Katarina Mattsson menar bygger på en form av ”kolonialt begär”, efter att konsumera den andre, ”främlingen”, och därigenom själv förändras.¹⁶ Mattsson är en av de globaliseringsforskare som medverkar i antologin *Det globala reseprivilegiet*, tillsammans med Mekonnen Tesfahuney, Josefina Syssner och Khalid Khayati, vilka jag också refererar till i min diskussion kring volontären som turist. Tesfahuney och Syssner & Khayati vill synliggöra bilden av turistfiguren som vit och västerländsk, och ett antal privilegier och maktpositioner som de menar att denne turist åtnjuter¹⁷.

¹³McClintock, Anne (1995) *Imperial Leather. Race, Gender and Sexuality in the Colonial Contest*, London: Routledge

¹⁴Andersson Cederholm, Erika (1999) *Det extraordinära lockelse*, Lund: Arkiv förlag, s. 34-38

¹⁵Hall, Michael & Tucker, Hazel (2004) *Tourism and Postcolonialism. Contested Discourses, Identities and Representations*, London: Routledge, s. 8

¹⁶Mattsson, Katarina (2010) ”Afrikakänsla”, i *Det globala reseprivilegiet*, red. Tesfahuney & Schough, Lund: Sekel bokförlag, s.93

¹⁷Tesfahuney, Mekonnen (2010): ”Vem är turisterna?”; Syssner & Khayati (2010) ”Veni, Vidi, Adios”, i *Det globala reseprivilegiet*, red. Tesfahuney & Schough, Lund: Sekel bokförlag

1.4.2 Sverige i världen

Sveriges relation till kolonialism och turism är också en viktig utgångspunkt för min analys. Idéhistorikern Klas Grinell menar att ”modernitet” och ”kolonialitet” är två med varandra förbundna begrepp, som beskriver ”globala mönster” där ”den västerländska självförståelsen” av ”den västerländska civilisationen” har blivit den hegemoniska berättelsen om världen, som på väg ”med förnuftet mot framtiden”¹⁸. Grinell har studerat svenska omvärldsbilder i turistbroschyrer under 1900-talet, och han menar att man där kan se hur idén om ”den svenska moderniteten” och ”folkhembygget” hänger ihop med ett rättfärdigande av en västerländsk överlägsenhet.¹⁹ Marknadsföringen av volontärturismen kan ses som en fortsättning på den utveckling av turistiska utlandsbilder som Grinell beskriver. Det är också min utgångspunkt att volontärresor, som artikulering och identitetsskapande praktik, delvis kan förstås i förhållande till konstruktionen av en svensk självbild. Även om Sverige inte har varit någon ”framgångsrik” kolonisationsator, så har landet format och ”formats av kolonialismens historia och varit en del av en situation där Europa uppträder som ett globalt centrum”, som Michael McEachrane och Louis Faye beskriver det²⁰. Sveriges koloniserande av Sápmi är också värd att ha i åtanke, liksom svenska sjömäns, missionärers och soldaters verksamhet i dåvarande Belgiska Kongo under 1900-talets första halva²¹.

Samtidigt finns andra berättelser om Sveriges relation till omvärlden, som framställer Sverige som en solidarisk och anti-imperialistisk nation. Föreställningen om Sverige som ett ”anti-kolonialt” undantag i Europa är inte minst levande inom det svenska biståndet, enligt Maria Eriksson Baaz, som studerat svenska och danska biståndsarbetare i Tanzania²². Även om volontärresenärerna inte primärt reser ”som svenskar”, då de inte är finansierade av svenskt bistånd, är liknande idéer om ”den gode svensken” i min mening intressanta vad gäller volontärernas självbild.

1.4.3 Postkolonial diskursanalys

Vad då gäller postkolonialitet som teoribildning har diskursanalys enligt litteraturprofessorn Ania Loomba spelat en viktig roll, för undersökningar av hur ”kunskap” om koloniala subjekt och kulturer relaterar till ekonomiska och politiska kontrollinstitutioner²³. Eller med Laclau och

¹⁸Grinell, Klas: *Att sälja världen. Omvärldsbilder i svensk utlandsturism* (Göteborg, 2004), s. 19-25

¹⁹Ibid., s.74-80

²⁰Mc Eachrane, Michael, & Faye, Louis (2001) ”Inledning”, i *Sverige och de Andra: Postkoloniala perspektiv*, red. Mc Eachrane & Faye, Stockholm: Natur och Kultur, s.7-9, s. 282

²¹Granqvist, Raol J. (2001) ”’Virvlande svarta lemmar’ och ’goda svenskar’ i Kongo i hundra år”, i *Sverige och de Andra.: Postkoloniala perspektiv*, red. Mc Eachrane & Faye, Stockholm: Natur och Kultur

²²Eriksson Baaz, Maria (2001) ”Biståndet och partnerskapets problematik”, i *Sverige och de andra: Postkoloniala perspektiv*, red. Mc Eachrane & Faye, Stockholm: Natur och Kultur, s. 164

²³Loomba, Ania (1998, sv. övers 2005) *Kolonialism/Postkolonialism: En introduktion till ett forskningsfält*, Stockholm: tankekraft förlag, s.62

Mouffes termer: Hur myten om ”Västerlandets” överlägsenhet, normer och ideal görs till objektiv verklighet genom såväl stereotypiseringar som institutioner. Edward Saids analys av västerländska berättelser om ”Orienten” är ett exempel som visar hur skillnadsskapande mellan ”vi” och ”dem” spelat en stor roll för att motivera de koloniala projekten. Om Europa är rationellt, manligt, civiliserat och utvecklingsorienterat, är Orienten enligt den koloniala diskursen, enligt Said, irrationellt, kvinnligt, barbariskt och statiskt, osv.²⁴. Som Grinell och Hall & Tucker konstaterar är ”bilden av den Andre” central också för förståelsen av turismens omvärldsbilder ur ett ”postkolonialt” perspektiv.

Hur man ska förstå ”kolonialismen-som-text” i förhållande till dess materiella och ekonomiska aspekter är dock en tvistefråga. Kritiker menar bl.a. att för mycket fokus på ”text” riskerar att osynliggöra kontexten, vilket vore ett motsägelsefullt resultat för den maktkritiska analysen. Loomba menar dock att syftet med den koloniala diskursanalysen är att ”blottlägga kopplingarna mellan ideologi och verklighet snarare än att låta de två sfärerna smälta samman”, vilket också är min utgångspunkt²⁵.

1.5 Metod och material

1.5.1 Diskursanalys

Jag använder som sagt Ernesto Laclau & Chantal Mouffes diskursteori som analytiskt verktyg. En diskurs är enligt Laclau & Mouffe en tillfällig fixering av betydelse, en ”strukturerad totalitet” kring ett visst ämne, där olika tecken fastställs genom att de artikuleras i relation till varandra. ”En diskurs är således en reducering av möjligheter”²⁶. Viktigt är dock att en diskurs aldrig kan fixeras helt och hållet. Det finns alltid ett ”konstitutivt yttre”, som består av de betydelser som uteslutits, vilka i teorin alltid potentiellt kan undergräva diskursens entydighet²⁷. Diskursteorin skiljer inte på språkets resp. den sociala och fysiska verklighetens organisering, utan menar att vi tolkar handlingar på samma sätt som språkliga uttryck – alltså i relation till andra tecken. En volontärresa får ex. betydelse genom att skilja sig från en charterresa till Mallorca²⁸. Det betyder också att sociala och fysiska handlingar på samma sätt som de språkliga tecken ”hålls på plats genom tillslutningar men hela tiden riskerar att glida in i nya artikulationer”²⁹.

²⁴Said enligt Loomba, s. s. 56-57

²⁵Loomba, s. 62

²⁶Winther Jørgensen & Phillips, s. 33-34

²⁷Ibid., s. 34-35

²⁸Winther Jørgensen & Phillips gör en jämförelse mellan charterresan och en storstadssemester i London, s. 43

²⁹Ibid., s. 43

Laclau & Mouffes förståelse av även det sociala som ”diskursivt” ska enligt Winther-Jørgensen och Phillips inte tolkas som att ”allt bara handlar om språk”, utan snarare som att diskurserna är materiella³⁰. Detta samtidigt som de med nödvändighet är politiska, eftersom ”det sociala självt saknar essens”³¹ Om en diskurs blir så etablerad att man glömmer dess konstruerade karaktär, menar Laclau & Mouffe alltså att det är en i grunden politisk konflikt som har blivit osynliggjord³². ”Diskursanalysens syfte är att avslöja vilka myter om samhället som objektiv realitet som impliceras i tal och andra handlingar. Man kan studera hur vissa myter kommer att framstå som objektivt sanna och andra som omöjliga”, skriver Winther- Jørgensen och Phillips³³.

Winther-Jørgensen och Phillips ger också några förslag på konkreta frågor att ställa i en diskursanalys baserad på diskursteorin, t.ex.: Vilken diskurs reproducerar/ifrågasätter artikulationen? Vilken diskurs bygger artikulationerna på?³⁴ När det gäller ”volontärresor” kommer jag alltså att fråga mig ex. vilka diskurser (eller ideologier) som denna artikulatoriska praktik bygger på, reproducerar och ev. ifrågasätter.

1.5.2. Webbmaterial

Jag har tittat på två resebyråers webbplatser, Voluntärresor AB och Good Travel AB, som båda har sitt säte i Stockholm och säljer volontärresor framförallt till en svensk publik³⁵. I analysen har jag koncentrerat mig på de avsnitt där företagen mer generellt beskriver vad det ex. innebär att åka som volontär och varför de tycker att man ska göra det. Jag gör också några nedslag i exempel på projekt, för att demonstrera hur de kan utformas och hur man skildrar de länder och platser dit resorna går, i både text och bild.

1.5.3 Att hantera en diskurs

När jag betraktar volontärresan som en diskursiv praktik måste jag också fråga mig vilka berättelser som *en* version av resans betydelse utesluter, vilket är en anledning till att jag kompletterar textanalysen med intervjuer. Enligt Sara Eldén är den poststrukturalistiska diskursanalysen ensam oförmögen att svara på hur människor i praktiken hanterar diskursens berättelser. ”Den förändring

³⁰Winther Jørgensen &Phillips, s. 42; Laclau & Mouffe, s. 161-162

³¹Laclau & Mouffe, s. 146, 149

³²Enligt Winther Jørgensen & Phillips, s. 41-46.

³³Ibid., s. 47

³⁴Ibid., s.36

³⁵Volontärresor: <http://www.volontarresor.se>, Good Travel: <http://www.goodtravel.se>. Voluntärresor gjorde stora ändringar på sin webbplats i slutet av maj, då uppsatsen redan var skriven. Några länkar finns dessvärre inte kvar.

vi kan identifiera uppenbarar sig framförallt som en potential”, skriver hon³⁶. Som turistforskaren Hazel Tucker skriver kan särskilt inte turistmöten reduceras till enbart frågor om diskurs. Tucker vill rikta forskningens ljus också mot upplevda känslor och kroppslighet, och menar att det är i dessa kroppsliga och kontextuella möten, som turismens ”postkoloniala potential” ligger. Tucker menar att framförallt känslor av skam kan synliggöras som ett faktiskt avbrott i den dominerande diskursens ”flöde”, och därmed som ett potentiellt motstånd till turismens ”koloniala arv”³⁷. Med dessa utgångspunkter vill jag således också komplicera texternas (diskursens) version genom intervjuer, och i dessa söka fler versioner av vad volontärresan kan innebära, inte minst dess ”postkoloniala potential”³⁸.

Fokus på diskurs kan enligt Eldén också göra att frågan om relationen mellan forskare och ”forskningsobjekt” och kritiken av ”objektiviteten”, som lyfts upp av feministiska forskare, riskerar att försvinna³⁹. Om jag inte också frågar efter människors erfarenheter ”riskerar vi att få en endimensionell forskning där den enda, dessutom oproblematiserade, rösten är vår egen”, som Eldén uttrycker det, vilket jag vill undvika⁴⁰.

1.5.4 Intervjuer

Jag har genomfört intervjuer med fyra hemkomna volontärer, som alla varade mellan 30 och 60 minuter. Intervjuerna genomfördes i enskildhet, två hemma hos de intervjuade och de andra på arbetsplats resp. i ett grupprum på ett bibliotek. Tre av informanterna identifierar sig som kvinnor och en som man. Det var inte ett medvetet urval, men torde, av tillgängliga resdagböcker på nätet att döma, någorlunda spegla vilka som reser som volontärer från Sverige. De intervjuade är mellan 23 och 28 år, och gjorde sin resa när de var runt 20 år⁴¹. Två av de medverkande letade jag själv upp och kontaktade via ett internet-community för resenärer. Den tredje kontakten förmedlades genom en gemensam vän, och den fjärde är en bekant till mig, som själv hörde av sig när jag efterlyste personer att intervjuas. ”Linda” planerade sin resa till Tanzania på egen hand, och de andra reste genom ett svenskt reseföretag.

³⁶Eldén, Sara (2005) ”Att fånga eller bli fångad i diskursen?”, i Lundqvist, Davies & Mulinari (red.) *Att utmana vetandets gränser*, Malmö: Liber s. 60, 72

³⁷Tucker, Hazel (2009) ”Recognizing Emotion and its Postcolonial Potentialities: Discomfort and Shame in a Tourism Encounter in Turkey”, i *Tourism Geographies*, vol. 11, nr 4, s. 444-461

³⁸Ibid., s. 73.

³⁹Eldén, s. 61, 73

⁴⁰Ibid., s. 74

⁴¹Volontärresor AB uppger att 50 % av deras resenärer är i 20-årsåldern, ”Vanliga frågor och svar”, <http://www.volontarresor.se/information/vanliga-fragor-svar>, 2011-05-23

Intervjuerna kan kallas semistrukturerade, då jag utgick från en intervjuguide⁴², men lät samtalet utvecklas på det sätt som kändes naturligt. Min intention har varit att uppmuntra intervjupersonerna till egen reflektion och delvis bygga analysen ”tillsammans” med dem⁴³. Att låta de medverkande aktivt resonera kring sina egna föreställningar och minnen var en medveten strategi för att synliggöra ”läckor” som finns i diskurserna, även i den som kritiserar (volontär)turism. De medverkande fick också möjlighet att läsa igenom och komplettera sina berättelser skriftligt, delvis utifrån några följdfrågor ställda av mig via e-post, vilket ”Kalle” och ”Linda” valde att göra. Den första intervjun blev av tekniska orsaker bara delvis inspelad, varför ”Linda” också svarat på de inledande frågorna skriftligt. Alla intervjuer finns som bilagor, och de skriftliga tilläggen är markerade med kursiv stil i resp. intervju.

1.5.5 Positionering och etiska överväganden

Alla intervjupersoner fick innan intervjutillfället skriftlig information om uppsatsens upplägg och syfte, och om anonymiseringsprocessen⁴⁴. Jag valde att ha kvar uppgifter om ålder, kön och till vilka länder resorna gått, eftersom dessa faktorer ofta spelar en viktig roll i berättelserna. Genom vilka organisationer de rest, och i vilka byar, regioner och projekt de arbetat har däremot oidentifierats, för att säkerställa de medverkandes anonymitet. Att jag innan intervjuerna redogjorde för mitt syfte, att undersöka såväl maktproblematik som möjligheter med volontärturismen, påverkade troligen intervjupersonernas tankebanor, kanske till att bli mer självkritiska. Det var dock en medveten strategi, eftersom jag ville involvera dem i analysarbetet.

Jag har själv inte gjort en resa av detta slag, och inte heller besökt de världsdelar som företagen och volontärerna beskriver (framförallt Afrika, Latinamerika, Sydästen). Jag har tillbringat sex månader i Azerbajdzjan, som praktikant på en lokal kvinnorrättsorganisation, vilket delvis kan liknas vid volontärarbetet, även om jag bedömer att upplevelsen skiljer sig på flera punkter⁴⁵. Mina begränsade erfarenheter gör att jag lättare kan distansera mig till volontärernas berättelser, men samtidigt begränsar det mina möjligheter att förstå dessa. Det gör mig också mer medveten om vilken makt det ligger i att tolka volontärernas erfarenheter, varför jag varit noga med att uppmuntra dem att själva reflektera över sina upplevelser.

⁴²Se bilaga F.

⁴³”[Om forskaren] uppfattar sig som placerad på samma nivå som sina informanter och forsknings-’objekt’ (...), så lägger det grunden till att hon eller han på ett eller annat sätt tillerkänner dem synvinklar, röster och agens när hon eller han skriver in dem i sin text”, skriver Nina Lykke i *Genusforskning: En guide till feministisk teori, metod och skrift*, (2009) Malmö: Liber s. 182

⁴⁴Se bilaga A.

⁴⁵Azerbajdzjan ligger ex. geografiskt sett i Europa, och i den postsovjjetiska nationen representerar ex. ”det europeiska” oftare ”frihet” än kolonialt förtryck. Jag åkte inte genom en researrangör, och arbetade inte heller med socialt arbete på samma sätt som volontärerna, utan i politiskt orienterade organisationer. Som ”vit kvinna” från Sverige i den traditionella kaukasiska och muslimska kulturen upplevde jag dock, på liknande sätt som de personer jag intervjuat, både situationer av tillskriven makt och status och att detta underminerades pga. min ålder och kön.

1.6 Tidigare forskning

I en svensk kontext finns lite forskning om just volontärturism. Cecilia Jonsson vid Linnéuniversitetet arbetar för närvarande på en doktorsavhandling om unga svenskars volontärresor, men några resultat är ännu inte publicerade.

Linda Berg närmar sig däremot flera av mina frågeställningar kring makt och identitet i volontärresan i sin avhandling i etnologi, om svenska solidaritetsarbetare i Nicaragua.⁴⁶ Berg har studerat solidaritetsarbetarnas identifikationsprocesser och konstruktioner av olika Vi och Dem, som de tar sig uttryck i intervjuer, rapporter och resebrev. Även om Berg talat med professionella snarare än turister, liknar den maktproblematik som solidaritetsarbetarna upplevde den som jag menar att volontärresenärerna står inför. Både grupperna reser från Sverige till f.d. europeiska kolonier för att arbeta för ”en bättre värld” samtidigt som de själva, som vita och västerländska, ”förkroppsligar välstånd och makt” som Berg uttrycker det⁴⁷.

Även nämnda Maria Eriksson Baaz har belyst maktrelationer i internationellt utvecklingsarbete. I sin avhandling skriver hon om skandinaviska biståndsarbetare i Tanzania, och om hur identiteter som ”givare” och ”mottagare” lever kvar, trots en vändning till begrepp som ”partnerskap”⁴⁸. Eriksson Baaz och Bergs avhandlingar har varit viktiga inspirationskällor för mina frågeställningar kring volontärernas identifikationsprocesser och självbild. Min undersökning skiljer sig dock från deras eftersom volontärresorna tydligare har en fot i turism, vilket påverkar de möten och relationer som jag analyserar. Vad gäller detta är Erika Andersson Cederholms avhandling intressant, där hon behandlar hur s.k. ”luffarturister” reproducerar tudelningen emellan ”vardag” och ”extraordinär”, autentiskt och falskt, och om hur detta, bland annat, påverkar de mellanmännsliga relationerna under resans gång.⁴⁹

Utanför Sveriges gränser har desto mer forskning gjorts om volontärturismen specifikt, framförallt i den anglosaxiska världen, där fenomenet växer snabbt. Daniel Guttentag, Kanada, har t.ex. studerat den internationella litteraturen kring volontärturism, och kritiserar forskningens stora fokus på positiva effekter. Guttentag menar att det också finns potentiella risker, som att lokalbefolkningens verkliga behov negligeras, i takt med att volontärprojekten kommersialiseras och prioriterar

⁴⁶Berg, Linda (2005), *InterNacionalistas: Identifikation och främlingskap i svenska solidaritetsarbetares berättelser från Nicaragua*, Umeå: H:ströms förlag

⁴⁷Ibid., s. 109

⁴⁸Eriksson Baaz, Maria (2002) *The White Wo/Man's Burden in the Age of Partnership*, Göteborg: University of Gothenburg

⁴⁹Andersson Cederholm, Erika (1999) *Det extraordinära lockelse: Luffarturistens bilder och upplevelser*, Lund: Arkiv förlag

volontärernas önskemål. Ett annat problem är att arbetet riskerar att bli dåligt utfört, eftersom volontärerna ofta saknar professionella kunskaper, inte kan språket och bara stannar en kort tid. Projekten tenderar också att inte fokusera på långsiktig utveckling, utan snarare på ”hjälp för stunden”. En tredje risk är att volontärprojekten inte gynnar lokalsamhällets ekonomi, utan bara en liten elit eller utländsk aktör. Eftersom volontärerna arbetar ideellt, riskerar man att konkurrera ut lokal arbetskraft. En fjärde problematik, som min uppsats också berör, handlar om hur ”den andre” konceptualiseras inom ramen för volontärturismen. Förespråkare framhåller enligt Guttentag bl.a. att volontärturismen bidrar till volontärens ”personliga utveckling” och ett genuint engagemang, byggt på förståelse och medkänsla, samt att stereotypa bilder av ”andra kulturer” motverkas. Guttentag menar dock att man inte bara kan anta sådana konsekvenser, utan pekar på studier som visar att engagemanget tenderar att avta efter hemkomsten och att positiva möten med individer ofta tolkas som att de är kulturellt ”undantag”⁵⁰.

Utvecklingsforskaren Kate Simpson, som forskat om ”gap year”-industrin i Storbritannien, menar också att volontärbranschen förstärker snarare än ifrågasätter skillnadsidéer. ”De andra” definieras enligt Simpson av både volontärer och företag som ”behövande”, men ändå ”fattiga-men-glada”. Denna inställning menar Simpson är oroväckande, då den riskerar att rationalisera, eller t.o.m. romantisera fattigdomen. Simpson kritiserar också reseföretagen för att ge en förenklad bild av ekonomisk och social utveckling, som att bara handla om att ”tilldelas det man saknar”⁵¹.

Harg Luh Sin, London, har studerat hur en grupp från Kambodja själva upplever volontärturismen i landet, och hon är kritisk till hur volontärturismen konstruerar volontären som den aktiva omsorgsgivaren, lokalbefolkningen som behovande, och till att projekten många gånger utformas utan lokalbefolkningens inflytande⁵². Jag kommer att återkomma till Sins, Simpsons och Guttentags kritik i min analys.

Den västerländska turismens kopplingar till kolonialismen har varit ett internationellt forskningsområde sedan 1970-talet. Hit hör tidigare nämnda Klas Grinells forskning om svenska utlandsbilder i turistbroschyrer, och Tesfahuney, Mattssons och Hall & Tuckers kritiska forskning. Jim Butcher är en annan nämnvärd kritiker av vad han själv kallar för ”moraliseringen av turistindustrin”. Butcher ser talet om ”den gode turisten” som en individualisering, och

⁵⁰Guttentag, Daniel: “The Possible Negative Impacts of Volunteer Tourism”, i *International Journal of Tourism Research*, nr 11, 2009, s. 537-551

⁵¹Simpson, Kate (2004) ”Doing development’ : the gap year, volunteer-tourists and a popular practice of development”, i *Journal of International Development*, vol 16, nr 5, s. 681-692

⁵²Sin, Harg Luh (2010), ”Who are we responsible to? Locals’ tales of volunteer tourism”, i *Geoforum*, vol 41, nr 6, s. 983-992

avpolitiserings, av fattigdom och miljöförstöring, och menar också att den nya turismens vurm för ”bevarande” av natur och kulturer är problematisk, då detta riskerar att hindra utveckling i ”tredje världen”.⁵³

2. Analys: Maktrelationer artikuleras

2.1. Volontärresor till salu

Först, en klargörande beskrivning av volontärresornas upplägg: Det finns många olika former av volontärresor, beroende på resenär, syften, resmål, och så vidare. Gemensamt för de kommersiella volontärresor som här undersöks, är dock att de till stora delar utformas av researrangörerna. Både Volontärresor AB och Good Travel säljer volontärresor som ”paket”, där resenären betalar för att delta i ett projekt. Reseföretagen samarbetar med lokala organisationer, som arrangerar projekten på plats. Flygbiljetter, visum och vaccinationer ingår normalt inte, men det gör boende och mat. Många av volontärprojekten finansieras till stor del av deltagaravgifter, och mer sällan av statligt stöd eller NGO:s. Logi hos en lokal värdfamilj eller i särskilda boenden för volontärer är vanligast. Arbetet kan handla om att hjälpa till med undervisning, på barnhem, arbete med gatubarn eller på sjukhus. Båda företagen erbjuder också flera projekt inriktade på att ”bevara” djur och natur. Resorna kan vara allt från två veckor till 12 månader, och arbetets karaktär varierar beroende på varaktighet och projektets villkor. Karaktäristiskt är dock att det inte ställs några särskilda krav på volontärerna, förutom ”ett äventyrligt sinne och vilja att hjälpa till”⁵⁴. Det rör sig således inte om kvalificerade uppgifter, och volontärerna har sällan huvudansvar för arbetet. Volontärresor och Good Travel skiljer sig åt på en del punkter, men jag kommer i den följande diskussionen att fokusera på de gemensamma nämnarna.

2.2 Volontären som turist

Att jag kallar volontärresor för en form av turism är inte okomplicerat. Gränsdragningen mellan att leva och arbeta i ett land, och att besöka det som turist är svår. Handlar det ex. om hur länge man är borta, om man får betalt, om vad man gör, om vad man vill, om vem man är, var man kommer ifrån? Huruvida volontären är att betrakta som turist eller inte är dock en central fråga vad gäller de subjekspositioner och maktrelationer som volontärresorna ev. reproducerar.

Mekonnen Tesfahuney menar att ordet turist, framförallt i turismforskning, är ”mer eller mindre synonymt med vit och västerlänning”. ”Alltså”, fortsätter han, ”att vara turist (vit) är att utgå från en

⁵³Butcher, Jim (2003) *The Moralisation of Tourism: Sun, sand and... saving the world?* New York: Routledge

⁵⁴Good Travel, ”Varför resa med oss?”, <http://www.goodtravel.se/?id=2423>, 2011-05-16

privilegerad subjekts- och mobilitetsposition och ha makten över rörlighet och tillträde till olika (globala) rum”⁵⁵. Tesfahuney menar vidare att turisten har en position som karaktäriseras av kortlivade och obeständiga relationer till platser och människor. ”Det tillfälliga är själva förutsättningen och signumet för tillvaron som turist”, skriver Tesfahuney, och menar att detta gör turistpositionen till en sorts ”frizon”, som bl.a. ”upphäver sociala normer och förpliktelser”. Att vara turist är enligt Tesfahuney därför också att få, kunna och uppmuntras att ”njuta” mer än något annat, vilket i längden också avhumaniserar såväl turist som ”lokalbefolkning” och demoraliserar relationerna.⁵⁶

Volontärresorna beskrivs av såväl volontärer som researrangörer som något annat än den renodlade ”njutningsresa”, utan moraliskt ansvarstagande, som Tesfahuney talar om. Men bara för att resorna inte primärt syftar till personliga ”utsvävningar”, betyder det inte volontärens position inte kan liknas vid den som Tesfahuney turist intar. Privilegiet att resa och, efter en period, lämna, kvarstår, liksom en personlig längtan efter minnesvärda och positiva upplevelser. Good Travel skriver ex.: ”Att resa som volontär kommer inte att te sig såsom en vanlig semesterresa. Livet ute på fält erbjuder inte samma komfort eller lyx som du är van att ha omkring dig. Istället får du uppleva livet som lokalbefolkningen lever och det är en stor del av charmen!”⁵⁷ Och Volontärresor AB uppmanar: ”Åk som volontär och gör något annat än du är van vid på din semester!”⁵⁸

Volontärresan är alltså enligt researrangörerna en form av semester – men en ”annorlunda” sådan. Det som skiljer volontärturisten från en ”vanlig” turist verkar vara att man reser för att *både få* upplevelser och lärdomar, och för att *ge* något tillbaka ”till platsen”. Till skillnad från den amoraliska hedonistiska turist som Tesfahuney beskriver, vill den som reser som volontär (av både marknadsföring och berättelser att döma) också ”lära känna” den plats och de människor man besöker. Till exempel säger ”Sofia”, som åkte till Tanzania, att hon ”kände att det här var rätt grej, att få vara borta tre månader, och dels uppleva landet, och dels hjälpa till” och hon konstaterar att ”det är en bra kombination”. När jag, tvärtemot volontärernas egen definition, fortsatt kallar dem för turister, syftar jag bl.a. på att volontärresorna av alla motiverades med (bl.a.) en önskan om att också få uppleva något *annorlunda* än vardagen i Sverige. Även om viljan att hjälpa kan ha varit nog så stark, så kan reseelementet, och den makt som denna implicerar, inte ignoreras. Om den långväga resan inte var viktig, så hade ju volontärarbetet lika gärna kunnat ske ”hemma”. ”Linda”,

⁵⁵Tesfahuney i *Det globala reseprivilegiet*, s. 109-111

⁵⁶Ibid., s. 114 f.

⁵⁷Good Travel, ”Att resa som volontär”, <http://www.goodtravel.se/att-resa-som-volontar.aspx>, 2011-05-16

⁵⁸Volontärresor, ”Åk som volontär!”, <http://www.volontarresor.se/AkSomVolontar.asp>, 2011-05-16

som reste till Tanzania på egen hand, säger att hon med tiden förstod att hon gjorde resan framförallt för sin egen skull:

Man är inte ombedd av nån att åka, utan i de flesta fall betalar folk en massa pengar för att åka på volontärresor med företag, och då gör man det för sin egen skull.

Linda utvecklar resonemanget som svar på frågan om volontärresornas popularitet:

Jag tror att det beror på att människor vill uppleva andra kulturer och samhällen på ett djupare plan, samt känna att de gör något bra för någon annan för att själva kunna reflektera, utvecklas och må bra.

Linda är den enda som tar upp funktion för volontären själv så explicit, och jag tror att det är en slutsats som såväl volontärer som researrangörer ogärna vill dra. Som vi ska se i nästa avsnitt är ”viljan att hjälpa” ett centralt element i hur volontärresorna begripliggörs, som en ”god” form av resande, i motsats till ”vanlig turism”. Oavsett var på skalan mellan resa-för-sin-egen-skull och resa-för-att-hjälpa som volontärresenären befinner sig vill jag dock hävda att volontärresor måste betraktas som en form av turistiskt resande, då något annat riskerar att osynliggöra den maktposition som resenären befinner sig i, som bl.a. rörlig, fri och konsumerande. Även om det primära syftet med de upplevelser man söker inte är att ”njuta” utan att, till exempel, ”utvecklas”, så har volontärerna makt över sin egen mobilitet och ett anmärkningsvärt tillträde till globala rum. Det faktum att volontärerna inte avkrävs på någon särskild kompetens, som ex. lärare eller socialarbetare⁵⁹, förändrar inte deras maktposition som turister. Det faktum att de *trots* detta är välkomna, signalerar snarare att de har något annat som ger status, som pengar, kulturellt kapital och, i vissa fall, antagen kunskap i egenskap av ”västerlänningar”.

Att resa för nöjes skull är i sig också ett privilegium, enligt Josefina Syssner och Khalid Khayati, vilket jag anser att man kan tillskriva även volontärresenärer. Att resan inte är påtvingad ger en maktposition eftersom volontären kan välja att stanna hemma, utan att utsätta sig själv för fara⁶⁰. Som Syssner & Khayati påpekar krävs det att man har rätt pass, visum och pengar, för att världen ska te sig så öppen och tillgänglig som den rike kan få för sig att den är. Den ”frivilliga mobilitetens privilegium” innebär också möjligheten att välja och välja bort olika destinationer – vilka också av volontärturismens aktörer marknadsförs, och (åtminstone delvis) konsumeras, som en form av varor.⁶¹

Jag frågade om de hemkomna volontärerna hade tänkt på sig själva som turister, och undrade då om de identifierade sig med positionen, men fick svar som uttryckte att detta i så fall var en ”känsla”

⁵⁹Se ex. Good Travel, ”Är en volontärresa något för dig?”, <http://www.goodtravel.se/vanliga-fragor.aspx>, 2011-05-16

⁶⁰Syssner & Khayati, s. 39-43

⁶¹Ibid., s. 40

som (ofrivilligt) uppkom ibland, och mycket sällan en frivilligt påtagen identitet. ”Känslan” av att vara turist var tydligast i början av volontärvistelsen, eller när man åkte på utflykter, och kopplades bl.a. till att omgivningen upplevdes som mindre välbekant, och att man själv blev utpekad som främling. ”Kalle”, som också åkte till Tanzania, sa ex.:

Mm, framförallt i början kände man sig som turist. Och framförallt väldigt uttittad, för att man kommer ändå som... Man är vit, och de ser inte så mycket vita där, så det blir ganska mycket uppståndelse när man kommer. De tycker det är väldigt kul, och de pekar på en. Så man känner sig väldigt mycket som turist.

Kommentaren visar också prov på hur ordet turist, som Tesfahuney menar, artikuleras tillsammans med ”vit” och ”västerlänning”.

I allas resonemang märks på så sätt en, mer eller mindre uttalad, ovilja till att definiera sig själv, eller bli sedd, som turist, vilket jag tolkar som delvis uttryck för ett avståndstagande från den ”omoraliska” maktposition som Tesfahuney beskriver. Frida menar att det kändes ”skönt” att kunna säga att man var volontärbetare, och inte ”vanlig turist” och hon reflekterade över hur de i volontärgruppen gärna såg sig själva som ”lite bättre” än de vanliga turisterna:

HB: Vad var det som kändes bättre, eller gav mer status i att vara volontär?

Frida: Ja, det var väl just att man... Jag tror att många, liksom, i turistländer, kan känna att turister bara åker runt och har massa pengar och gör massa saker som de absolut inte har råd med. Och då kändes det lite exploaterande, men då kunde man känna att man var där och hjälpte till, kändes det ändå som. Då gjorde man en god insats också, inte bara utnyttjade ens eget ekonomiska överläge i och med att man kom från ett rikt land, liksom. Och då kändes det som att folk, eller de man lärde känna, costaricanerna, också tyckte att, ja, men ”de är ju här och hjälper till”.

Oviljan att både efter och under resan identifiera sig som turist beror troligen också på att ordet i mångas öron är negativt laddat.⁶² Erika Andersson Cederholm beskriver hur s.k. ”luffarturister” ofta tar avstånd från ordet ”turist”, och framhåller den seriöse ”resenären” som ideal. Denna anstränger sig enligt Andersson Cederholm för att delta i lokalbefolkningens vardag, till skillnad från den ”hedonistiske festprissen”⁶³. Good Travel kan sägas anspela på samma ideal, när de skriver att man som volontär får ”uppleva livet som lokalbefolkningen lever och det är en stor del av charmen”. Att, som vid en volontärresa, stanna lite längre på en och samma plats, bo och arbeta med lokalbefolkning, är då ett sätt att försöka komma ifrån de ”kortlivade och flyktiga förbindelser till platser, människor och företeelser” som Tesfahuney menar är utmärkande för en turist⁶⁴. Ambitionen att ”hjälpa utsatta barn” kan alltså ses som ett sätt att uttrycka etiskt ansvar, till skillnad

⁶²Tesfahuney, s. 109

⁶³Andersson Cederholm, ex. s. 34 f., 41-44

⁶⁴Tesfahuney, s. 112

från den ”turistiska” inställningen, som ser semesterorten som en moralisk ”frizon”⁶⁵. Jag diskuterar detta närmre i följande avsnitt.

Syssner & Khayati menar att ett annat privilegium som turisten har är möjligheten till ”den omedelbara sortin”, och syftar på den möjlighet som turisten har att omedelbart lämna, och åka ”hem”, när denne så önskar.⁶⁶ Att den som reser som turist ska lämna resmålet är, vill jag påstå, en självklarhet oavsett om oförutsedda katastrofer sker eller inte, och därmed en frihet som ger status och makt i sammanhanget. Detta inte minst när resmålet, som för volontärresorna, hör till de fattigare delarna av världen, många gånger med bristande demokrati. Volontärresans idé bygger också på att de områden man kommer till uttryckligen förstås som fattiga, och de som bor där som behövande. Volontärturistens frihet och mobilitetsprivilegium sammanfattas väl i detta citat från Good Travel:

Våra volontärresor varar allt ifrån 1 vecka och uppåt; det är oftast upp till dig hur länge du vill stanna. Du behöver inte ge upp ditt arbete eller avstå från något, se det som en annan sorts semester. Vi har projekt tillgängliga året om och de flesta är flexibla med när du kan komma och lämna. Om du skulle vilja kombinera projektresan med ”sightseeing” eller några vilodagar på stranden; går det lätt att anordna och vi kan hjälpa till.⁶⁷

Volontärresenärens möjligheter och ambition att ”uppleva livet som lokalbefolkningen gör”, som Good Travel uttryckte det, verkar alltså begränsade, framförallt av tid. Faktum kvarstår, för både lokalbefolkningen och volontären själv, att den senare snart kommer att lämna ”det enkla livet” (fattigdomen), och dessutom redan på plats kan kombinera det med ”sightseeing eller några vilodagar på stranden”. Som Andersson Cederholm skriver om luffarturisterna, besöker volontärturisten lokalbefolkningen ”i deras verklighet men man gör det på sina villkor”⁶⁸. Dessa förutsättningar artikulerar, vill jag hävda, en problematisk maktrelation mellan de människor som möter varandra genom volontärprojekten. Volontärresan framställs å ena sidan som ett sätt att lära känna en annan verklighet, men å andra sidan under en begränsad tid. Premissen är, som Good Travel skriver, att volontären egentligen ”inte behöver avstå från något”. Livet som volontär, som framställs som ett sätt att dela vardag med ”fattiga människor”, är samtidigt bara ”en annan sorts semester”.

⁶⁵Se ex. Andersson Cederholm, s. 20-22

⁶⁶Syssner & Khayati, s. 47-51

⁶⁷Good Travel, ”Varför välja att resa med oss?”, <http://www.goodtravel.se/?id=2433>, 2011-05-16

⁶⁸Andersson Cederholm, s. 111

2.3 De behövande Andra

Att ”lära känna ”ett annat land eller kultur, samt få erfarenheter och upplevelser framstår alltså som en del av volontärresans syfte. Den tydligaste och mest frekvent nämnda motiveringen är dock, vad jag kan se, en önskan om att ”hjälpa till”. De intervjuade volontärerna tar alla upp detta som en mycket stark orsak till att man reste iväg:

Frida: Det var något jag visste redan på gymnasiet, att jag ville åka iväg och volontärarbeta, för att, ja, men hjälpa till.

Kalle: Jag vet inte, jag har alltid velat åka så här, och liksom, på nåt sätt lära sig och se hur det fungerar där. Och det är givetvis, alltså att på något sätt bidra, hjälpa till, eftersom man ser och läser att de behöver mycket hjälp.

Sofia: Dels har jag alltid velat till Tanzania. Och så har jag alltid tyckt om barn, och så har jag alltid varit mycket för det här med att hjälpa till. Jag kände att det här var rätt grej, att få vara borta tre månader, och dels uppleva landet, och dels hjälpa till. Det är en bra kombination.

Frida tror att ”det finns ett behov hos många att hjälpa till”, när jag frågar vad hon tror är anledningen till volontärresornas popularitet, och det är anmärkningsvärt att alla citerade ovan talar om att detta är något de i princip ”alltid velat göra”. Möjligheten att få tillfredsställa detta ”behov” verkar också onekligen vara ett av reseföretagens starkaste argument för volontärresan.

Volontärresor AB skriver ex:

Dina kunskaper och erfarenheter uppskattas och behövs. Att hjälpa gatubarn till en bättre framtid, undervisa engelska i en byskola eller att hjälpa till med skötseln av ett naturreservat är inte bara en möjlighet att lära känna en annan kultur, ett annat språk och att få vänner för livet. Du bjuder också på dig själv - dina erfarenheter och din omtanke.⁶⁹

Good Travel använder i sina ”blänkare” för olika projekt rubriker som ”Hjälp samhällen, kvinnor och barn bland Himalayas berg”, ”Gör en betydelsefull insats för Ugandas barn”, och ”Utforska Peru som volontär och hjälp fattiga samhällen”⁷⁰. Jag kan inte utvärdera huruvida volontärerna verkligen ”hjälper” eller inte, i olika konkreta fall. Däremot – vad betyder det ”att hjälpa” i det här sammanhanget? Vilka diskurser, maktrelationer och subjekspositioner artikulerar detta antagna syfte med volontäresorna?

2.3.1 Bilden av de utsatta Andra

”Man ser och läser att de behöver mycket hjälp”, sa Kalle, när jag frågade varför han ville åka som volontär. Med vetskap om att just Kalle läste på mycket innan resan, så har jag inte för avsikt att ifrågasätta korrektheten i hans bild av Tanzania. Däremot, är bilden av ”de Andra” som de som ”behöver hjälp”, talande för volontärresediskursen. Kate Simpson skriver: ”Indeed, the very

⁶⁹Volontärresor, ”Åk som volontär”, <http://www.volontarresor.se/AkSomVolontar.asp>, 2011-04-20

⁷⁰Good Travel, ”Sök bland våra resor”, <http://www.goodtravel.se/?id=3359&cat=3227&subj=3231,3232,3689,3688,3692>, 2011-05-13

legitimacy of such programmes is rooted in a concept of a 'third world', where there is 'need', and where European young people have the ability, and right, to meet this need"⁷¹.

Inte bara utgår själva idén från att den som har råd och möjlighet, volontären, reser till "ett fattigt land" för att "hjälpa till", bilden av de fattiga och behövande andra reproduceras också flitigt i researrangörernas framställningar. Good Travel använder i projektbeskrivningarna uttryck som "Ugandas barn", "utsatta barn och samhällen", "underprivilegierade daghem" och "sprid glädje i fattiga samhällen", vilket ofta kombineras med bilder på mörkhyade barn, som dock nästan alla har stora leenden på läpparna⁷². Kombinationen antyder både att barnen tack vare just volontärprojekten får känna glädje, trots fattigdom och utsatthet, och kan sägas förstärka bilden av ex. afrikaner som "fattiga-men-glada" och den förenklade idén om att utveckling bara är en fråga om att tilldelas det man behöver, som Simpson kritiserar gap-year industrin för att förmedla⁷³.

Bilden av de fattiga andra och det antagna behovet av "hjälp" från västerländska turister som volontärresan som diskursiv praktik artikulerar, kan också, vill jag hävda, jämföras med den europeiska kolonialismens konstruktioner av "andra kulturer" som "efterblivna och underlägsna", som Ania Loomba uttrycker det⁷⁴. Enligt Edward Said har "icke-européerna" konstituerats som bl.a. exotiska, statiska och primitiva, i motsats till det rationella, aktiva och civiliserade "Västerlandet"⁷⁵. Premisserna för volontärresan är som sagt också att den västerländska resenären åker till en plats, där "hjälp behövs". Volontären förväntas där (eller förväntar sig att få) utföra ett aktivt arbete, på en specifik (statisk) plats, som hen efter en tid lämnar.

Att volontärresorna som en form av turism också handlar om konsumtion av "annanhet", som Hall & Tucker uttryckte det, är också tydligt i researrangörernas marknadsföring, där det finns fler stereotypa berättelser om "de andra platserna" än den om fattigdom. Texterna försöker, naturligt nog, sälja in resmålen till volontären, och "tvingas" då till många exotiserande förenklingar. Volontärresor AB:s beskriver t.ex. "brasilianarna" som "livsbejakande, passionerade och otvungna, precis som samban"⁷⁶, och Ecuador som "ett mikrokosmos av Sydamerika", med "färger och dofter" och "stolta människor"⁷⁷. Good Travels projektion av skrattande, namnlösa barn och en vänligt vinkande man med ansiktsmålning, från någon anonym ursprungsbefolkning, på

⁷¹Simpson (2004), s. 447-469

⁷²Good Travel, <http://www.goodtravel.se/?id=3359&cat=3227&subj=3231,3232,3689,3688,3692>, 2011-04-20

⁷³Simpson (2004), s. 682

⁷⁴Loomba, s. 111

⁷⁵Enligt Loomba, s. 56

⁷⁶Volontärresor, "Brasilien-Miljö", <http://www.volontarresor.se/projekt/latinamerika/brasilien/brasilien-miljo>, 2011-05-20

⁷⁷Volontärresor, "Ecuador", <http://www.volontarresor.se/projekt/latinamerika/ecuador>, 2011-05-20

webbplatsens förstasida är ett annat exempel⁷⁸. Jag ska inte fördjupa mig i betydelseerna, men det är nämnvärt att dessa bilder också finns där, eftersom det är ett prov på hur researrangörerna försöker ”tillfredsställa behoven” att på samma gång ”hjälpa”, ”konsumera” och ”uppleva” den andre.

Att många av volontärprojekten är inriktade på barn och ungdomar är en aspekt som också kan sägas förstärker ”kolonialt”, eller rasistiskt, formulerade idéer om skillnader.⁷⁹ En bild av den icke-europeiske Andre i den koloniala diskursen var den primitiva och outvecklade, en närmast barnlig varelse.⁸⁰ Genom sitt fokus på barn som mottagare kan volontärresan kritiseras för att gå i samma fotspår, då man kan undvika att problematisera att ”tredje världens” invånare kanske också borde/vill/kan inta aktiva roller i mötet med ”västerlänningen”, och inte bara behöver hjälp och ”befrielse” utifrån. Berättelsen stärker då tvärtom dikotomin mellan ”de två världarna”. Loomba skriver om hur den vite mannens börda utmålades som en ”föräldraplikt”, att se efter och uppfostra de underutvecklade folken.⁸¹ Det finns anledning att hålla detta i minnet, som en påtaglig risk i konceptet volontärresor. Good Travels formulering ”Gör en betydelsefull insats för Ugandas barn” må syfta på barnen på de skolor och daghem man som volontär ska arbeta på⁸², men uttrycket kan också, i skuggan av den europeiska kolonialismen, konnotera hela Ugandas befolkning.

Volontärreseaktörernas bild av de ”behövande” andra kan också jämföras med biståndsbranschens föreställningar om passiva ”mottagare” och aktiva ”givare”, vilka enligt Maria Eriksson Baaz lever kvar, trots att man idag talar om ”partnerskap”. Eriksson Baaz konstaterar att bilden av den passiva, beroende och lata afrikanska Andre, och den paternalistiska attityden, har en lång historia, som minst går tillbaka till kolonialtiden. Hon beskriver vidare hur konstruktionen av s.k. ”partners” som bl.a. utvecklade och demokratiskt okunniga, beroende och opålitliga, hänger ihop med biståndsarbetarnas egen självförståelse. Eriksson Baaz menar att ”partnerna” konstitueras som ”de Andra” i förhållande till biståndsarbetarens egen västerländska identitet, som kunnig och överlägsen⁸³. Ania Loomba konstaterar också att motsatsställningarna mellan skilda ”raser” i koloniala och rasistiska diskurser varit nödvändiga för konstruktionen av ”det europeiska självet”⁸⁴. Även om volontärresorna, de inblandade aktörerna och deras identitetskonstruktioner, delvis skiljer sig från både historisk kolonialism och bistånd, finns likheter. Bilden av de behovande andra är

⁷⁸ Good Travel, <http://www.goodtravel.se/hem.aspx>, 2011-05-12

⁷⁹ Se ex. Volontärresors projektbeskrivningar, <http://www.volontarresor.se/BarnUngdom.asp>, 2011-05-11

⁸⁰ Enligt Loomba, ex. s. 113, s. 208-209

⁸¹ Ibid, s. 208

⁸² Good Travel, ”Gör en betydelsefull insats för Ugandas barn”, <http://www.goodtravel.se/?id=5263&bysearch=1&cid=5263&tabid=1>, 2011-05-16

⁸³ Eriksson Baaz, ex. s. 151-154

⁸⁴ Loomba, s. 111

central också för konstruktionen av volontärens identitet och, enligt vissa berättelser och ideal, framförallt från marknadsföringen, volontärens position som ”handlingskraftig huvudperson”⁸⁵.

2.4 Den hjälpsamma volontären

Om volontärresan som diskursiv praktik artikulerar ”mottagarna”, eller värdarna, för resorna, som ”i behov av hjälp”, konstruerar den på samma gång ”den västerländske volontären” som hjälpsam, välkommen, behövd och ”god”, inte minst i förhållande till andra (”vanliga”) turister, som jag diskuterade tidigare. Researrangörernas genomgående duande tilltal sätter också direkt resenären/volontären i fokus, vilket kan påstås vara motiverat i marknadsföringen. Det är dock samtidigt talande för vilka maktrelationer som volontärprojekten artikulerar, inklusive vilken agens som tillskrivs olika positioner. Volontärernas egna reflektioner kring hur ambitionerna att ”hjälpa till” föll ut i praktiken säger också något om vilka relationer som volontärresans idé konstruerar:

Kalle: När de fick höra att jag var student till socionom, social worker, så fick de ett väldigt förtroende för en. De trodde liksom att jag kunde fixa allt nästan, vad det än var, så ”det fixar han”. Man blev på något sätt representant för civilisationen, liksom, den vite mannen som kom och skulle rädda dem. Och ibland kändes det hopplöst för att de hade sådana förväntningar, för jag har ju ingen... Även om jag läser till socionom, så är det ju inte så mycket saker som jag hade nytta av där nere. Vi lär oss ju efter svenska förhållanden.

Frida: I: Ja, alltså på något sätt fanns man ju där för de barnen då, men jag hade kanske tänkt, med hjälparbete, och så där att man... Lite stereotyp, att man hjälper till konkret, med att bygga upp något, i ett fattigt land... Där det är svårt typ, eller så där. Men det här blev något annat. Visst hjälpte man till, men sen när man börjar problematisera det... Frågan är ju egentligen, hur mycket man hjälper till.

Jag betvivlar inte volontärernas uppriktiga och välvilliga intentioner, men som Kalle och Frida beskriver var det i praktiken inte helt lätt att leva upp till förväntningarna, eller researrangörernas berättelser. Linda, som reste på egen hand, beskriver också hur hon med tiden upptäckte att hennes initiala vilja att hjälpa inte svarade mot ett direkt behov:

HB: Tänkte du att resan var för din egen skull, innan du själv åkte också, eller var det någon som du insåg med tiden?

Linda: Det var något jag insåg med tiden. Framförallt på grund av att jag märkte att jag försökte göra mig behjälplig där jag kunde och dela med mig av saker (hålla engelskalektioner t.ex.), men det var ingen som krävde det, dvs. det blev tydligt att det inte var de som hade bett mig komma utan att jag hade bett om att få komma dit.

Det ska dock sägas att volontärernas berättelser är tvetydiga på den här punkten, vilket kanske är ett tecken på hur viktig beståndsdel ”hjälpanDET”, från ”hand till hand”, är av en ”lyckad” volontärresa. Good Travel betonar att man som volontär framförallt hjälper genom att man ger ekonomiska medel åt projekten, vilket sägs vara ”lika betydelsefullt och viktigt som själva arbetet”.⁸⁶

⁸⁵Uttrycket används av Eriksson Baaz när hon beskriver spelfilmer om Afrika och mediebevaktning av bistånd, i ”Partnerskapet och biståndets problematik”, i Sverige och de andra, s. 175

⁸⁶Good Travel, ”Vanliga frågor”, <http://www.goodtravel.se/?id=4753>, 2011-04-26

Jag uppfattar att detta är något som såväl volontärer som företag annars helst vill undvika att lyfta fram. Att påstå att volontärerna ”hjälper till” inte så mycket som personer, utan snarare genom positionen som rika turister kan sägas förta en del av det som framställs som volontärresans karaktäristika, som en mer personlig, ”äkta”, icke-exploaterande och icke-turistisk form av resa. Att (beroende)förhållandena mellan volontär och ”lokalbefolkning” klagörs anser jag dock är viktigt, för att inte befästa de maktrelationer som idén om ”hjälp” från ett ställe till ett annat kan artikulera. ”Att behöva hjälp” kan vara en utsatt position, på samma sätt som förmågan, eller förtroendet, ”att hjälpa” kan signalera status och inflytande. När dessa positioner också är kopplade till geopolitiska, ekonomiska, ras- och genusmässiga faktorer, blir maktasymmetrin ännu tydligare. Positionerna kan sägas dras till sin spets i Kalles berättelse, när han konstaterar att ”man blev på något sätt representant för civilisationen, liksom, den vite mannen som kom och skulle rädda dem”.

Att volontärernas berättelser pendlar mellan ett försvar av sin egen ”hjälpinsats”, som den artikuleras i volontärdiskursen, och en självreflexiv kritik av volontärturismens egentliga funktion och effekter, visar också hur praktiska erfarenheter kan ifrågasätta en diskurs ”objektivitet”, som Laclau & Mouffe kallar det. Här kan vi alltså skymta den (de) politiska konflikt(er) som berättelsen om ”good travel” försöker utesluta – något jag återkommer till.

Volontärresorna går alltså i stort ut på att ”hjälpa” ”den Andre”. Resorna är, enligt researrangörer och resenärer själva, därmed något annat än den ”moraliska frizon” som ”vanlig turism” sägs skapa. Som diskursiv praktik artikulerar de både ett ”behov” och ett ”ansvar”, och därmed en ”god handling”. Att resa som volontär kan således ses som en meningsskapande praktik i en form av ”etisk” diskurs, vilket på inget sätt förminskar de maktrelationer som samtidigt artikuleras. Jag fördjupar mig nedan i några av dessa, för att avslutningsvis diskutera kopplingarna mellan maktpositioner och etik.

2.5 Den gode svensken

Jag frågade volontärerna vad de tror är anledningarna till att volontärresor blivit så populära.

Kalle: Dels har ju resandet blivit så populärt, att man ska ut och se världen. Det är nästan en form av, att alla ska ut och se världen. Och då tycker man att det känns kul att göra någon sorts nytta. Jag tror många känner så att de vill göra nytta, och samtidigt ta del av... Så jag tror att det är någon kombination av att man ser väldigt mycket, men samtidigt gör någon sorts nytta. Just att många vill... Det är nästan så att man ska resa, och då passar inte alla där, i det där med backpacking, att festa och så. Jag tror att många tycker, att om du kan kombinera att resa med att göra något gott samtidigt, så...

Frida: Dels så har det väl ökat, intresset för att åka ut och resa och uppleva världen. Det är många, eller kanske de flesta känns det som, som åker ut och reser... Och det här är väl också ett sätt att hjälpa till, jag tror det finns ett behov hos många, att kunna och vilja hjälpa till.

Att åka ut och ”se världen” verkar, om man ska tro Kalle och Frida, nästan obligatoriskt för en ung svensk, eller europé, kanske som en sorts övergångsrit till vuxenlivet⁸⁷. I det sammanhanget kan en volontärresa kan sägas fungera som identitetsmarkör, genom vilken resenären dels visar att man uppskattar att världen är (för en del ter sig) ”globaliserad” och mångsidig, och dels att man är en ”god person”, som känner ansvar inför världens välmående. Volontärresan beskrivs av researrangörerna också som en sorts karaktärsdanande projekt. Volontärresor skriver ex: ”Räkna med att du vidgar dina vyer och vinner självkänsla efter en volontärvistelse. Du kommer att komma hem med många otroliga upplevelser i bagaget.”⁸⁸ Good Travel konstaterar att volontären får en fördel på arbetsmarknaden, genom ett stärkt curriculum: ”Volontärerfarenhet tillför ytterligare en dimension till en personlighet och ger kanske det lilla extra en arbetsgivare söker.” Att ha volontärarbetat signalerar enligt Good Travel ”ett personligt engagemang, beslutsamhet, ansvarsfullhet och empati”⁸⁹.

Att man lyfter fram de vinster som volontären själv gör av en volontärresa, är inte negativt, då ensidigt fokus på ”de andras behov” som sagt riskerar att förstärka maktasymmetrin⁹⁰. Däremot vill jag hävda att volontärresan som en väg till ”stärkt självkänsla” också bör förstås i relation till de maktrelationer och subjektpositioner som jag tidigare nämnt, med bl.a. koloniala föregångare.

En parallell kan också dras till konstruktionen av Sverige, och svenskar, som moderna och solidariska, som Klas Grinell respektive Eriksson Baaz uttrycker det. Volontärresenären kan beskrivas som på eget initiativ ”utsänd” från Sverige, från ett ”resursrikt” land till ett ”behövande”, och med den utgångspunkten är det intressant att se hur volontärerna beskriver sina ”uppdrag” i relation till svenska förhållanden. Enligt Grinell karaktäriseras Sveriges nationella självbild av en viss form av modernitet, som förenar ”trygghet, frihet och jämlikhet i ett modernt industrisamhälle”⁹¹. Eriksson Baaz menar att biståndsarbetarna i Tanzania gör en liknande bild av Sverige, som närmast en perfektion av demokrati och öppenhet⁹². Att ha rest som volontär skulle kunna signalera att man är en ”god svensk”, som värdesätter ”svenska” ideal som socialt ansvar, samtidigt som man antas bevisa att man är öppen för omvärlden och inte har några fördomar om ”andra kulturer”. I denna identitetskonstruktion är de Andra både de ”fattiga-men-glada afrikanerna” och de ”hedonistiska” och ”oansvariga” turisterna.

⁸⁷ Enligt Andersson Cederholm markerar den långväga resan ofta en socialt vedertagen brytningspunkt i livet, s. 12

⁸⁸ Volontärresor, ”Åk som volontär”, <http://www.volontarresor.se/AkSomVolontar.asp>, 2011-05-16

⁸⁹ Good Travel, ”Personliga fördelar”, <http://www.goodtravel.se/personliga-fordelar.aspx>, 2011-05-16

⁹⁰ Det är dock, enligt Simpson, också ett tecken på hur volontärresan ”professionaliserats” och anpassats efter en marknadsekonomisk logik.. Simpson, (2005), s. 466 f.

⁹¹ Grinell, s. 30

⁹² Eriksson Baaz, s. 116

”Den goda svensken”, som står på ”de svagas sida”, framträder också delvis i volontärernas resonemang kring sitt arbete med barn, där flera av dem upplevde sig ha ”en annan” pedagogisk inställning, med större respekt för barnen. Kalle skrev ex. i en kommentar efter intervjun:

Ett annat exempel som kanske är mest tydligt är när man behandlade barn och djur illa, där det blev extremt tydligt att man kommer från olika kulturer. En av våra grannar i byn slog sin son vid ett flertal tillfällen och då hördes det över till oss. När man då märkte att ingen i byn reagerade utan att alla tyckte det var ok, då kände man sig väldigt annorlunda. Det hade vi volontärer väldigt svårt att hantera.

Sofia tog också upp att hon reagerat på de tanzaniska lärarnas användande av kroppslig bestraffning, och att man inte hade raster i skolan.

HB: Vilket inflytande upplevde du att du hade? Kunde du påverka när du var där?

Sofia: Ja, genom att visa vad jag tyckte var fel, och visa på andra sätt och lära upp... Om barnen får springa av sig en stund till, så kanske de sitter bättre på lektionerna. Och lite så. Ja, visa nya metoder... Och sen så efter ett tag, när man kände att man sagt samma sak flera gånger, och så fattade de ändå inte, så då fick man ge upp liksom.

Sofias kommentar är inte helt rättvisande för det samlade intrycket av intervjuerna, då det uttrycker mer oförståelse för ”lokalbefolkningens” sätt och vanor, än vad både Sofia och de andra annars tog upp. Det är dock talande för den problematik som volontärturismen på sätt och vis delar med både bistånd och kolonialism, och vilka maktrelationer som volontärerna riskerar att förstärka, då begrepp som ”hjälp” och ”behov” inte tydligt definieras och analyseras.

2.6 Maktrelationer i samverkan

Som diskuterats ovan artikulerar ”volontärresan” en grupp av behövande och en grupp som antas vara resursrika och efterlängtrade. De maktrelationer som volontärturismen strukturerar kan dock inte enbart förstås genom kopplingar till europeisk kolonialism, som en främst geopolitisk ideologi. Volontärernas reflektioner kring de maktpositioner de fann sig själva på under resorna visar också att dessa i hög grad påverkades av faktorer som kön/genus, ålder och ”ras”/etnicitet, vilket volontärerna också ”tvingades” hantera. Som Berg uttryckte det blir volontärernas ambition att hjälpa till tvetydig, då de samtidigt ”förkroppsligar välstånd och makt”⁹³. Linda beskriver ex. hur hon behandlades olika, beroende på situation. Till vardags positionerades hon oftast tillsammans med de unga tjejer som var där för att arbeta, ”alltså ganska lågt”. I mer officiella sammanhang blev hon istället placerad längst fram och fick skaka hand med alla på huvudkontoret, som ”gäst och vit och sådär”. Kalle kopplade, som tidigare nämnts, barnhemspersonalens höga förväntningar på honom både till hans pågående socionomutbildning, och det faktum att han är ”vit” och ”man”. Han

⁹³Berg, s. 109

berättade om hur volontärerna som grupp hade stort inflytande på barnhemmet, trots sin unga ålder och brist på erfarenhet.

Kalle: På sätt och vis stod vi över pastorn och hans fru i hierarkin. På många områden såg de nämligen oss som experter, och de var därför oftast beredda att ta till sig våra synpunkter och göra så som vi föreslog. Inte för att de kände sig tvingade till det utan för att de helt enkelt litade på vad vi sa. Det hände vid ett flertal tillfällen att de sa till mig rakt ut ”vi litar på dig, du vet mer om detta än vad vi gör”.

Det står tydligt att vilken maktposition volontärresenären tilldelas och upplever sig ha beror på en mängd olika faktorer, som verkar i relation till varandra och som också förändras. Som kan utläsas av Kalles berättelse spelar kön/genus en minst lika stor roll som etnicitet/”ras” vad gäller de maktpositioner han hamnade på/intog. De specifika kontexterna kan inte heller bortses ifrån. Frida berättar om något annorlunda erfarenheter från Costa Rica, där hon kände att hon som volontär hade lite att säga till om, framförallt eftersom denna position kopplades ihop med att vara (vit) turist, vilket inte gav status, särskilt inte om man också positionerades som ”västerländsk kvinna”.

Frida: [Män på gatan] höll på och vissla och tittade på en på ett så föraktfullt sätt, som att, ”du är inte värd någonting”. Så att man visste att ”du är inte värd någonting”. Just att man var kvinna, och kom från ett annat land, västerlandet, och var... Det kändes nästan som att vissa såg en som slampig. Och det var jättejobbigt.

Något som också är intressant, är att den i Tanzania (enligt volontärerna) så viktiga åldershierarkin delvis verkar ha destabiliserats av den ”koloniala” diskurs som ger status åt ”vithet” och ”europeisk kunskap”. Kalle konstaterade själv att hans ålder ofta ”kompenserades av han var vit och student”.

Att maktpositionerna ”att hjälpa” och ”bli hjälpt” konstrueras i samverkan med andra system, visar också, vill jag hävda, att det finns läckor i diskursen. Alltså, om volontärresan som social praktik är att betrakta som en diskursiv artikulering, så innebär det också att de betydelser och subjektspositioner jag diskuterat ovan bara är tillfälligt fixerade, och beroende av konkreta situationer. Hazel Tucker menar att känslor av olust och skam kan betraktas som ett avbrott i en dominerande diskurs, och därmed som en sorts motstånd mot, exempelvis, ”koloniala” ideologier.⁹⁴ Linda berättar till exempel om de olustiga känslor hon och några andra volontärer kände när de unga tanzaniska kvinnorna de bodde med ålades att städa efter de utländska volontärerna:

Linda: Det var också ganska konstigt från början, för de... Även om det inte var deras egentliga grej, så fick de i uppgift att städa i hostelet, efter oss och... Vilket vi inte riktigt trivdes med, så vi sa ifrån.

Det verkar till stor del vara på den personliga och känslomässiga nivån som det finns möjlighet att ifrågasätta de maktpositioner som volontärturismen stipulerar. Volontärerna beskriver på olika sätt hur deras positioner som ex. vit och svensk ”plötsligt” spelade roll, när de befann sig på en annan plats, i en tydligare ”kolonial” diskurs. Detta märks inte minst i berättelserna om

⁹⁴Tucker (2009)

vänskapsrelationer, där det för flera var svårt att finna vänner från Tanzania resp. Costa Rica. Kalle beskriver t.ex. hur positionen som vit, rik och turist blev ett sorts hinder för jämlika möten med ”lokalbefolkningen”:

Kalle: (...) Vi var ju bland de verkligen rika där i landet, så att de sa ju till oss, varnade oss för det. Det kan vara så att de ställer in sig, men så vill de egentligen råna oss. Så det var svårt att få... De vänner man fick i sin ålder, det var barnen till handledaren, den familjen. Och så var det en taxichaufför, han var nog inte mycket äldre än jag, jag tror han var 27-28, som jag märkte var duktig, och han gav oss bra priser. Och då tog jag hans nummer, och ringde honom när man behövde, men det var ju på den nivån, att man ringde när man behövde taxi.

Kanske kan man säga att de sammanhang som volontärresorna utspelades i på ett annat sätt än ”vardagen i Sverige” synliggjorde de privilegier som positionerna vit, svensk och student ofta innebär. Samtidigt som volontärresorna kan sägas förstärka dessa privilegier, kan resorna troligen också leda till kritisk reflektion, kanske skamkänslor, som i sig kan vara ett steg till dekonstruktion av maktasymmetrierna. Som konstaterades inledningsvis är volontärturism mer än diskurs, och även de diskursiva betydelser som diskuterats är förstås möjliga att omförhandla i praktiken. I mina samtal med hemkomna volontärer har jag också upplevt att det finns utrymme för varje individ att kritiskt reflektera över volontärprojektens betydelse, och att försöka motarbeta negativa maktförhållanden ute ”på fältet”. Som Daniel Guttentag påpekar kan man dock inte anta att alla analyser leder till korrekta slutsatser och mindre fördomar⁹⁵.

Detta för mig till den avslutande diskussionen, som handlar om hur volontärturismen artikulerar globala relationer och etiskt ansvar.

3. Avslutning: Att hjälpa den andre

3.1 Volontärresan som etisk konsumtion

Att jag har kritiserat bilden av ”de Andra” som ”fattiga” innebär inte att jag vill ifrågasätta att det finns fattigdom. Den globala fattigdomen, och dess varierande orsaker, uttryck och konsekvenser, är ingen konstruktion. Däremot kan volontärresan som social praktik ses som en del av diskursen kring fattigdomens orsaker och lösningar. Volontärresorna är som diskursiva artikulationer försök att begripliggöra och tolka globala skillnader vad gäller, framförallt, socialt och ekonomiskt välstånd. Det är en berättelse som framförallt handlar om å ena sidan ”behov av hjälp”, fattigdom och nöd, och å andra sidan om människor med resurser, möjlighet och vilja att ”hjälpa till”. Jag har beskrivit hur volontärturismen riskerar att reproducera vissa maktrelationer, då den inte ifrågasätter de privilegier som positionerna rik, turist, vit, västerlänning, europé, svensk, man, etc. medför.

⁹⁵Guttentag, s. 545-547

Fokus för volontärresorna är istället att ”de andra” ”behöver hjälp”, vilket jag ser som en problematisk utgångspunkt.

Enligt Kate Simpson ger de brittiska volontärrese-arrangörerna en missvisande bild av utveckling, som att det bara skulle handla om att ”tilldelas det man saknar”. Volontärturismen ger, menar Simpson, en bild av att det räcker med att utbildade, unga européer åker till ”de fattiga länderna”, för att vara ”en hjälpande hand”, och ”göra utveckling”. Simpson kritiserar också hur researrangörer och volontärer beskriver de globala ekonomiska klyftorna som att handla om ”tur” eller ”otur”, vilket mycket sällan sätter fattigdomen i historiska och politiska perspektiv⁹⁶ Samma förenklade bild av globala resursfördelningar ger också de svenska företagen, när de beskriver sina projekt och destinationer. Good Travel skriver till exempel om Sydafrika:

Vad sägs om Taffelbergen, se de afrikanska pingvinerna vid Boulders Beach, åka på safari eller varför inte prova några av de Sydafrikanska vinerna. Samtidigt som du och din familj gör en insats för att hjälpa dem som varit mindre lyckligt lottade i livets lotteri.⁹⁷

Volontärresorna tangerar alltså ett sorts etiskt ställningstagande, som gör resan till en moraliskt riktig, eller snarare ”god”, handling. Jag har genomgående i uppsatsarbetet funnit det svårt att kritisera volontärresorna, eftersom de görs med så goda intentioner. Men med Laclau & Mouffes termer vill jag nu säga att föreställningen om detta ”goda”, som en objektiv realitet, vilar på en sorts myt om samhället, som osynliggör politiska konflikter. Utanför diskursen om ”hjälp”, behov och beredvillighet finns, som diskuterats, motsättningar i relationerna och konflikter och svårigheter i varje möte mellan ”volontär” och ”lokalbefolkning”. Enligt Jim Butcher representerar den ”nya moraliska” turismen en form av livsstilspolitik, där etik förstås *inom* ramen för ekonomin. Men, som han skriver: ”Ethical consumption hence reflects a very limited moral universe, as it is one that shies away from challenging the notion that there is life, and politics, beyond the shops”. När konsumtion ses som den främsta etiska och politiska handlingen undermineras enligt Butcher en kritisk undersökning av fattigdomens orsaker.⁹⁸

Jag menar också att volontärturismen, om den framställer dessa till en fråga om otur, och dess lösning till ”en annan sorts semester”, avpolitiserar motsättningarna mellan den två-tredjedelsvärld dit de flesta resorna går, och den rika en-tredjedelsvärld varifrån volontärerna kommer⁹⁹. Jag menar nu inte att konflikterna står mellan ett homogent, kapitalistiskt ”Nord” och ett lika homogent, men

⁹⁶Simpson (2004), s. 682-690

⁹⁷Good Travel, ”Familjeresa! Arbeta som volontär och utforska Kapstaden med hela familjen!”, <http://www.goodtravel.se/?id=5050&cat=3227&subj=3231,3232,3689,3688,3692®ion=&bysearch=1>, 2011-05-20

⁹⁸Butcher, s. 109-110

⁹⁹Begreppen är myntade av Gustavo Esteva och Madhu Suri Prakash (1998) och ämnar synliggöra att det finns de som har och de som inte har i både ”Väst” och i ”Tredje världen”, enligt Chandra Talpade Mohanty, ”Under Western Eyes’ Revisited: Feminist Solidarity through Anticapitalist Struggles”, i *Signs Journal of Women in Culture and Society* (2003), Vol.28, nr 2, s. 499-535

exploaterat ”Syd”, på var sin sida i höger-vänsterskalan. Volontärerna respektive ”lokalbefolkningen” kan inte på individnivå göras till representanter för politiska uppfattningar eller positioner. Däremot vill jag hävda att volontärresan som diskursiv praktik artikulerar vissa maktrelationer, vilka tar en marknadsekonomisk världsordning för given, där välståndet i ”Nord” enbart ses som *förebild* för ”Syd”, och inte kritiskt analyseras i förhållande till den fattigdom som existerar. Jag ser det som mycket problematiskt att volontärresan, som ett sätt att begripliggöra globala relationer, inte minst moraliska, inte kräver att volontärturisten, eller en-tredjedelsvärlden, avstår från något av sina privilegier.

Enligt volontärresediskursen behöver man inte, som Good Travel uttrycker det, ”ge upp sitt arbete eller avstå från någonting”¹⁰⁰, för att vara med och rädda världen. Det är ett talande uttryck för den större, konfliktförnekande diskurs som jag vill påstå att volontärresan (delvis) är en del av. Chantal Mouffe kritiserar i sin bok *Om det politiska* hur ”demokrati” i den hegemoniska liberala diskursen kommit att förstås genom termer som ”konsensus”, ”samförstånd” och ”dialog”, vilket enligt Mouffe är ett sätt att diskursivt osynliggöra (klassmässiga) intressekonflikter¹⁰¹. På många sätt anser jag att samma argument kan användas för att kritisera volontärresan. För mycket lidande, och för tydliga konflikter, verkar bli svårt för volontärturismen att hantera, eftersom researrangörerna inte minst vill sälja upplevelsen av att ”göra något gott” och ”göra skillnad”. Linda valde att åka till Tanzania på egen hand, bl.a. eftersom hon var kritisk till researrangörernas tillrättalagda upplägg: ”Man ska kunna hjälpa till, men det ska inte vara misär”.

En av volontärresans fördelar är enligt researrangörer, och viss forskning, att resorna skapar möten mellan ”volontärer” och ”lokalbefolkning”, en sorts kulturmöten antas vara ”goda” och ”utvecklande”, och som ska skapa ”interkulturell förståelse”¹⁰². Som Volontärresor AB skriver är resan ett sätt att ”lära känna en annan kultur” och att ”bjuda på sig själv”¹⁰³. Man utgår från att volontären ”lever tillsammans med lokalbefolkningen”, men ignorerar det faktum att denne kommer att återvända till sitt välstånd, de privilegierade positioner som denna frihet innebär och beror på, och hur detta påverkar relationerna. Om man enbart ser volontärresemötet som ”gott”, är det min uppfattning att man riskerar att reproducera de maktrelationer som tidigare möten, mellan ex. vita och svarta, artikulerat. Ett möte innehåller alltid element av konflikt, som Sara Ahmed skriver, eftersom de subjekt som möts aldrig är jämlika och självständiga, utan alltid möts i relation till omvärlden och tidigare möten. ”The coming together of others that allow the 'one' to exist takes

¹⁰⁰Good Travel, ”Varför välja att resa med oss?”, <http://www.goodtravel.se/varfor-valja-oss.aspx>, 2011-05-18

¹⁰¹Mouffe, Chantal, *Om det politiska* (2005, svensk översättning 2008)

¹⁰²Se exempelvis Wearing (2001), Guttentag (2009)

¹⁰³Volontärresor, ”Åk som volontär!”, <http://www.volontarresor.se/AkSomVolontar.asp>, 2011-05-18

place given that there is an asymmetry of power. The relationship between the encounter and forms of social antagonism requires that we consider the relationship between the particular – this encounter – and the general.”¹⁰⁴

3.2 Slutdiskussion

Jag har argumenterat för att volontärresor som diskursiv praktik artikulerar en asymmetrisk maktrelation mellan det aktiva subjekt som förutsätts ha resurser och kunskap, och de, förmodat, passiva ”mottagare” som behöver och får hjälp. Skillnaderna mellan dessa positioner stärks dessutom ofta av de privilegier som kommer av att volontären också är turist, mobil, västerländsk, rik, vit och så vidare, vilket gör att relationerna inte kan anses oberoende av tidigare möten mellan, ex., ”vita” och ”svarta”, som bl.a. färgats av rasistiska ideologier. Jag har också hävdad att volontärresan kan fungera som en sorts identitetsmarkör för volontären, genom vilken denne kan inta/stärka en position som ”globaliserad”, öppen, givmild och ”god”, men också som ung, svensk och europé. Volontärens identitet konstrueras då ofta i jämförelse med både andra ”vanliga turister” och ”behövande andra”.

Den kanske viktigaste konflikten rörande vilka maktpositioner som volontärturismen artikulerar, handlar således om glidningarna mellan den Andre som annorlunda, och den andre som ”det etiska objektet”, för ett (”västerländskt”) etiskt subjekts omsorg. Som Harng Luh Sin konstaterar utgår denna ”etiska” diskurs från att världen är delad i två, det rika, hjälpande ”Nord” och det fattiga, behövande ”Syd”. Sin menar att volontärturismens retorik om ”ansvar” och ”omsorg” omöjliggör jämlika relationer, eftersom ”the carer naturally assumes the position of privilege and power”¹⁰⁵. Jag menar därför att ”den andre” i ett etiskt resonemang måste förstås i relation till ”den Andre” som genom sitt (tillskrivna) annorlundaskap definierar ”Självet”, som den man själv inte är, och den man delvis begär, och därför vill konsumera. Det blir tydligt när volontärturismen, som just en form av turism, kombinerar konsumtion av ”annorlundahet” med viljan att ”göra gott”. Det blir en sorts ”etisk konsumtion” både *av* och *för* den andre, vilket, i min mening, riskerar att underminera den etiska relationen.

Det allmänmänniska etiska ansvaret kan nämligen inte reduceras, för att man ifrågasätter den stereotypa bilden av en (främmande) behövande Andre. ”We need to recognise the infinite nature of responsibility, but the finite and particular circumstances in which I am called on to respond to

¹⁰⁴Ahmed, s. 8

¹⁰⁵Sin, s. 983-992

others”, skriver Ahmed, vilket jag tror är en nödvändig hållning också för att hantera den maktproblematik som aktualiseras av volontärresan. ”Lösningen” på det paradoxalt problematiska i ”att hjälpa”, torde alltså vara att ”den andre” inte artikuleras som ett hjälplöst och behövande anonymt objekt för omsorg, utan som en ”konkret andre”, som Seyla Benhabib uttrycker det. Benhabib menar liksom Ahmed att ett etiskt förhållande bäst levs ut i en kommunikativ dialog, där ”den andre” inte generaliseras utifrån mig själv, utan erkänns som partikulär och tänkande¹⁰⁶. Detta förhållningssätt till den andre kallar Benhabib för ”interaktiv universalism”, vilket inte betyder ”idealt konsensus bland fiktivt definierade jag”, utan just ”den konkreta process av kamp i politik och moral där konkreta kroppsliga jag strävar efter autonomi.”¹⁰⁷ Detta förhållningssätt ifrågasätter, menar jag, att det finns ett självständigt etiskt (västerländskt) subjekt som ”vet bäst”, och att det alltid är ”gott” att ”hjälpa”. Det förnekar inte ansvar, men synliggör den makt, som Sin uttryckte det, som också ligger i att antas ”vara ansvarig” för någon annan.

Om detta vore volontärturismens utgångspunkt, tror jag att många av projekten skulle behöva ändra karaktär. Framförallt torde det bli viktigt att ”lokalbefolkningen” positioneras som en politisk aktör med vilja och agens att synliggöra de motsättningar som idag till stor del förnekas av den hegemoniska berättelsen om den ”goda” volontärresan, som ytterligare ”andrafierar” ”de fattiga”. Om volontärresebranschen, resenärer och lokala projektansvariga utgick från denna syn på ”ansvar” och ”hjälp” när de formulerade sina mål, skulle det också, tror jag, synliggöra vilka konkreta, kroppsliga jag som reser som volontärer, deras bakgrund och positioner, etnicitet, klass och genus, och därmed vilka maktrelationer som projekten riskerar att (re)producera. Det skulle, förhoppningsvis, kunna leda till personliga möten som tog de kontextuella konflikterna, och deras relation till omvärld och tidigare möten, på allvar, och som kanske uppmanade mer till kamp än tacksamhet.

För att nyansera den negativa bild jag gett av volontärturismen, vill jag igen påpeka att varje resenär torde ha möjligheten att reflektera över de relationer som volontärprojekten skapar. Vid en jämförelse med ex. anonyma gåvor till välgörenhet, *kan* volontärresan fungera som en mindre ojämlik relation till den ”behövande” andre, eftersom volontären också, åtminstone för en tid, lämnar sin säkra position för att själv bli en ”främling”. Även om volontärresorna riskerar att reproducera idén om ”främlingskapet” mellan, till exempel, vit och svart, rik och fattig, så skapas också faktiska rum, där aktörerna, volontärer likaväl som ”lokalbefolkning”, som ”konkreta, kroppsliga jag” måste hantera diskursens berättelser.

¹⁰⁶Benhabib, s. 176-193

¹⁰⁷Ibid., s. 171

4. Referenser

4.1. Litteratur

- Ahmed, Sara, (2000) *Strange Encounters: Embodied Others in Post-Coloniality*, London: Routledge
- Andersson Cederholm, Erika (1999) *Det extraordinäras lockelse*, Lund: Arkiv förlag
- Benhabib, Seyla, (1992) *Autonomi och gemenskap: Kommunikativ etik, feminism och postmodernism*, Göteborg: Daidalos
- Berg, Linda (2005), *InterNacionalistas: Identifikation och främlingsskap i svenska solidaritetsarbetares berättelser från Nicaragua*, Umeå: H:ströms förlag
- Butcher, Jim (2003) *The Moralisation of Tourism: Sun, sand and... saving the world?* New York: Routledge
- de los Reyes, Paulina, Mulinari, Diana (2005) *Intersektionalitet*, Malmö: Liber
- Eldén, Sara (2005) ”Att fånga eller bli fångad i diskursen?”, i Lundqvist, Davies & Mulinari (red.) *Att utmana vetandets gränser*, Malmö: Liber
- Eriksson Baaz, Maria (2001) ”Biståndet och partnerskapets problematik”, i *Sverige och de andra: Postkoloniala perspektiv*, red. Mc Eachrane & Faye, Stockholm: Natur och Kultur
- Eriksson Baaz, Maria (2002) *The White Wo/Man's Burden in the Age of Partnership*, Göteborg: University of Gothenburg
- Granqvist, Raol J. (2001) ”’Virvlande svarta lemmar’ och ’goda svenskar’ i Kongo i hundra år”, i *Sverige och de Andra: Postkoloniala perspektiv*, red. Mc Eachrane & Faye, Stockholm: Natur och Kultur
- Grinell, Klas (2004) *Att sälja världen. Omvärldsbilder i svensk utlandsturism*, Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis
- Guttentag, Daniel (2009) “The Possible Negative Impacts of Volunteer Tourism”, i *International Journal of Tourism Research*, vol. 11, nr 6, s. 537-551
- Hall, Michael & Tucker, Hazel (2004) *Tourism and Postcolonialism. Contested Discourses, Identities and Representations*, London: Routledge
- Laclau, Ernesto & Mouffé, Chantal (1985, sv. övers 2008): *Hegemonin och den socialistiska strategin*, Göteborg: Vertigo
- Loomba, Ania (1998, sv. övers 2005) *Kolonialism/Postkolonialism: En introduktion till ett forskningsfält*, Stockholm: tankekraft förlag
- Lykke, Nina (2009) *Genusforskning: En guide till feministisk teori, metod och skrift*, Malmö: Liber
- Mattsson, Katarina (2010) ”Afrikakänsla”, i *Det globala reseprivilegiet*, red. Tesfahuney & Schough, Lund: Sekel bokförlag
- McClintock, Anne (1995) *Imperial Leather. Race, Gender and Sexuality in the Colonial Contest*, London: Routledge
- McEachrane, Michael, & Faye, Louis (2001) ”Inledning”, i *Sverige och de Andra: Postkoloniala perspektiv*, red. Mc Eachrane & Faye, Stockholm: Natur och Kultur
- Mouffé, Chantal (2005, sv. övers 2008): *Om det politiska*, Stockholm: Tankekraft förlag

- Simpson, Kate (2005), "Dropping Out or Signing up? The Professionalisation of Youth Travel", i *Antipode*, vol. 37, nr 3, s. 447-469
- Simpson, Kate (2004) "Doing development' : the gap year, volunteer-tourists and a popular practice of development", i *Journal of International Development*, vol 16, nr 5, s. 681-692
- Sin, Harnng Luh (2010), "Who are we responsible to? Locals' tales of volunteer tourism", i *Geoforum*, vol 41, nr 6, s. 983-992
- Syssner, Josefina & Khayati, Khalid (2010) "Veni, Vidi, Adios", i *Det globala reseprivilegiet*, red. Tesfahuney & Schough, Lund: Sekel bokförlag
- Tesfahuney, Mekonnen (2010) "Vem är turisten?", i *Det globala reseprivilegiet*, red. Tesfahuney & Schough, Lund: Sekel bokförlag
- Tucker, Hazel (2009) "Recognizing Emotion and its Postcolonial Potentialities: Discomfort and Shame in a Tourism Encounter in Turkey", i *Tourism Geographies*, vol. 11, nr 4, s. 444-461
- Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise (2000) *Diskursanalys som teori och metod*, Lund: Studentlitteratur

4.2 Elektroniska källor

- Good Travel, "Index", <http://www.goodtravel.se/hem.aspx>, 2011-05-12
- Good Travel, "Att resa som volontär", <http://www.goodtravel.se/att-resa-som-volontar.aspx>, 2011-05-16
- Good Travel, "Familjeresa! Arbeta som volontär och utforska Kapstaden med hela familjen!", <http://www.goodtravel.se/?id=5050&cat=3227&subj=3231,3232,3689,3688,3692®ion=&bysearch=1>, 2011-05-20
- Good Travel, "Gör en betydelsefull insats för Ugandas barn", <http://www.goodtravel.se/id=5263&bysearch=1&cid=5263&tabid=1>, 2011-05-16
- Good Travel, "Personliga fördelar", <http://www.goodtravel.se/personliga-fordelar.aspx>, 2011-05-16
- Good Travel, "Sök bland våra resor", <http://www.goodtravel.se/id=3359&cat=3227&subj=3231,3232,3689,3688,3692>, 2011-05-13
- Good Travel, "Vanliga frågor", <http://www.goodtravel.se/?id=4753>, 2011-04-26
- Good Travel, "Varför resa med oss?", <http://www.goodtravel.se/?id=2423>, 2011-05-16
- Good Travel, "Varför välja att resa med oss?", <http://www.goodtravel.se/?id=2433>, 2011-05-16, 2011-05-18
- Good Travel, "Är en volontärresa något för dig?", <http://www.goodtravel.se/vanliga-fragor.aspx>, 2011-05-16
- Sida, "Detta är svenskt bistånd", <http://www.sida.se/Svenska/Bistand—utveckling/Detta-ar-svenskt-bistand/>, 2011-05-13
- Volontärresor, "Barn och ungdom", <http://www.volontarresor.se/BarnUngdom.asp>, 2011-05-11
- Volontärresor, "Brasilien-Miljö", <http://www.volontarresor.se/projekt/latinamerika/brasilien/brasilien-miljo>, 2011-05-20
- Volontärresor, "Ecuador", <http://www.volontarresor.se/projekt/latinamerika/ecuador>, 2011-05-20
- Volontärresor, "Åk som volontär", <http://www.volontarresor.se/AkSomVolontar.asp>, 2011-04-20, 2011-05-16
- Volontärresor, "Vanliga frågor & svar", <http://www.volontarresor.se/information/vanliga-fragor-svar>, 2011-05-23

Bilaga A: Information till intervjupersoner

Presentation

Jag heter Hanna Bäckström och är student vid Centrum för Genusvetenskap vid Lunds universitet. Intervjuundersökningen utgör en del av materialet till min kandidatuppsats.

Syftet med min uppsats är att undersöka fenomenet ”volontärresor”. Den form av volontärresor jag åsyftar är resor som sker inom ramarna för turistnäringen, arrangerade av reseföretag snarare än av resenären själv. Jag kommer dels att undersöka hur den svenska resebranschen producerar ”volontärresan” på ett konceptuellt plan genom sin marknadsföring, och sedan jämföra denna diskurs med fyra f.d. volontärers (era) erfarenheter. Jag kommer sedan att diskutera några etiska frågeställningar och maktproblematik som de olika berättelserna aktualiserar.

Den information som samlas in kommer endast att användas till min uppsats, vilken kommer att publiceras i Lunds universitets databas för studentuppsatser (LUP, finns tillgänglig för allmänheten via Lunds universitets hemsida). Ni som medverkar kommer att vara helt anonyma - jag kommer enbart att redogöra för resmål (land och stad), kön och er ålder när resan ägde rum. När jag citerar kommer jag att ge er fingerade namn. Det kommer inte att framgå vilka organisationer ni åkte genom/besökte. Jag kommer delvis att göra en kritisk läsning av reseföretagens marknadsföring, men jag vill förtydliga att min inställning till volontärresor generellt inte är negativ. Jag är intresserad av era erfarenheter, för att också kunna diskutera volontärresornas möjligheter och motståndspotential. Era egna reflektioner och analyser kring era upplevelser är därför mycket viktiga. Ni får vid intervjutillfället gärna ta med och visa upp fotografier från er resa, som stöd för samtalet.

Några ämnen jag kommer fråga om, som ni kan fundera på innan om ni vill, är: Varför valde du att åka som volontär? Hur upplevde du relationerna med människorna på plats? Kommer du ihåg några specifika tillfällen då du kände dig obekvämt eller utanför, eller då det kändes ”rätt”?

Intervjun beräknas ta en-två timmar. Jag kommer att spela in vårt samtal, transkribera det, låta er läsa igenom och om ni vill komplettera detta skriftligt.

Ni når mig på: Mail, Telefonnr

Bilaga B: Intervju 1
”Linda”, 22 år
Volontärarbetade i Tanzania, 2010

På grund av ett tekniskt missöde försvann första delen av samtalet, varför intervjupersonen fått komplettera med skriftliga svar på några frågor, vilka finns i slutet av dokumentet. De kursiverade citaten som finns i första delen har också tillkommit efter intervjun, i skriftlig form.

HB: Okej, då börjar vi om. Ja, om du hade användning av dina kunskaper från socionomutbildningen? Vill du avsluta det?

I: Ja, jag tror, mer min människosyn i allmänhet. Än det som jag faktiskt lärt mig på socionomprogrammet och mina, på nåt vis personliga... Alltså att jag vill att alla ska ha det bra, att jag tycker man ska aktivera barn, att man inte bara... Och det gäller både på skolan för funktionshindrade barn och på barnhemmet. De var mycket inriktade på det praktiska, att man ska lära ut, eller byta, äta, sova, alltså... Medan jag var mer inriktad på det som skedde emellan, för det var där jag kunde göra mest skillnad, att barnen skulle ut och leka, att man skulle hjälpa dem försöka gå, försöka leka... Och samma sak med barnen på skolan.

HB: Om du skulle ge ett råd till någon som funderar på att åka som volontär, vad skulle det vara?

I: Att tänka igenom varför man vill åka, vad man vill uppnå för sig själv, vad som är syftet för en själv. Min uppfattning är att man framförallt åker för sin egen skull. Man är inte ombedd av någon att åka, utan... I de flesta fall betalar folk en massa pengar för att åka på volontärresor med företag och då gör man det för sin egen skull. Och på nåt vis, rannsaka sig själv, varför man vill åka, vad som är syftet, vad man vill uppnå. Och tänka igenom vad man har för kompetenser, utöver att man är väldigt snäll. Alltså riktiga kompetenser, om man kan något instrument bra eller om man har några speciella pedagogiska kunskaper, beroende på vart man ska och vilken verksamhet. Att det är viktigt, för jag tror att det är då man på riktigt kan göra någon skillnad. Om man kommer med något som ingen där har. Och att inte underskatta vikten av att kunskaper i språket. Att försöka gå en kurs i språket innan och försöka iallafall ha baskunskaper så att det bli lättare att lära sig sen.

HB: Tänkte du att resan var för din egen skull, innan du själv åkte också, eller var det någon som du insåg med tiden?

I: Det var något jag insåg med tiden. Framförallt på grund av att jag märkte att jag försökte göra mig behjälplig där jag kunde och dela med mig av saker (hålla engelskalektioner t.ex.), men det var ingen som krävde det, dvs. det blev tydligt att det inte var de som hade bett mig komma utan att jag hade bett om att få komma dit.

Kände du att du kunde göra någon skillnad?

I: Ja, till viss del. Framförallt genom de engelskalektioner jag och en annan volontär höll och genom personliga relationer jag skapade med vissa. Mycket jag gjorde annars hade vilken extra person som helst kunnat göra.

HB: Varför valde du att åka på egen hand, och inte genom en organisation?

I: För att jag inte ville att resan skulle var så styrd. Min uppfattning är att resebolag, eller vad det heter, verksamheter, organisationer som ordnar resan så har de... Jag tänker att de skapar en mall, som att alla som åker samma resa får samma mall, vilket jag tycker kändes rätt tråkigt. Jag ville på något vis skapa mig en egen resa. Samtidigt som det naturligtvis kan vara en trygghet, men jag ville inte ha det för bekvämt. Jag ville väl att det skulle vara lite mer av ett

äventyr. För... Det blir någon slags variant av att åka på arrangerade resor till andra länder som vanlig turist, att det blir så himla arrangerat... Och man kan på något vis inte välja någonting själv. Hade jag åkt på en sådan resa hade jag antagligen redan haft ett förlängt visa så att jag inte behövt åka till Kenya och förnya, men det var ju en jätteintressant upplevelse att göra det själv... Och de hade ju antagligen sett till att skolan inte hade lov, men då hade jag inte kunnat göra de resorna jag gjorde då. De kanske inte ens hade valt de verksamheterna, för att de nog skulle ansetts som att de var för bristfälliga i mycket. Men det var ju också jätteintressant.

Det blir så himla tillrättalagt på något sätt. Man ska kunna hjälpa till, men det ska inte vara misär. Man ska ha vissa standardgrejer, samtidigt som det var... Vi hade ju vissa standardgrejer, men, det var ju bara roligt att vi fick laga mat på samma sätt som dem ibland, och lära oss, tvätta för hand och... Det är ju en del av det liksom.

HB: Skulle du vilja åka tillbaka?

I: Ja, jag vill verkligen åka tillbaka. Men då vill jag åka antingen som backpacker och hälsa på, eller så att jag har en anställning så att jag jobba där en längre tid. För tre månader är långt för mig, men det är inte så långt för barnen. Jag tänkte på det innan, om råd jag ska ge. Som sagt, tre månader kan vara långt för mig att vara borta härifrån, men om man tänker att man verkligen ska göra skillnad, och skapa relationer till människor och vad den uppslitningen innebär, så är det inte så långt för dem. Jag tycker t.ex. inte att skolan där jag var först skulle ta emot volontärer varje halvår, som bara är där ett halvår. För jag tror att det blir för uppslitande för barnen. Jag tror att de bara skulle ta emot volontärer som stannar ett år och att de skulle ha paus emellan. För att det ska bli mer av en grej, och inte bara folk som kommer och går. Och att de skulle ha kompetenser på vissa plan.

HB: Är du nöjd med din resa?

I: Jag är jättenöjd med min resa. Det var jättebra på väldigt många sätt, dels att jag fick vara individuell, i det att, jag fick ta mig dit i princip själv, från det att jag kom till flygplatsen. Och då är det en ganska lång väg. Sen fick jag hjälp med att köpa bussbiljett, för då i början behövde jag det på något vis. Och sen, det var ingen som följde med och visade hur man skulle köpa mat, utan det var det andra volontärer som gjorde. Att man lärde sig mycket på det, att jag lärde mig mycket på det, både att vara individuell i det man gjorde, men samtidigt lära mig i det kollektiva som var där, för det är ett mycket mer kollektivt samhälle.

HB Kan du ge någon exempel på vad du lärde dig i det kollektiva?

I: Individerna är i stort mycket mindre prioriterad. Det är mycket familjen, arbetsgruppen, umgängeskretsen och liknande. En individs utbildning ses t.ex. som en investering för familjen.

HB: Vill du berätta lite igenom relationerna som du hade där med volontärerna och de andra?

I: Ja... Jag och en äldre svensk kvinna som var volontär på barnhemmet och en tysk tjej som volontärarbetade på skolan bodde på barnhemmets hostel, så vi bodde ju liksom ihop. Åt ihop och umgicks, och så där. Så vi fick väldigt nära relation i det. Man kunde diskutera igenom saker som hänt och hur vi tänkte kring det, och situationer och så där. Och de andra volontärerna jobbade framförallt på skolan och bodde i ett annat hus, men vi hade nära kontakt med dem också, så att vi umgicks mycket allihopa, och på något vis drog med varandra i grejer. Om det var någon som skulle göra något, så blev det liksom, "vill du hänga på" och så... Jag åkte till exempel med två svenska volontärer och gjorde en vandring några dagar. Vi försökte dra med varandra i grejer och umgicks mycket, lagade mat, spelade spel och sjöng, och pratade... Och det var viktigt, också. Jag tror att det är bra att ha, att där är andra volontärer. För att kunna diskutera, att ha någon annan som har mer av samma perspektiv än lokalbefolkningen har, i alla fall om man åker till

en så annorlunda kultur som jag, så är det bra. Men samtidigt att det inte ska vara en hel klass liksom, så att man inte tar överhand. Men att det, det var bra. Det var viktigt, kände jag.

HB: Blev du vän med någon ur lokalbefolkningen?

I: Ja, dels med de tjejerna som jobbade på barnhemmet, för att de... Det var också ganska konstigt från början, för de... Även om det inte var deras egentliga grej, så fick de i uppgift att städa i hostelet, efter oss och... Vilket vi inte riktigt trivdes med, så vi sa ifrån. Och framförallt när jag började jobba på barnhemmet så lärde jag känna dem. Och de bodde ju också där, i en annan stuga. Så när vi lärde känna dem mer, så bjöd vi in dem på middag och fika, och kunde hjälpa dem med olika grejer, eller... Och jag och en annan volontär hade lektioner i engelska, så då lärde vi också känna dem mycket mer... Och så där. Så dem lärde jag känna. Och när det var lov från skolan och jag och en annan volontär var i Dar es Salaam och på landet utanför lärde jag känna hennes kompisar och vi besökte deras familjer och så där.

HB: Vad var det som påverkade hur relationerna utvecklades?

I: Relationerna med dem?

HB: Ja.

I: Med tjejerna på barnhemmet, så var det nog att vi jobbade ihop och i princip bodde ihop fast i olika hus... Bara det att vi på något sätt intresserade oss för dem, och pratade med dem och inte... För de var ganska distanserade till en början, så jag tror att det hängde ganska mycket på oss, att vi tog initiativ. Sen var de olika bra på engelska och så där. Men jag tror, mycket att vi ville ha lektioner med dem, och lärde känna dem på olika sätt. Att de lärde känna oss på ett annat sätt, att vi intresserade oss för dem, var viktigt.

När jag lärde känna min volontärkompis kompisar, så var det ju som när man träffar en kompis kompisar i vanliga fall, då är man ju inställd på att man ska lära känna varandra, så då var det inte så himla konstigt.

HB: Kommer du ihåg om det var något tillfälle, då du kände dig obekvämt eller besvärad, på något sätt? På jobbet eller fritiden?

I: Dels kunde jag känna mig obekvämt, det var framförallt i början när jag verkligen inte kunde språket och inte på något vis kunde kommunicera med folk, som inte pratade engelska alls. Eller i jobbsammanhang när de pratade väldigt fort, och med varandra och inte med mig, bara det att jag inte kunde förstå på samma sätt vad som sades, även om jag inte var delaktig i konversationen. Så mest pga. språket tror jag, och inte så mycket av kulturen eller så. Och jag tror också, och de var ju medvetna om det, det var klart att de kunde använda det när de faktiskt inte ville att vi skulle förstå.

HB: Hur kände du för att åka tillbaka till Sverige?

I: Nu måste jag tänka... Jag tyckte nog att det skulle bli ganska skönt. För jag kände mig distanserad till min familj, och till mina kompisar och så där. Och till mitt liv här. Att jag ville ha mer frihet i min vardag, på ett annat sätt. Och ibland var det ett ganska tungt jobb. Och det var mycket i vissa system som jag inte trivdes med. Mycket i det hierarkiska som kunde vara jobbigt. Så det var nog mer... Jag tror det var jobbigt en vecka innan jag skulle åka. Men när det började närma sig kändes det mer skönt. När jag kom hem var det nog jobbigare än när jag skulle åka.

Men det handlade nog också om att det var mycket, många av de andra volontärerna åkte hem i samma veva. Så nedräkningen i den meningen hade börjat, för vi visste att nu åker alla hem i olika vevor. Så det var nog det som gjorde att det... Så det var inte jobbigt precis då, utan mer innan. Sen blev det att "jag måste packa". Det blev mer praktiskt, att jag inte fick missa något och så där...

HB: Du pratade om en hierarki på arbetsplatsen. Kan du berätta lite mer om det igen, och var du hamnade i det där?

I: Ja, dels huvudkontoret, som på nåt vis var högst ansvariga i kyrkans organisation för både skolan och barnhemmet stod liksom högst. Sen var det ganska stor skillnad beroende på om man var lärare eller rektor, föreståndare för barnhemmet eller de som var vuxna på barnhemmet, som också stod under henne men som stod över flickorna. Och jag och de andra volontärerna kunde i viss mån, ibland kunde jag vara på samma nivå som tjejerna, alltså ganska lågt. I och med att jag var ung, att jag var där och skulle arbeta. Vissa personer kunde på något sätt styra. Samtidigt som det i vissa situationer var väldigt mycket, gäst och vit och så där. Det berodde ganska mycket på vad det var för situation. Var det i ett mer officiellt sammanhang var det typ ingen gång vi inte satt längst fram, om det var någon annan som hade arrangerat det. Det var lite show liksom.

HB: Ni blev uppvisade på något sätt?

I: Ja, lite grann, eller jag kommer ihåg, var med på en öppningsceremoni... på universitetet när de skulle öppna för terminen. Och det slutade med att jag inte jobbade där, men vi skulle komma och sitta längst fram och presentera oss, så lite så. Och vi skulle komma och hälsa på alla på huvudkontoret de första dagarna... Så lite, någon sorts blandning mellan gäst och arbetare, beroende på situation. Mer vardagsmässigt var jag nog ganska lågt i hierarkin, men i mer officiella sammanhang var det nog väldigt högt, tror jag.

HB: Jag tror vi kan sluta här, så kan jag maila några frågor, om det du berättade i början.

Skriftligt kompletterade frågor och svar

HB: Kan du berätta om din resa – vart åkte du, hur länge, och vad gjorde du? Hur såg en vanlig dag ut, t.ex.?

I: Jag åkte till Tanzania i 3 månader. Första 1,5 månaden var jag på en skola för funktionshindrade barn, och efter det var jag på ett barnhem för 0-2 åringar. Förutom detta reste jag lite med en annan volontär, samt åkte till Kenya i några dagar för att förnya mitt visum.

På skolan började jag vid 8-tiden och slutade ca 14.30. Dagen började med samling där vi sjöng Tanzanias nationalsång, sjöng lite annat, läste ur bibeln och det berättades om något speciellt skulle hända. Efter det var det en annan samling med mer lekbaserade sånger, och vi gick igenom vad varje klass skulle göra under dagen, samt dagens datum och liknande. Förutom lektionerna var det te/välling-stund på förmiddagen och lunch vid ett. Barnen hade ämnen som matte, stavning, naturkunskap, livskunskap, odling och musik.

På barnhemmet började jag så fort jag ätit frukost och gjort mig i ordning. Barnen skulle bytas på, bada, äta frukost, leka, sova middag och liknande under dagen. På barnhemmet arbetade jag och den andra volontären tillsammans med flickorna som gick barnskötarutbildning. Denna var egentligen ingen utbildning, utan två års obetalt arbete...

HB: Hur gammal var du när du reste?

I: Jag var 21 år.

HB: Har du några andra erfarenheter av att resa länge eller bo utomlands?

I: Nej, inte på det här sättet.

HB: Ser du dig själv som svensk?

I: Ja.

HB: Hur skulle du beskriva tiden i Tanzania, jämfört med det liv du lever i Sverige?

I: Den är radikalt annorlunda. Jag fick t.ex. ofta laga mat på kolkök (variant på stormkök kan man säga) pga. många strömavbrott, handtvätta kläder, uppleva ett helt annat klimat, använda de råvaror som fanns till mat, pröva nya frukter och liknande, ta del av den tanzanianska kulturen i allt från socialt samspel och normer till dagliga aktiviteter till infrastruktur.

HB: Hur påverkades din bild av Tanzania av resan? Påverkades din bild av Sverige? Hur?

I: Jag hade ingen tydlig bild av Tanzania som land innan, vilket jag har nu i allra högst grad. Jag kan tydligare se vad vi tar för givet i Sverige. Jag har fått en helt ny syn på ex. vatten och eltillgång, hur råvaror och mat tas fram, skolgång och pedagogik och annat.

HB: Vad hade du för förväntningar, och blev resan som du tänkt dig?

I: Jag hade nog förväntat mig att jag skulle kunna göra mer och göra ett större intryck som person, och inte bara som europé. Framförallt på vissa institutioner är man van vid volontärer, och ibland ser man det mer som ett långt studiebesök. För att riktigt kunna integrera i verksamheten och var mer än ett extra par händer måste man kunna bidra med mer än sig själv. För det tror jag det behövs iaf grundläggande språkkunskaper, samt någon form av kompetens som saknas och efterfrågas.

HB: Det har blivit väldigt populärt med olika former av volontärresor, vad tror du att det beror på?

I: Jag tror att det beror på att människor vill uppleva andra kulturer och samhällen på ett djupare plan, samt känna att de gör något bra för någon annan för att själva kunna reflektera, utvecklas och må bra.

HB: Tänkte du på dig själv som turist? När? Varför/ varför inte?

Framförallt när jag reste runt och faktiskt var turist. Inte i mitt arbete speciellt. Möjligtvis vid kulturkrokar, exempelvis när jag hade andra åsikter om hur något borde göras eller hur man skulle tänka kring det än tanzanierna jag arbetade med hade.

HB: Vad tänker du generellt om volontärresor som fenomen? Vilka faktorer anser du avgör om en volontärresa, eller volontärprojekt, är bra, eller mindre bra?

I: Jag tror att integration och möten mellan kulturer och människor är bra, och således tycker jag att volontärresor som så är bra. Som en organisation som anordnar volontärresor tror jag att det är viktigt att se till vad arbetsplatserna för volontärerna vill och har för önskemål, så att inte volontären blir som en gäst. Utöver det tycker jag att man ska kräva basala språkkunskaper (ex. att volontären går en språkkurs innan han/hon åker) samt är tydlig med att volontären framförallt ska tänka sig att han/hon ska lära sig saker om den kulturen han/hon möter, och försöka vara behjälplig.

Bilaga C: Intervju 2

”Kalle”, 24 år

Volontärarbetade i Tanzania, 2010

HB: Du kan först få berätta lite om din resa – vart du åkte, när, och hur länge du var borta?

I: Jag var i Tanzania. Det var våren 2010, jag var borta i 14 veckor sammanlagt. Jag skulle vara borta i 16 veckor, men så blev det lite kortare, så jag tror jag var borta 13-14 veckor, ungefär. Från slutet på januari till början på maj. I sydvästra Tanzania, (namn på region). Nära Malawisjön. Så var jag där och jobbade på barnhem. Gjorde rätt mycket annat, väldigt skiftande volontär... Jag fick möjligheten att testa på olika saker som jag var nyfiken på, men huvudsyftet var inom ett barnhem.

HB: Hur såg en vanlig dag ut på barnhemmet?

I: Man kan säga så här, när man jobbade så bodde man på barnhemmet. Det låg upp i en by, upp i bergen, och det var ju ganska primitivt. Vi hade ingen el, vi hade vatten, ett av få hus i byn som hade vatten. Väldigt liten by. Så när man jobbade bodde man där då. Man vaknade oftast vid sju, halv åtta, för då vaknade ju barnen. Men vi volontärer gick inte upp när de gick upp och gick till skolan, utan vi gick upp kanske vid nio. Då gick man och duschade det första man gjorde. Då hade de varmt en balja med vatten, och då fick man gå in i ett mörkt rum där det fanns rätt mycket odjur, så det var inte så jättetrevligt. Man fick stå där och hålla över sig helt enkelt. Och sen så åt man frukost, och sen så, det var ganska... Vi fick styra vår vardag ganska mycket själva. En timme på förmiddagen kom det barn, små barn. För att, man går i skolan från man är sju år, i byn. Så de som var under sju år gjorde ju ingenting, det fanns ingen förskola som här eller någonting. Det fanns enstaka såklart, men majoriteten gjorde ju ingenting. Så då samlade vi dem runt elva-tolv, och då hade vi de barnen, som fick lite egen tid. Vi lärde dem räkna på engelska exempelvis, och lite olika sånger och lekar (ex. kurragömma). Men dagarna var egentligen ganska tråkiga på det sättet, då var ju majoriteten av barnen i skolan, och det var ju ändå barnen man var där för, så det blir ganska trist fram till fyra. Man kanske hjälpte till att laga lunch, skala potatis, plocka majs.

Ibland gjorde man små projekt – vi byggde fotbollsmål och vi gick runt i byn och kollade hur allt såg ut och pratade med folk. Sedan försökte man ibland förbättra allmänna saker, vad som helst. Sen kom barnen hem vid fyra, och då var man med barnen egentligen resten av dagen. Vi försökte få lite organisation på det. De hade inga egentliga aktiviteter med barnen gemensamt, utan egentligen, det enda barnhemmet hade var att de gav de mat, vilket vi tyckte var lite trist. Så vi försökte lära dem lite lekar, sånger, engelska, för de kunde ingen engelska, bara ett fåtal ord. Ibland gjorde man utflykter. Vi fick utforma det rätt mycket själv, så det är svårt att berätta om exakt vad man gör.

HB: Du säger ”vi”, var ni flera volontärer?

I: Mm, vi var... I början var vi två, och vi växlade mellan att vara två och fyra. Jag kunde vara själv några dagar, åka ut själv några dagar när de andra var sjuka... För när man då inte jobbade då bodde man inne i en stad, som heter (namn). Där man hade en lägenhet, som var lite mer modern om man säger så. Det fanns liksom el och tv och så där. Där bodde man när man inte jobbade. Så ibland var man själv, men oftast var man två.

HB: Varför ville du åka, vad hade du för förväntningar innan resan?

I: Jag vet inte, jag har alltid velat åka så här, och liksom, på nåt sätt lära sig och se hur det fungerar där. Och det är givetvis, alltså att på något sätt bidra, hjälpa till, eftersom man ser och läser att de behöver mycket hjälp. Man läser om tidigare erfarenheter från andra volontärer, och som tycker att det är jättekul, samtidigt som det är lärorikt. Och

samtidigt som jag läser till socionom, jag ska ändå jobba inom socialt arbete, då är det jätteintressant att se hur det är där, hur man jobbar med socialt arbete och få testa det på plats, och det är en helt annan sak än att läsa det. Så det är väl, en blandning av att man vill se hur det fungerar, och att man vill hjälpa till.

HB: Kändes det som att ni kunde hjälpa till?

I: Mm. Det kändes det. Eller det var delat... När de fick höra att jag var student till socionom, social worker, så fick de ett väldigt förtroende för en. De trodde liksom att jag kunde fixa allt nästan, vad det än var, så "det fixar han". Man blev på något sätt representant för civilisationen, liksom, den vite mannen som kom och skulle rädda dem. Och ibland kändes det hopplöst för att de hade sådana förväntningar, för jag har ju ingen... Även om jag läser till socionom, så är det ju inte så mycket saker som jag hade nytta av där nere. Vi lär oss ju efter svenska förhållanden. Men man kunde ändå hjälpa till rätt mycket, dels för att man har pengar. En del kan man göra bara för att man har pengar, man kan köpa saker... Vi kunde köpa sängar till dem – de sov på madrasser på golvet när vi kom... Och vi kunde köpa en ko till barnhemmet, så att de kunde dricka mjölk på morgonen och så. Men också att man ger dem lite tid, man ger dem liksom möjlighet att synas lite, och barnen tycker det är jätteskoj. De har ju inga föräldrar, det är därför de är på barnhemmet, de är föräldralösa. Och det här barnhemmet drevs av en pastor som hade ett gott hjärta, men det var ju inte så att han satte sig ned med barnen och gav dem liksom personlig kontakt, och så. Så de kände väl att vi blev någon sorts storebror, liksom, slash förälder, som de kunde ty sig till. Och det tror jag de tyckte var väldigt skönt, att det är någon som bara är där för deras skull. För det får de aldrig uppleva annars. Så ja, jag kunde känna att jag gjorde mycket nytta faktiskt. Även om det kunde kännas hopplöst ibland, just för att de hade sådana förväntningar. När man tänker efter så här, så känns det som att man gjorde väldigt mycket nytta faktiskt.

HB: Hur skulle du beskriva relationerna på arbetsplatsen? Vad var det för människor som fanns där, förutom volontärer och barn?

I: Alltså personal? Det var en pastor som drev barnhemmet. Det var han och hans fru som drev det så att säga, det var i deras hem. Och så fanns det en annan pastor, eller han var inte pastor, jag vet inte exakt vad han var. Det var lite svårt men engelskan, så de lyckades aldrig riktigt förklara vad han var. Men de drev det då så att säga, men de lämnade över rätt mycket ansvar till oss. Jag tror ibland att de tyckte det var skönt att vi var där, för då kunde vi vara med barnen. De hade väldigt gott hjärta, och de var trevliga så där, men, de gjorde inte så mycket egentligen. De kändes lite som att de resonerade som att, vi har ett barnhem, vi ger dem mat, då har vi liksom gjort vårt. Då har vi gjort en god gärning. Det var inte liksom, "hur ska vi förbättra barnhemmet", "kan vi göra något för barnen?" Utan ofta så, "barnen får klara sig själva". Så att... Hur var frågan, relationerna mellan oss?

HB: Ja, relationerna... Om det fanns några särskilda hierarkier, till exempel?

I: Mm, man märkte att vi hamnade rätt högt i hierarkin, vi volontärer, det gjorde vi. Vi hamnade egentligen alltså, de rådfrågade oss ganska ofta... Sa vi någonting så blev det oftast så, egentligen. Jag kan ta ett exempel, de hade en hund där, som var bunden, en slags vakthund. Så då frågade vi om de inte kunde släppa lös den ibland, för den stod bunden dygnet runt. Så vi tyckte att den måste ju rastas, den kan inte stå där hela tiden. Och då var de i början så, att, "nej, den kommer springa i väg", och "det funkar inte"... Men då sa vi till dem att, "det tror inte vi", "om vi släpper lös den ibland så"... Det här är dens hem, det är ju här den kommer hålla sig, det är här den får mat, och det är ju ni som är dens familj. Men de var tveksamma, men vi sa att "nu släpper vi lös den", så då testade vi, och det funkade ju. Så det var mycket... Sådana saker kunde vi ibland säga till dem. Där märkte man att man hade, att vi tänkte lite mer... De låste sig nästan fast, så att "hunden kommer springa iväg", och vi försökte förklara, att "vi tror inte det". De ville nästan inte ens testa liksom, men när vi sa att vi gör de, så... Så vi hade en hög hierarki, sedan kom ju då pastorn och de som jobbade de där, och så barnen lägst, där de yngsta barnen var lägst.

*HB: Menar du att ni stod över pastorn och de anställda i "hierarkin"? Hur kändes det? (i så fall)?
Hur kändes det att bli rådfrågad om så mycket?*

På sätt och vis stod vi över pastorn och hans fru i hierarkin. På många områden såg de nämligen oss som experter, och de var därför oftast beredda att ta till sig våra synpunkter och göra så som vi föreslog. Inte för att de kände sig tvingade till det utan för att de helt enkelt litade på vad vi sa. Det hände vid ett flertal tillfällen att de sa till mig rakt ut "vi lutar på dig, du vet mer om detta än vad vi gör".

Det var en ganska märklig känsla att få ett så stort mandat att genomföra de förändringar man vill. Här hemma är jag en student som ständigt lär mig, men där nere sågs jag ibland som färdigutbildad och experten. På sätt och vis gick jag från att vara en lärling till att bli en lärare.

Det är mycket åldersstyrt, plus ganska mans... Det är männen som är främst liksom. Jag jobbade ändå, majoriteten av de andra som var där var ju tjejer, men jag fick alltid ta mat först till exempel. De bad mig alltid ta mat först. Och det var en volontär som var där innan, en tjej, som sa att hon alltid hade fått ta först, men sen kom jag... De var lite så mans... Jag tror inte att de var medvetna om det, men även om det var omedvetet, så är det väldigt mans... Jag minns tydligt en diskussion vi volontärer hade med en man i byn som kom till barnhemmet ibland och hälsade på. Han berättade då om sin fru, som han styrde helt och hållet över, och som han tyckte skulle serva honom, laga hans mat och tvätta hans kläder etc. För oss var det givetvis ett väldigt främmande, och gammeldags, sätt att leva, men för honom var det fullt naturligt. Så könet spelar en stor roll. Och ålder förstås, det är en väldigt åldersstyrd region. Ålder är makt.

HB: Hur kändes det att alltid få ta mat först?

Det kändes förstås lite konstigt ibland, och ibland opponerade jag mig en del mot det och bad såväl de andra volontärerna som pastorn själv och hans fru att ta först. Samtidigt så i längden brydde sig varken jag eller den andre volontären så värst mycket om det, och därför lät vi oftast det vara. Samtidigt var det svårt att veta ibland hur mycket man skulle opponera sig mot könsrollerna. Visst är det viktigt att kunna påpeka hur vi ser på saken och hur vi lever hemma i Sverige, men samtidigt är det ju av vikt att även respektera och försöka förstå deras åsikter och deras sätt.

HB: Du är ju ganska ung - upplevde du att det spelade någon roll för din position ibland? Eller kompengades det av annat?

Oftast kompengades min ålder av att jag var vit och student. Men visst kände man ibland att man hade fått ytterligare "status" i byn om man varit äldre.

HB: Vad hade du för bild av Tanzania innan du åkte?

I: Ganska positiv, jag var ganska noggrann innan jag åkte, med att kolla upp olika länder. Jag funderade på Uganda, jag kollade på Nigeria och även Rwanda. Det var ett par länder jag tittade på, som jag valde mellan. Men så hade jag läst mycket böcker om Tanzania, att det är ett vänligt land och att de inte drabbats av stamproblemen som de haft till exempel i Uganda och Rwanda, där de haft krig och fortfarande på sina håll har spänningar mellan folken. Det har de inte haft i Tanzania, inte de motsättningarna. Ett ganska vänligt land, och att de tycker det är ganska kul att västerlänningar kommer dit, för de inser möjligheterna det öppnar upp för. Att de får hjälp och att det ger pengar till landet. Jag hade därför en ganska positiv bild av Tanzania och det var en av anledningarna att jag valde att åka dit.

HB: Och du åkte genom...

I: Ja, (namn på researrangör), heter de väl...

HB: Varför valde du att åka genom en organisation?

I: Ja, i början var jag också inne på att åka själv. Det är ju rätt dyrt att åka genom en volontärorganisation. Eller dyrt, men det blir ju helt klart mer pengar. Men så kände jag ändå att det blir en större trygghet, jag har aldrig varit i Afrika innan. Och mina vänner och familj tyckte att det var mycket tryggare, att de visste att ... För då kom de ju och mötte mig när jag landade, och de tog hand om mig och såg till att jag... Jag hade någon att vända mig till på plats, och behövde jag något så fixade de det. Det var nog för tryggheten jag valde det. Och så hade de det utbudet jag sökte. De hade Tanzania, så då tog jag det.

HB: Hur tänkte du kring det här med att betala extra för volontärbetet?

I: Egentligen så kändes det lite trist att man måste betala för att åka som volontär. Att man inte får betalt, det förstår jag ju, det är ju grejen med volontär. Men att det skulle kosta så mycket som det kostade, det blev ju mycket pengar i slutändan. Och det tycker jag är lite synd, för det omöjliggör ju.. Hade det inte kostat så mycket så.. Jag vill ju åka tillbaka och jag kommer åka tillbaka, nu blir det nog nästa sommar. Och hade det inte varit så dyrt hade man kunnat resa mer, det är mycket man måste spara. Så det är synd att det inte finns möjlighet att åka för ett billigare pris. Då tror jag att fler hade kunnat åka. Det är lite trist som sagt att man måste betala så mycket för att åka och jobba gratis. Det borde egentligen vara bara typ resan som man måste betala, och så kunde man få boende och mat. Så det var mest det, de tankarna jag hade runt betalningen.

HB: Tänkte du på dig själv som turist?

I: Mm, framförallt i början kände man sig som turist. Och framförallt väldigt uttittad, för att man kommer ändå som... Man är vit, och de ser inte så mycket vita där, så det blir ganska mycket uppståndelse när man kommer. De tycker det är väldigt kul, och de pekar på en. Så man känner sig väldigt mycket som turist. Och man känner inte till, hittar inte, kan inte språket, vet inte vad något kostar... Men efter hand släppte det ju lite, på slutet kände man sig hemma ju, även om jag kände fortfarande lite så... så kände jag mig hemma. Jag kunde börja lära mig prata lite, visste vart jag skulle gå om jag behövde någonting och... Men där i början kände jag mig som turist, absolut.

HB: Du sa att det var några andra grejer du jobbade med också?

I: Mm. I och med att jag studerar till socionom så... Min inriktning är funktionshinder, så jag tyckte det var intressant att se hur funktionshindrade levde i landet. Jag frågade min handledare som var på plats, och fick kontakt med en som bodde där, hon hjälpte mig hitta en socialarbetare där på plats. Så han träffade jag en gång i veckan, och så kunde vi prata lite, och jag fick lite broschyrer och kunde se, följa med ut i verksamheten och se... Det var jättelärorikt, eftersom det fungerar på ett helt annat sätt än här hemma. Och så var jag på ett barnhäkte rätt ofta. Det fanns ett häkte i närheten, det var ett fångelse, slash häkte, där barn mellan 10 och 16 år satt och väntade på att deras fall skulle prövas i domstol. Det fick jag också då genom min kontaktperson, eller handledare, och det tyckte jag var jätteintressant, också, så då återvände jag dit rätt ofta och pratade med barnen och så.

HB: Vad är det för handledare du pratar om?

I: Jag hade en handledare i Tanzania, hon var liksom en länk mellan (namn på researrangör) och... Hon är deras kvinna på plats, så att säga. Hon och hennes familj var väldigt hjälpsamma, och de jobbar också inom människorättsorganisationer där nere då. De kunde hjälpa mig, jag kunde säga "finns det en sådan här verksamhet att besöka", och då sa de, "ja, det kollar vi upp", och så kollade de upp det och sa, "gå och prata med honom, så fixar han det". Så det var ju jättebra. Men det var framförallt den här socialarbetaren det var mycket med, och det här barnhäkter.

HB: Din handledare, var kom hon ifrån, från Sverige?

I: Nej, min handledare kom från Tanzania.

HB: Hur uppfattade du de här olika organisationerna, (researrangörens namn), barnhemmet, handledaren... Deras olika roller i samarbetet?

I: Ja... Barnhemmet blev ju på sätt och vis i väldigt beroendeställning till de andra. Deras roll är ju lite underordnad på något sätt. De vill ju väldigt mycket för volontärer, om det är på det sättet du menar? Eller jag vet inte på vilket sätt du menar?

H: Ja, kanske hur makten, i olika sammanhang...

I: Ja, jag kan till exempel ta pengarna, som jag gav till (researrangörens namn). De gav dem till den här kontaktpersonen i Tanzania, och så ska hon ge det till barnhemmet, en klumpsumma. Och då blev de på olika sätt underordnade... Jag läste någonstans att en viss summa ska gå till barnhemmet, för att betala min mat och logi. Jag tror det var 60 kronor om dagen. Och de pengarna vet jag till exempel att hon, kontaktpersonen i Tanzania, de gav inte de pengarna på det sättet, utan de gav dem på ett annat sätt. Om barnhemmet t.ex. behövde bygga ett nytt fönster, ”då betalar jag”. Hon skulle egentligen ge de pengarna direkt till barnhemmet, men det förklarade hon för mig, att det kostar inte så mycket. ”Det kostar inte 60 kronor per dag att ha er här, så om jag ger det till dem, så får de ett väldigt överflöd, och tyvärr är det så att”, vilket jag själv märkte ibland, att då stoppar pastorn dem i fickorna. Men pastorn och de var ju, har jag förstått i efterhand, lite sura över att de inte fick de pengarna. De tyckte att de blev dåligt behandlade, och hamnade i en underordnad situation. Så där blev det ju lite... (Researrangörens namn) har ju inte kontakt med barnhemmet alls, utan all deras kontakt sker genom den här handledaren, så den får ju på sätt och vis väldigt stor makt, på det sättet. Det är den som reglerar all information fram och tillbaka.

HB: Vad kände du när handledaren berättade om det här arrangemanget? Kunde du förstå varför man gjorde så, eller tyckte du att barnhemmet borde haft mer inflytande?

I: Från början tyckte jag att barnhemmet borde haft större inflytande. Men efterhand märkte jag, och förstod, korrektheten i min handledares beskrivning av hur det hade blivit om hon gett barnhemmet alla pengar direkt i handen. Pastorn är trots allt bara en människa och en del av de saker som han hade använt pengarna till hade nog varit rent personliga saker.

Exempelvis så berättade han för oss volontärer ofta att barnhemmet behövde en ny motorcykel som de kunde köra barnen till sjukhuset med när de blev akut sjuka (två barn hade HIV och kunde bli sjuka väldigt hastigt och behövde då akut vård, detta hände dock inte under min tid där). Men barnhemmet hade redan en motorcykel som pastorn själv ofta körde runt med, och den fungerade bra. Vi volontärer misstänkte därför att han gärna ville ha en ny motorcykel för att det helt enkelt är en statuspryl i byn. Så hade han fått pengarna direkt i handen hade han förmodligen köpt en hel del saker åt sig själv (ex motorcykel), istället för att prioritera sånt som barnhemmet behövde mest av allt, exempelvis kläder och mat till barnen (som verkligen var en bristvara). Det viktiga är pengarna verkligen går till barnhemmet och används för att förbättra barnens vardag, och så tycker jag att det blev genom det här arrangemanget.

HB: Mm. Fick du några vänner när du var där?

I: Ja, menar du svenska, eller...?

HB: Ja, både och.

I: Ja, jag fick jättemycket vänner. Framförallt den här familjen som jag pratade om, handledaren, de var väldigt hjälpsamma. Jag bodde där lite grann, för när man landar så bor man hos dem, i början innan man varit på barnhemmet och lärt känna dem. Så det är vänner som jag verkligen kommer ha kvar.

Mina föräldrar var nere och hälsade på mig, och då fick de också jättemycket hjälp av dem. Så det är vänner som jag vet att jag kommer ha kvar. Sen givetvis alla volontärer har man ju lite kontakt med. Men vi är utspridda över hela Sverige, så det är svårt att träffas, men man försöker ha kontinuerlig kontakt. För man har ju bott och jobbat så tätt ihop, i ett par månader, så man har ju haft mycket glädje tillsammans. Sen givetvis på barnhemmet, framförallt barnen är ju ens bästa vänner. Det är därför jag vill åka tillbaka, det är ju dem man saknar. Jag kan sakna Tanzania mycket, och det är ju för att man saknar barnen.

HB: Ja, det är kanske svårt att ha kontakt...

I: Ja, dem har jag ingen kontakt med, det finns ju ingen... Jag hoppas så att... Jag vet, de drar ut i byarna internet faktiskt, vilket vi tyckte var lite lustigt för det fanns ju ingen el där. Men på sikt hade det varit kul, om vi hade kunnat ha någon kontakt via mail i alla fall. Så det kan jag tycka är synd, att jag inte kan ha kontakt direkt med dem. Det är synd, för det är ju dem man vill prata med. Det är där man vill se hur utvecklingen går, man vill veta hur det går på barnhemmet. Jag kan dock skicka lite hälsningar via min handledare där nere som har el och internet. Så jag brukar be henne hälsa alla barnen hur mycket jag saknar dem och hur mycket jag tänker på dem.

HB: Hur upplevde du dig själv, eller hur man ska säga, under den här tiden? Tyckte du att du var den du brukar vara i Sverige?

I: Ja, på sätt och vis tycker jag det... Man blir lite mer, tror jag, man gick in lite mer i den här yrkesrollen. Hemma är man student, där kände man sig lite som, att man jobbar på fältet. Man är liksom mer vuxen och får ett helt annat ansvar och möjligheter. Där kände man sig lite mer säker. Man blir ganska... Man hade en annan drivkraft på något sätt. Man ska inte säga att man är mer mogen, men man tänkte mer kring saker som man inte tänker på hemma. Och man började inse, så här med pengarnas värde och såna saker. Jag tror jag har förändrats lite sen jag kom hem, till det bättre tycker jag. Jag vet inte om jag besvarade frågan?

HB: Jodå. Det är inte en så tydlig fråga. Kommer du ihåg något tillfälle då du kände dig extra, jag vet inte, vit, eller europeisk, eller svensk... Nu lägger jag orden i munnen på dig, det borde jag kanske inte göra.

I: Ja, när man känner sig extra utanför på något sätt? Lite annorlunda? Ja, det jag irriterade mig väldigt mycket på i början, som man lärde sig sen, det var det här... Oförutsägbara, det här med tid till exempel. Vi är så tidsbundna i Sverige, som nu, vi ska träffas en tid, så då kommer man den tiden. Då kände man sig väldigt annorlunda, för de hade en helt annan syn. När man till exempel skulle ta bussen in till byn, då kunde det ta allt mellan en och fyra timmar, samma avstånd. Och jag blev alltid galen på det, för jag förstod inte. De kunde stanna och vänta in folk, och så kunde busschauffören stanna bussen och säga "jag är snart tillbaka" och sedan vara borta i 2h. De stunderna kunde man känna sig väldigt, så här typisk europé. Organisationen fanns inte alls i landet. Sverige är väldigt, väldigt bra organiserat, på gott och ont, allt flyter på liksom. Och det gör det definitivt inte där nere, en lite smått kaosartad vardag. Jag kunde känna mig så där bara, ah... Men utanför, hm. Jag ska tänka på det, så får jag återkomma senare om jag kommer på något.

HB: Hur kände du för att åka tillbaka till Sverige?

I: Det var väldigt skönt. Jag hade aldrig någon hemlängtan på det sättet, att jag satt och kände att jag ville åka hem. Däremot kände jag nästan från dag ett, att det skulle bli skönt att komma hem. Alltså just här, att kunna äta vad du vill och när du vill, att kunna sova ordentligt, att det är rent och du kan duscha och... Att du ska ta bussen och vet att den kommer. Så jag tyckte det var väldigt skönt, även om jag tyckte det var väldigt trist att åka ifrån barnen och så, så tyckte jag att det var väldigt skönt att komma hem, faktiskt. Jag hade ändå saknat Sverige på det sättet.

HB: Mm. Jag har i mina efterforskningar nu konstaterat att det har blivit väldigt populärt att åka på någon form av volontäresor. Vad tror du att det beror på?

I: Dels har ju resandet blivit så populärt, att man ska ut och se världen. Det är nästan en form av, att alla ska ut och se världen. Och då tycker man att det känns kul att göra någon sorts nytta. Jag tror många känner så att de vill göra nytta, och samtidigt ta del av... Så jag tror att det är någon kombination av att man ser väldigt mycket, men samtidigt gör någon sorts nytta. Just att många vill... Det är nästan så att man ska resa, och då passar inte alla där, i det där med backpacking, att festa och så. Jag tror att många tycker, att om du kan kombinera att resa med att göra något gott samtidigt, så... Och du får ju en helt annan erfarenhet, bor man i fyra månader på ett ställe får man ju en helt annan inblick i landet, hur vardagen ser ut, än om du bor på ett fint hotell.

HB: Vilka faktorer tror du avgör om ett volontärprojekt är bra, eller mindre bra?

I: Ja, vad som känns bra för oss volontärer, eller vad som...

HB: Ja, dels det, men också för andra parter, för de som tar emot volontärer?

I: Så att alla ska bli nöjda så att säga?

HB: Ja, om det går?

I: Jag tror att tryggheten är viktig, att det finns en trygg situation. Att det är någon som möter upp ordentligt och att du får hjälp om du behöver. Det kände jag att det var det många som ville ha. Även om det är kul att åka till en ny plats, så kan det blir för spännande. Lite kaos om man inte känner någon, en trygg punkt, som man kan vända sig till om det händer något. Och att det också är givande, att man kommer någonstans där man faktiskt gör nytta. Så att man inte kommer någonstans, för jag vet om att det fanns ett annat projekt i Tanzania. Vi var ju max fyra svenskar per gång, och där tror jag att de var 17 svenskar, så de var väldigt många. Så någon av dem tyckte att det fanns alldeles för lite att göra, så att säga. Det fanns inga.. Så det tror jag är viktigt också, att man känner att man... För man vill ju ändå göra nytta, det är därför man är där, man har betalt rätt mycket pengar för att åka dit och hjälpa till. Så känner man då att man inte gör någon nytta, då tror jag det blir en väldigt stor frustration, då kan man lika bra stanna hemma liksom. Så det tror jag är viktigt ur volontärernas synpunkt. Sedan hur barnhemmet, i den här frågan, så ska det ju ge något för dem också naturligtvis, att de får ett utbyte av det. Och jag tror också att det, där jag var märkte man att det var väldigt viktigt för dem att jag trivdes. Att vi trivdes tillsammans, att den här personliga kemin stämmer liksom. Och då krävs det att vi är ganska öppna, vi volontärer som jobbar där, så att man kan ge och ta. Det tror jag är viktigt. Och att man då inte gör det, organisationen som är på plats, barnhemmet, får inte göra det för pengarnas skull, utan de måste verkligen ha ett intresse av att ta emot volontärer. För jag tror att det var det någon tyckte där på det andra stället i Tanzania, kanske att när de var så många, att de kanske borde sagt att "vi kan bara ta emot tio stycken".

Men förresten, jag tänkte på en sak, när jag kände mig som mest svensk. Vi volontärer ofta tyckte var lite halvt jobbigt, det var till exempel om någon dog, i byn, då skulle du dit direkt efter. Du har en helt annan kontakt med grannar och så där, jag vet inte. Det fanns en annan pastor i byn, och hans son dog, jag tror han var tre år eller något, och då skulle vi dit samma dag, och ge han en peng liksom, och sitta där, för att visa respekt. Det tyckte vi var ganska jobbigt. Vi tyckte

det var väldigt påträngande att gå dit, samma dag. Vi har ju aldrig så att man går hem till en främling, samma dag som hans son har dött och ger honom en femma i handen. Och så skulle de ge oss mat och... Då kände vi oss väldigt udda. För vi förstod inte alls den grejen, just den, de har en helt annan närhet till varandra, eller inte närhet, men ett annat förhållningssätt i sådana situationer. Vilket de tycker att vi, jag vet att ... Det var någon som hade lite kunskap om Europa, som sa att ”i Europa, där måste man beställa tid för att träffa sin familj”. De tycker att vi är jättetråkiga, och att vi inte bara kan gå hem till varandra. De kommer ju hur som helst och när som helst. Vi ringer och säger ”kan jag komma på fredag”...

Ett annat exempel som kanske är mest tydligt är när man behandlade barn och djur illa, där det blev extremt tydligt att man kommer från olika kulturer. En av våra grannar i byn slog sin son vid ett flertal tillfällen och då hördes det över till oss. När man då märkte att ingen i byn reagerade utan att alla tyckte det var ok, då kände man sig väldigt annorlunda. Det hade vi volontärer väldigt svårt att hantera.

HB: Du sa att det är viktigt att volontärerna är ”öppna”, hur menar du att man ska vara då?

I: Att man är öppen för allt det nya som möter en. Tanzania är en väldigt annorlunda plats och människorna där resonerar i många situationer på ett annorlunda sätt och finner andra lösningar än vi själva är vana vid. Detta måste man vara öppen inför och förstå och kunna acceptera. Exempelvis ser man i vissa delar ute på landsbygden helt annorlunda på maktfördelningen mellan man och kvinna och det måste man kunna acceptera även om man inte gillar det i grunden. Det var flera gånger då man själv tyckte att man skulle göra på ett visst sätt, men sen förklarade de varför de gör som de gör och då kunde man tänka ”ok, jag själv hade kanske inte gjort så, men det funkar för dem”. Klarar man inte det tror jag att risken är stor att man känner stor frustration och även irritation och därmed även får en ökad hemlängtan.

HB: Förändrades din bild av Sverige?

I: Mm. Just den där, även om jag tyckte att de var överdrivna i det att man skulle gå dit samma dag som någon dött, så tyckte jag ändå att de var lite... Det är ändå en härlig... Det att man delar glädje och, det kan jag känna, att vi är lite trista på det sättet. Vi pratar inte med varandra, vi är lite mer reserverade mot varandra. Och det är på gott och ont, och där kan jag känna att vi borde vara lite mer... Och kanske hjälpsamheten också, att vi är ganska dåliga ibland på att, många i Sverige, är lite dåliga på att hjälpa varandra om det kommer någon... Om jag skulle fråga någon, som nu, ”Var är vägen till universitetsbiblioteket?”, så kanske de har sagt, ”Det är på det hållet”, ”Du ska ditåt”. Och i Afrika var det rätt ofta de gick med en hela vägen, och visade, ”Här är det”. Det är såna saker som jag tänker på. Men också, vad ska man säga, att vi är så extremt shoppinggalna och bara, vad ska man säga... Ja, i grunden, kapitalist... Ja, alltså väldigt så extremt. Att man kanske inte värdesätter pengar på samma sätt som man värdesätter pengar där. Det fick man lite ändå, att man behöver inte så mycket kläder som man köper, såna saker. Att vi slösar väldigt mycket pengar på saker som kanske inte är vitala. Och det är lite sånt man ändrat sin syn på. Även om man nu börjar komma tillbaka lite, man börjar tappa det lite ju längre tid man är hemma. Man börjar komma tillbaka till hur det var innan.

HB: Har du några andra erfarenheter av att vara ute och resa länge, eller bo utomlands?

I: Nej, det har varit charter två veckor... Jag har aldrig varit så långt. Det var också en anledning till att jag ville åka, jag ville testa på det.

HB: Är du nöjd med din resa?

I: Jag är jättenöjd, faktiskt.

HB: Ja, det låter så.

I: Mm, det enda jag skulle kunna säga, det är småsaker. Som att (researrangörens namn) skulle kunna ha lite bättre information innan, det skulle jag tänka på till en annan gång. Jag fick t.ex. inte information om att de pratar swahili i Tanzania. Det stod att de pratar engelska. De skickade ett informationsblad, som var väldigt bristfälligt. Och sådana småsaker, hade kunnat vara bättre, för då hade du kunnat förbereda dig på ett annat sätt. Men annars, så är jag väldigt nöjd. Jag fick väldigt god hjälp på plats, och jättemycket roliga upplevelser, så jag är jättenöjd.

HB: Om du skulle ge några råd, till någon som funderar på att åka som volontär?

I: Först och främst att man verkligen tänker efter vad man vill göra. Om man verkligen vill jobba på barnhem, eller... För jag vet att det var vissa som har varit, som kanske kände efter ett tag att, "äsch, jag kanske hade velat göra något annat..." Så det är viktigt. Det tror jag i och för sig att de flesta gör. Ta reda på lite fakta innan, kolla upp vad man kommer till, landet... Och var förberedd på att det kommer att kännas skit vissa stunder, det kommer vara krävande, det kommer vara jobbigt psykiskt och fysiskt. Så att man är förberedd och inte bryter ihop när det kommer, utan är förberedd när det blir tufft. För det är inte bara kul, för det mesta är det jätteroligt, men det var ju många stunder när man tyckte att det var väldigt jobbigt, och tyckte att man inte förstod sig på människorna där, och man var trött och frusen och så där. Så att var förberedd på sånt också, det tycker jag är viktigt.

HB: Vad var det till exempel som kunde vara jobbigt?

I: Ja, till exempel att... Som bara rena, kropps-, fysiska saker, som att man inte fick tillräckligt med mat alltid. Man fick väl ordentligt med mat, men det kunde vara väldigt enformigt. Jag gillar t.ex. inte bönor, och då fick någon gång en bönsoppa som var för mig helt oätbar, det gick inte ner. Jag försökte äta men det gick inte ner. Jag gick aldrig och la mig hungrig, men inte alltid helt mätt. Man åt så man gick över... Att inte vara hungrig längre i alla fall. Och så var det, man tänker "Afrika" - att det alltid är varmt. Det stämmer inte, där jag var, det kunde vara kallt. Inte så kallt som här hemma, men man hade heller inte samma kläder. Det kunde vara kallt och regnigt och det blir väldigt mörkt. Vi hade råttor som sprang på sängarna på nätterna, mycket sånt. Så mycket så, rena... Och det förändrar ju psyket också. Om det regnar en hel dag, eftersom du inte har någon el, och det regnar och är mörk himmel... Regnar det så blir det väldigt mörkt inomhus, även på dagen. Då blir det liksom, det är det ljuset man får inomhus. Då fick du sitta utomhus, barnen var kanske i skolan och du satt och kolla ut och det fanns inget att göra, du var frusen och hungrig och det var tråkigt. Då känner du bara liksom, "jag vill inte vara här". Så mycket sånt.

Sedan, givetvis, allt lidande är ju jobbigt. Du får ju se människor som, vi såg människor som dog, som kommer att dö förmodligen, av svält. Vi såg barn som var dödsdömda, som bor hos någon farmor som inte kan ge dem mat. Och då vet man att en stor del... Vi såg barn, som en femåring, som hade HIV, och alla släktingar hade dött i HIV. Och de kommer förmodligen också dö i HIV i relativt ung ålder. Sånt är också jättejobbigt, givetvis. Och det bör man ju vara förberedd på. Så att man inte tycker att... Man måste klara det.

HB: Mm. (paus) Ja, nu har du pratat på så bra, så jag tror du har berört alla mina frågor.

I: Är det något du vill jag ska utveckla?

HB: Ja... Hur upplevde du möjligheterna att få vänner, tanzaniska vänner, i din egen ålder, eller äldre än barnen?

I: Vanligt folk som bor där? Det var ganska svårt, för det finns inte... Eller rättare sagt, när vi bodde i den där staden, så var det ganska svårt att få kontakt, för det finns ju inte som här hemma... Cafèer eller klubbar eller där man går ut och festar, eller som man träffar folk här. Eller bibliotek, eller sådant finns ju inte på samma sätt. Och det sa de till och

med till oss, alltså vår kontaktperson på plats, sa till oss att, till tjejerna, att ”Se nu till så nu inte träffar... Ni får inte ta hem killar”, till exempel. Det kan också vara att folk, vi var ju bland de verkligen rika där i landet, så att dessa ju till oss, varnade oss för det. Det kan vara så att de ställer in sig, men så vill de egentligen råna oss. Så det var svårt att få... De vänner man fick i sin ålder, det var barnen till handledaren, den familjen. Och så var det en taxichaufför, han var nog inte mycket äldre än jag, jag tror han var 27-28, som jag märkte var duktig, och han gav oss bra priser. Och då tog jag hans nummer, och ringde honom när man behövde, men det var ju på den nivån, att man ringde när man behövde taxi. Så då kände jag ett förtroende för honom. Jag kände att, man vill ju belöna dem som sköter sig på nåt sätt. Man märker att han tar bra priser, då åker vi med honom. Eftersom de flesta är ju privatägda, så många försökte ju blåsa en. Av naturliga skäl, eftersom de tänker ju att ”det gör inget om jag blåser honom, han har ändå så mycket pengar”. Det är ju så det är, det kan ju vara hemma också, att folk försöker trycka ut lite extra. Men nej, det var väldigt svårt att få vänner annars, bara på gatan. Det var nästan omöjligt.

HB: Vad var det som påverkade, var det att det inte fanns...

I: Det fanns liksom inga naturliga mötesplatser på det sättet. Och de enda som kom fram, det var ju egentligen försäljare, och de var ju egentligen bara jobbiga, för de försökte ju trycka på en massa. Så fort man kom till busstationen så var det jättemånga som kom fram, för att man skulle åka med just deras buss. De var ungefär i samma ålder, men då var ju egentligen bara jobbiga. De ville ju tvinga på en på deras buss. Nej, det fanns inga naturliga mötesplatser, det fanns inga... Det var svårt. Jag vet inte, det var faktiskt svårt att hitta i vår ålder. De har ju heller inte samma... De har ingen mellanklass, eller, som vi har i Sverige. Många är antingen väldigt fattiga, eller väldigt rika, så det finns liksom inga caféer eller... Det är inte lika utbredd där, och så just att engelskan, givetvis, de pratar ju inte engelska. Framförallt inte som... Det känns som att de som pratar väldigt bra engelska det är de som är väldigt välutbildade, och de försvinner iväg till storstäderna. För där kunde jag, jag bodde sista dagarna... Jag var kvar nio dagar extra pga. det där askmolnet från Island. Så vi kom inte hem, jag var kvar nio dagar extra och då bodde jag på hotell, vid kusten. Man flyger hem från Dar Es Salaam, så där bodde jag på hotell, och då kom ju tjejer i min ålder dit på kvällarna och festade. Så där kunde man ju få, vänner, eller där kunde man prata med folk i sin egen ålder. Hotellbaren hade kanske ett diskotek, och då kom de här ungdomarna och festade. Men det var ju i storstan, och det kändes som att det var skillnad på storstan och... I byn var alla så fattiga, de kunde inte engelska och... Det kanske är svårt för dem också, jag tror att vissa kanske känner sig lite underlägsna på det sättet... Alltså just eftersom, pengar är en sådan makt, då kan de känna sig lite i underläge om de inte kan engelska och de känner väl, ”vad ska de prata med mig om”, och vågar inte gå fram och ta kontakt. Men när jag gick i storstan så, där var ju mer vanligt folk som också studerade, och också jobbade, precis som jag, bara att de bodde där. Så där kunde man känna att det gick.

HB: Du nämnde att tjejerna som var volontärer fick rådet att inte ta hem några killar... Fick du några liknande råd?

I: Nej, egentligen inte. Inte så att inte ta hem tjejer. Utan det var egentligen mot... Jag vet inte varför jag inte fick... För det hade ju egentligen lika gärna kunnat hända mig, alltså ta hem... Men nej, det var just till tjejerna, att inte ta hem killar. Jag tror det hade varit någon volontär som hade gjort det innan, inte tagit hem, men träffat någon kille som var väldigt trevlig, och sen hade då den killen kommit och bankat på dörren och ville komma in i lägenheten och då tyckte de det var otäckt.

HB: Okej.

Bilaga D: Intervju 3
”Sofia”, 22 år
Volontärarbetade i Tanzania, 2010

HB: Du kan först få berätta lite om din resa, vart du åkte, när och så?

I: Mm, jag åkte till Tanzania, i höstas, från augusti till november var jag borta.

HB: Och vad gjorde du där?

I: Jag var volontär på en skola, för barn mellan två och sju år gamla. Det var två stycken klasser, med 35 barn i varje ungefär, en på morgonen och en på eftermiddagen.

HB: Och vad gjorde du, hur såg en vanlig dag ut, om det fanns någon sådan?

I: För det mesta satt jag mest med på lektionerna. De hade mycket religion och swahili, och då var jag med och satt och hjälpte till. Och när det var rast var jag med och underhöll barnen, för då gjorde lärarna något annat. Så det var mest bara att finnas där.

HB: Du hade ingen egen undervisning?

I: Engelska höll jag i. Med lite hjälp från de andra, det gjorde jag.

HB: Är du lärare, nej...?

I: Nej, ja, det kan man vara ändå.

HB: Hur bodde du?

I: Jag bodde i en värdfamilj. En mamma och en pappa, och så hade de barn som inte bodde hemma, men som var där och hälsade på. Det var ett rätt stort hus, medelklass, eller lite rikare så, än de flesta andra i det området. Så det var bra boende.

HB: Du var i en större stad?

I: Ja, det var jag. Mm, och så var det precis i utkanten av den staden jag bodde.

HB: Har du några andra erfarenheter av att resa mycket, bo utomlands...?

I: Nej, det har jag inte. Men jag har alltid velat göra något sådant, så det här var det första.

HB: Och varför ville du åka på en sådan här resa?

I: Dels har jag alltid velat till Tanzania. Och så har jag alltid tyckt om barn, och så har jag alltid varit mycket för det här med att hjälpa till. Jag kände att det här var rätt grej, att få vara borta tre månader, och dels uppleva landet, och dels hjälpa till. Det är en bra kombination.

HB: Vad hade du för förväntningar innan? Vad hoppades du på?

I: Det vet jag inte... Bara att det skulle bli en upplevelse för livet. Inget speciellt så. Men däremot hade jag väntat mig mer hjälp än man fick, men annars så, inget speciellt faktiskt.

HB: Mer hjälp..?

I: Ja, från organisationen hemma i Sverige. Det kändes som att man bara blev inkastad, lite så. Att det skulle vara så mycket på ens eget initiativ. Lite så, det hade jag inte räknat med riktigt.

HB: Varför valde du att åka genom en organisation?

I: För att de skulle ordna allt för en. Det gjorde de ju också innan jag åkte ner, och de fanns ju där så. Men det blev mycket eget när man väl kom ner.

HB: Vad hade du för bild av Tanzania innan, vad var det som lockade med det?

I: Det var djur, safari, värme och Zanzibar. Det är därför jag velat åka dit.

HB: Åkte du till Zanzibar också?

I: Mm, sista veckorna.

HB: Mm. (paus) Hur var det då, på skolan? Kändes det som att... Hur kändes det?

I: Det kändes rätt svårt. De var dåliga på engelska, barnen kunde inte alls engelska. Och det var mycket missförstånd i början, eller nästan hela tiden. Och egentligen trivdes jag inte alls med lärarna, men de trivdes med mig och... Nej, men det är liksom helt annorlunda från Sverige, helt olika hur man ser på saker och ting. Och missförstånd när de knappt förstår vad man säger. Det var rätt så tufft emellanåt faktiskt.

HB: Vad var det som du inte trivdes med?

I: Nämen, just att de inte... De hade barnaga till exempel, och det var ju helt... Det gick inte alls hem hos mig. Och sen, de hade ju undervisning, men det var knappt någon rast i början. Barnen fick springa runt inomhus när de hade gjort sina uppgifter, antagligen för att de inte orakde säga till dem längre, så det var helt fel miljö.

HB: Kändes det som att du kunde bidra med någonting?

I: Mm, det tycker jag, just till barnen i alla fall. Och lärarna fick i alla fall sin vinkel på det också liksom, hur vi har det här. Det kände jag. Det kändes att det var viktigt att man var där, verkligen.

HB: Vad kändes det som att du kunde...?

I: Ja, men, just med barnen, att de fick mer glädje och mer kärlek. Och lärarna utvecklades också lite grann, plötsligt var de med och lekte på vissa raster och så där, vilket de inte alls var innan. Nej, men just att barnen fick vara barn, så att säga. Under ordentliga former, liksom.

HB: Det kom en tredje part, liksom...?

I: Ja, exakt.

HB: Mm. Det har blivit väldigt, har jag upptäckt, populärt med olika former av volontärresor. Vad tror du att det beror på?

I: Jag tror att mer och mer vill folk hjälpa till. Helt plötsligt har det blivit väldigt mycket välgörenhet och så. Och sen att man kan kombinera det med att resa, det är jättebra verkligen, tror jag.

HB: Vad tror du att det kan ge, varför tror du att det är bra?

I: Det ger ju upplevelser för livet så. Det känns ju väldigt bra att hjälpa till också, och man får så mycket tillbaka, för de uppskattar verkligen allt man gör. Så det ger jättemycket tillbaka. Och just att få se allt så där, ja, det känns bra liksom, att få hjälpa till.

HB: Uppfylldes dina förväntningar?

I: Mm, det skulle man kunna säga. Jo, det tycker jag. Jag hade kanske inte helt tänkt igenom vad det innebar, att ha hand om barn sju timmar om dagen, och vara den som skulle komma på grejer att hitta på. Men absolut var jag nöjd med det.

HB: Tänkte du på dig själv som turist, när du var där?

I: Emellanåt, men efter ett tag så kändes det inte så längre. Då var man liksom en av dem där. Och man gick vissa vägar varje dag, och folk sa hej. Det var ett annat sätt att hälsa efter ett tag.

HB: När de kände igen dig?

I: Ja, så efter ett tag kändes det inte så.

HB: Fick du några vänner?

I: Ja, därifrån eller svenska eller...?

HB: Både och.

I: Ja, när jag kom ner så var det en vän till familjen, en tjej från Tanzania, som visade mig runt, och så där. Så hon blev jag vän med, för vi hittade på en hel del, för jag kom helt själv. Och sen efter fem veckor kom två andra svenska tjejer, och då blev de placerade i samma hem också.

HB: Okej.

I: Så dem också. Lite så.

HB: Så i början var du själv? Vad gjorde du på fritiden då?

I: Jag gjorde nog ingenting (skratt). Jag satt bara och läste mina guideböcker och såg på internet och så. Det var lite så... Det var kul och spännande så, men det blev ändå lite ensamt. Och så då inslängd i något som man inte riktigt hade tänkt igenom kanske. Men det löste sig.

HB: Hur var... Hur kändes vänskapen med den här tjejen?

I: Den kändes bra. Hon visade mig runt och tyckte det var kul att jag var där, att hon kunde hitta på grejer och så. Men samtidigt så, det är så svårt att prata om saker, för det är så olika. Man förstår inte vad man pratar om, och man har inte så mycket gemensamt egentligen. Men samtidigt är man ändå så lika liksom.

HB: Har ni någon kontakt?

I: Nja, inte så mycket. Lite grann har vi hörts, men inte så jättemycket faktiskt. Just på grund att man inte har så mycket att prata om, egentligen. Det hade man då, det som hände där och då, men inte nu.

HB: Mm. Har du någon kontakt med familjen?

I: Ja, lite grann så, som med henne. Lite så. Om jag skulle åka ned igen och hälsa på, skulle jag kanske bo där. Lite kontakt har vi.

HB: Du trivdes bra där?

I: Mm, det gjorde jag, absolut.

HB: Upplevde du att det var svårt att lära känna människor, annars?

I: Nej... Det gjorde jag inte. De var väldigt öppna med att börja prata och så, och ville gärna lära känna. Och just att man själv öppnade sig när man började prata med dem och så. SÅ det var rätt enkelt faktiskt.

HB: Hur upplevde du dig själv under den här tiden? Kände du dig som vanligt?

I: Ja... Så där. Jag kände väl att jag utmanades väldigt mycket, med att ta initiativ och komma på saker och lösa problem och så. Och sen mitt tålamod också kände jag blev mycket bättre. Att allt tar sin tid och att de inte alltid förstår och... Så det kände jag förändrades. Jag kände mig liksom lite mer mogen, så att säga.

HB: Hur upplevde du att rollfördelningen såg ut, mellan den här organisationen du reste genom och skolan, och dig som volontär... Det här samarbetet?

I: Ja, alltså, organisationen i Sverige hade ju hand om allting innan. Och sen när jag var på plats, blev jag lite kluven så. Den skolan jag var på, jag vet inte hur mycket kontakt de hade med organisationen, det var via en annan part också. Och skolan i sig, de gjorde egentligen inte så mycket, de bara välkomnade mig och sen var jag där, liksom. Så de hade nog inte så jättemycket i det hela.

HB: Det var någon handledare, eller...

I: Ja, precis. Jag skulle ha varit på något annat ställe egentligen, och sen så hittade han den här skolan, och så var jag bara där, liksom.

HB: Mm. Hur såg rollfördelningen ut på projektet, på skolan? Vad fanns det för personal...?

I: Mm, det var en kyrklig skola, så det fanns en präst, eller två präster, som höll i det, finansieringen och allting sånt. Och sen var det tre lärare då, tre tjej.. tre kvinnliga lärare, och så fanns där en annan klass också för handikappade barn, fem, sex barn. Där var de också tre som hade hand om dem tillsammans. Och så var där någon som hade hand om trädgården och lite så, någon som lagade maten.

HB: Och hur, fanns det olika... Kan du säga något om hur makten fördelades?

I: Mm. Det var ju den här prästen, det var väl han som hade den. Och det var han som pratade engelska bäst av de två. Och så var de tre, och där kände jag... Det var nog lika mycket allihopa. Det fanns ingen riktig logik i hur de jobbade – ibland var det den ena som höll i lektionen, och ibland den andra, och ibland var inte den ena där och... Jag förstod aldrig riktigt det.

HB: Och hur kom du in, som volontär, i organisationen?

I: Jag kom in bra där. Det är ju lite svårt, det där med språket, men alla tog ju väl hand om mig, det gjorde de. Och så bara, ja, så var jag med bara på lektionerna.

HB: Hur upplevde du din position? Som arbetstagare eller....

I: Jag kände att de hade rätt stor respekt för mig, allihop egentligen. Så jag kände ändå att jag hade en betydande roll, för de såg på barnen att de trivdes med det, liksom. Och då tror jag... Även om man ibland kunde känna att de liksom inte brydde sig om barnen, så såg man ändå att de gjorde det. Jo, men det, det var nog bra.

HB: Brukade de ha andra volontärer?

I: Ja, ibland. De hade ingen annan när jag var där, men det hände.

HB: Vilket inflytande upplevde du att du hade? Kunde du påverka när du var där?

I: Ja, genom att visa vad jag tyckte var fel, och visa på andra sätt och lära upp... Om barnen får springa av sig en stund till, så kanske de sitter bättre på lektionerna. Och lite så. Ja, visa nya metoder... Och sen så efter ett tag, när man kände att man sagt samma sak flera gånger, och så fattade de ändå inte, så då fick man ge upp liksom.

HB: Hur var det sen när ni blev tre volontärer?

I: Mm, de var på en annan skola. Det var lite tänkt att de skulle vara där jag var också, men sen så fick de hälsa på en annan skola först, och då ville de hellre vara där.

HB: Vad gjorde ni då, umgicks ni mer på fritiden?

I: Ja, det fanns ju inte så mycket att göra. Vi gick lite på stan, och så någon helg gjorde vi någon liten utflykt. Men alltså, nej, vi bara var hemma och skrev i våra dagböcker och snackade med familjen och så... Man var rätt trött, så man gick och lade sig rätt tidigt på kvällarna faktiskt, det gjorde man.

HB: Var det varmt?

I: Ja, så där, kanske 24, 25, 26, någonting.

HB: Mm, det låter ju ganska behagligt.

I: Ja, det var som en vanlig svensk sommar, men inte värre.

HB: Skulle du vilja åka tillbaka?

I: Mm, det skulle jag. Och hälsa på folk och...

HB: För att hälsa på då, eller skulle du vilja bo där en längre tid?

I: Ja, kanske ett tag. Jo, det skulle jag nog kunna. Men om jag ska jobba som volontär, då vill jag ju göra det själv liksom men det är ändå en del pappersarbete, så det vet jag inte om jag skulle... Jag är inte sugen på det så. Men hälsa på och kanske stanna ett litet tag och bara få vara turist liksom, skulle jag kunna tänka mig.

HB: Mm. Du skulle vilja göra det själv, sa du?

I: Ja, alltså, om jag ska arbeta som volontär igen, så skulle jag inte gå genom en organisation. Då har jag en familj, som jag vet att jag kan bo hos, och sen så är det att prata med någon skola. Det känns som att det egentligen är rätt så lätt, bara man har någon kontakt.

HB: Mm. Hur tänkte du kring det här att betala för volontärarbete?

I: Det har jag alltid tänkt på innan, jag har alltid funderat så... "Nej, det vill jag inte, för det kostar". Men man får ju den hjälpen man behöver med att fixa det, och så kan jag förstå att det kanske ska gå lite pengar till där man är, på plats. Om man äter där, eller jag vet inte, om man behöver... Att det går bidrag till dem, till boende, och familjen och så, det förstår jag. Så om man slår ut det så, så. Men samtidigt jobbar man gratis, så det är en kostnad, det är det verkligen. Vilket är tråkigt, för då är det många som kanske inte gör det. Det hade varit bra annars.

HB: Vilka faktorer tror du krävs, för att ett volontärprojekt ska vara ett bra projekt?

I: Att det finns en handledare som tar hand om en och visar vad man kan göra. Både att man visar, att man erbjuder hjälp, och man behöver någon att bolla med och så, tror jag. Att man känner sig välkommen, att det finns någonting för en att göra. Och inte bara att det sägs att det finns saker, utan att man får veta vad, liksom. Och hur man ska gå tillväga. Så man känner att det känns bekvämt liksom. För jag var på ett ställe och kollade, och de bara "det här behövs göras"... "Jaha, men hur ska jag göra det?". Det behövdes verktyg och det behövdes lite grejer, men jag kunde inte göra någonting. Och sen gick de typ därifrån, och så stod jag där, "jaha".

HB: Och vad tror du att de här skolorna eller barnhemmen, vad tror du är viktigt för dem?

I: Hur då?

HB: Ja, för att det ska vara ett bra projekt för dem?

I: Ja, att de känner att de får ett utbyte. Nya infallsvinklar och... Det kändes ibland som att de bara vill att man ska fixa till allting liksom, så det är klart, det vill de väl också att man ska hjälpa till med. Men just att... Något nytt. Att de får se hur man kan göra på ett annat sätt.

HB: Kommer du ihåg om det var något tillfälle då du kände dig extra, om man ska säga, ”svensk”, eller, från någon annanstans, eller ”vit”, eller...

I: Nja, det vet jag inte om jag kan påstå. Nej, inte direkt.

HB: Okej. Hur kände du för att åka tillbaka till Sverige?

I: Det var skönt. Jag längtade hem till slut, och det var en skön känsla, att vilja komma hem. Sen direkt när man kom hem, så kändes allt överkligt som man varit med om.

HB: Överkligt, hur då?

I: Det var som att jag varit borta en dag, nästan. Som att allting bara var en dröm. Jag vet inte varför, det är väl för att det är så olika. Och så frågar folk hur det varit, och så är det ett kort svar... Men det är när man börjar prata om det mer, som man fattar att det har hänt. Annars är det bara, då fattar man inte.

HB: Påverkade resan din bild av Tanzania?

I: Jag hade ju en bild av det redan, men jag känner så att... Jag visste ju att de har turistattraktioner, och jag har ju velat åka dit, men de har så himla mycket som det är så synd att de inte visar mer av. Och jag känner att det finns en chans, att det kan bli bra där.

HB: Att det finns möjligheter?

I: Möjligheter att utvecklas, ja, för de har så mycket att visa, och möjligheter för turister. Om de bara lär sig hur man ska förvalta det, liksom.

HB: Har du jobbat med turism själv?

I: Mm, det har jag.

HB: Vad har du gjort då?

I: Jag har gått en turismutbildning, och så Hotell och restaurang, och haft praktik på resebyrå. Så det är lite sånt tänk, det är det (skratt).

HB: Ja, jag hör det. Mm. Påverkade resan din bild av Sverige?

I: Ja, man känner ju verkligen hur bra man har det. Och att allting funkar i Sverige. Kanske inte allt, men... Jo, men det gjorde jag. Och så på andra sätt också, med hur människor är här. Det är inte alls lika öppet som det är där nere. Och att det är alldeles för mycket stress i Sverige, sånt kände jag också.

HB: Kändes det som att du blev förändrad på något sätt?

I: Lite grann, faktiskt. Att jag växte lite och... Kände väl mer tacksamhet för allt man har och, eller jag vet inte hur jag är nu, efter några månader, men då kändes det som att man gnällde inte över småsaker och så längre. Och så mitt tålamod också... Den ena tjejen jag bodde med till exempel, vi trivdes jättebra ihop, men det var ändå lite svårt så, så

då fick jag träna mitt tålamod med henne. Och tålamod med allt folk och skolan och hur allt funkade och så. Så absolut. Det växte.

HB: Om du skulle ge ett råd till någon som funderar på att åka på en volontärresa, vad skulle det vara?

I: Först ska man tänka lite ekonomiskt, tänka igenom alla kostnader innan. För det är så mycket mer än bara resan och volontärprojektet. Det är så mycket runt om kring, vaccinationer och saker man behöver och så... Och sen kolla upp, man kan prata med någon gammal volontär, tycker jag verkligen, som varit på samma organisation, om hur de hade det och hur allting funkade. Så att man verkligen vet hur det kommer att bli. Man kan också kolla och se om man kan fixa det själv.

HB: Och vad tror du att det är bra att för inställning, till själva arbetet?

I: Att, ja... Att man blir själv så. Eller inte själv, men att det gäller att vara stark och inte ge upp. Och förstå att det kan bli tufft, att det inte behöver det, men att det kan bli tufft de första veckorna. Dels är det en helt ny kultur, som man blir ditslängd i ... Man ska vara beredd på allt.

Bilaga E: Intervju 4

”Frida”, 28

Volontärarbetade i Costa Rica, 2001

HB: Du kan först få berätta lite om din resa – vart du åkte och hur upplägget var och så?

I: Jag åkte till Costa Rica, till en stad som heter (namn). Jag var i väg i fyra månader, och då var upplägget att man bodde i en värdfamilj, som det här resebolaget hade ordnat, och så gick man i en skola en månad innan och läste spanska, innan man sen gick ut och gjorde sin volontär... grej.

HB: Och du var i Costa Rica de här fyra månaderna, åkte du något mer i regionen också?

I: Ja, under helgerna och så åkte vi nästan alltid iväg, och så lite efter sen med en kompis från Sverige. Då åkte vi lite i Costa Rica och sen åkte vi vidare.

HB: Okej. Har du några andra erfarenheter av att vara ute eller bo länge utomlands?

I: Ja, jag har också bott i... Jag gjorde min socionompraktik i Argentina. Och så både då i samband med Costa Rica-resan och Argentina-resan så reste jag ju, och åkte runt en längre tid.

HB: Var det före eller efter du hade praktik?

I: Det var efter. Ja, alltså, Costa Rica var först.

HB: Okej. Just det. Kan du berätta hur en vanlig dag såg ut, när du volontärarbetade?

I: Mm. Jag var på två olika ställen. Det ena stället var en skola för flickor, som det var tre nunnor som drev. De kom från fattiga familjer, och bodde där som på ett internat, fast de åkte hem under helgerna. Sen det andra stället var på ett barnhem. Och en vanlig dag på nunnestället, var att vi kom dit, och de undervisade ju flickorna... Så vi hjälpte till, så gott vi kunde, och när de höll på med undervisningen så var man med på raster och idrott. De spelade jättemycket fotboll, så det gjorde man... Vi åt ju lunch och så också med dem, och, jag kommer inte ihåg exakt hur många timmar, men, det var lite in på eftermiddagen också.

HB: Mm. Och varför ville du åka som volontär, varför ville du göra det här?

I: Ja... Det var väl något som jag visste redan på gymnasiet, att jag ville åka iväg och volontärarbeta, för att, ja, men hjälpa till. Och så var det rätt svårt, upptäckte jag, jag trodde att det skulle vara väldigt lätt att komma iväg, att det fanns ett stort behov och så där... Men det var mycket svårare upplevde jag. Vad var frågan förresten?

HB: Varför-

I: Ja, först hade jag en plan precis efter gymnasiet, då höll jag och en kompis på och skulle åka med något EU-finansierat, men det blev avblåst i sista sekunden, så då hade jag kvar den tanken att jag ville åka iväg och volontärarbeta. Och sen så blev jag intresserad av spanska språket, jag läste en termin på komvux innan också, och så blev det att jag sökte just i den regionen.

HB: Mm. Så vad hade du för förväntningar innan?

I: Ja... Jag vet inte hur mycket jag hade tänkt. Jag hade väl förväntningar på att man skulle kunna hjälpa till på ett bra sätt. Jag trodde kanske att... Det var ju spanska fyra veckor där innan, och kanske hade jag någon förväntan på att man skulle kunna lite mer spanska, än jag sen väl kunde när man skulle ut och volontärarbete. Så det var lite svårt, språksvårigheter, det var lite hinder för att bygga relationer... Man fick ju alltid relationer med barnen, men det var ju ändå svårt när man inte har språket med.

HB: Mm. Ja, hur upplevde du möjligheterna att få vänner till exempel, och skapa kontakter?

I: I och med att det var flera olika, det var volontärer från främst Tyskland, och lite olika europeiska länder, Sverige och Danmark. Och i och med att man läste spanska först, så blev det ju att man fick sin grupp, lärde känna folk. Alla var ju i samma situation, så då blev det ju ändå att man fick en grupp som man umgicks med.

HB: Mm. Vi kan komma tillbaka till det också. Varför blev det just Costa Rica, hur valde du land

I: Jag tror inte att det var.. Jag tänkte just utifrån att det skulle vara Latinamerika, och så tror jag att det inte fanns så många olika alternativ att välja mellan, utan att det blev Costa Rica just, av latinamerikanska länder, det kan jag inte svara på just, varför det blev... Det var nog kanske att de, att de hade roligt... Det de sa att man kunde arbeta med, att det var roligt. För jag ville jobba med människor, man kunde också jobba med djur och natur, men jag ville jobba med barn då, tänkte jag.

HB: Mm. Varför ville du jobba med barn?

I: Ja, nu är jag ju socionom, så jag vill jobba med människor, jag är intresserad... Och barn, det är kanske där det är lättast att, det är där det finns mest socialt arbete just i de länderna där man kan vara med. Det är svårare om det är vuxna, om man jobbat med vuxna missbrukare hade man ju varit tvungen att kunna språket, men barn är lättare på det sättet... Man kan leka med dem och så där.

HB: Mm. Det har blivit ganska populärt med olika former av volontärresor... Vad tror du att det beror på?

I: Dels så har det väl ökat, intresset för att åka ut och resa och uppleva världen. Det är många, eller kanske de flesta känns det som, som åker ut och reser... Och det här är väl ett sätt också att hjälpa till, jag tror det finns ett behov hos rätt många, att kunna och vilja hjälpa till. Och så blir det också en möjlighet att vara i ett land under längre period och kunna lära sig... Lära känna folket och landet lite mer än när man bara är ute och reser. Då blir det mer flyktigt, att man inte lär känna någon på samma sätt.

HB: Mm. Kändes det som att du kunde hjälpa till?

I: Jag vet inte, ja, jag tänkte på det som, hur det var på barnhemmet. Jag tänkte på det, det var ju ganska små barn, och volontärerna blev de som hade kontakten, mest kontakt, den nära emotionella kontakten med barnen. Personalen var väldigt strikt, lagade mat och gjorde det praktiska. Så det var vi som umgicks väldigt mycket med dem, och det blev dumt egentligen, eftersom så små barn har behov av att knyta an till vuxna. Men så försvinner man efter ett tag... Det blir snarare så att, på vilket sätt... Man blev ju som extra vuxna där, så det var ju positivt, men sen hur mycket man egentligen hjälpte dem... När man försvann också, att det blev en så kortvarig kontakt. Man var där så tydligt i några veckor i deras liv, och sen så försvann man. Så det är väl egentligen, ett lite tveksamt upplägg.

HB: Så... En anledning till att du ville åka, var att på något sätt hjälpa till. Kändes det som att de förväntningarna uppfylldes på något sätt?

I: Ja, alltså på något sätt fanns man ju där för de barnen då, men jag hade kanske tänkt, med hjälparbete, och så där att man... Lite stereotyp, att man hjälper till konkret, med att bygga upp något, i ett fattigt land... Där det är svält typ, eller så där. Men det här blev något annat. Visst hjälpte man till, men sen när man börjar problematisera det... Frågan är ju egentligen, hur mycket man hjälper till.

HB: Ja, det är ju svårt för oss att utvärdera härifrån... Mm. Varför valde du att resa med en här organisationen?

I: Ja, som sagt, just då hade jag inga kanaler för hur man skulle kunna göra. Det kan jag ju se nu att det finns, om man är medlem i organisationer, att man kan söka volontärtjänster. Men det kommer jag ihåg då, att jag hittade knappt någonting. Så det var mer att, här fanns det en möjlighet, mer än att jag utvärderade olika alternativ, och sedan kom fram till att det var det bästa, utan det var nog mer att det fanns, liksom.

HB: Hur tänkte du kring det här med, eller du betalade någonting, visst, till den här organisationen?

I: Mm.

HB: Hur tänkte du kring det, det här med att betala för..?

I: Ja, det kändes också lite konstigt, när man åker och jobbar gratis, känns det ju konstigt att man betalar en massa pengar. Och sen så vet jag också att de som ägde den skolan, vet jag hade en jättefin stor gård någonstans. Och så gick ju en del av pengarna till värdfamiljerna som verkligen behövde pengar. De hade det ganska tufft ekonomiskt, men de fick inte så mycket pengar heller. Det kändes lite "utsugaraktigt" av dem, även om de var väldigt trevliga människor, de som drev skolan, så kändes det ändå som att de nästan utnyttjade situationen lite. Men i och med att jag fick läsa spanska också lite, så kan man ju se det som att pengarna... En återinvestering i sig själv på så sätt.

HB: Mm. Tänkte du på dig själv som turist när du var iväg?

I: Nej, det tror jag inte att jag gjorde, och det kändes nog skönt, att man särskilde lite... Man skiljde sig lite så när man var volontärbetare, man var inte en "vanlig turist", som åkte runt och så...

HB: Var det så att ni i gruppen där, jämförde er eller...?

I: Nja... Inte så att vi uttalat hade en massa diskussioner kring det, men nog kände man sig lite sådär... "Vi är volontärer". När vi var ute och åkte på helgerna, då kunde man mer känna sig som turist., men det kändes nog rätt viktigt att man kunde säga att "Nej, men jag är här och volontärbetare", att man hade lite... status eller så, lite bättre så.

HB: Vad var det som kändes bättre, eller gav mer status i att vara volontär?

I: Ja, det var väl just att man... Jag tror att många, liksom, i turistländer, kan känna att turister bara åker runt och har massa pengar och gör massa saker som de absolut inte har råd med. Och då känns det lite exploaterande, men då kunde man känna att man var där och hjälpte till, kändes det ändå som. Då gjorde man en god insats också, inte bara utnyttjade ens eget ekonomiska överläge i och med att man kom från ett rikt land, liksom. Och då kändes det som att folk, eller dom man lärde känna, costaricanerna, också tyckte att, ja, men "de är ju här och hjälper till".

HB: Mm... Fick du några vänner som var från Costa Rica?

I: Mm, det var faktiskt två stycken som, jag vet inte, de umgicks nog jämt, med alla som... De hade fått någon kontakt med någon som, en tidigare volontär. Så det blev lite som att de hängde runt och man lärde känna de två just. Och jag tror de har... För jag har träffat dem någon mer gång också, att de har fortsatt den grejen att de hela tiden träffar volontärer.

HB: Mm, just det. Var det svårt annars, att träffa...?

I: Ja, vi var några stycken, som bodde lite... Antingen kunde man bodde inne i (namn), den staden eller (namn), som det hette, där jag bodde. Det var lite utanför, och där gick vi alltid upp och satte oss på en bar, och drack coca-cola kan jag säga... Och i alla fall, så var vi med på någon salsakurs som någon lokalbo höll i och där lärde vi faktiskt också känna någon costarican, så att det var ändå några stycken, det var det. Sedan var det ändå att man var i sin volontärgrupp, det var mest dem man umgicks med.

HB: Okej. Och, kan du beskriva hur det var på de här projekten där du jobbade, vad var det för människor som jobbade där?

I: Ja, på det första stället var det tre nunnor då, och på det andra stället var det också kvinnor. Och det kändes som att alla de var ganska så här strikta, det var inte så kärleksfullt mot barnen faktiskt, utan de var väldigt så här... Ja, det gjorde det, de hade undervisning, de gjorde maten, men det var verkligen inget gullegullande så. De kändes lite hårda. Och jag vet att på det andra barnhemmet, så var det ett ganska dåligt jobb att ha, man fick jobba obekvämt och man fick dålig lön, så det var inget sånt jobb som folk ville ha, utan det kändes mer så som ett restjobb. Så det var inte så som man kanske tänker, ”åh, tre nunnor som är så godhjärtade och vill hjälpa en massa fattiga barn”... Alltså de var ju säkert godhjärtade och fina, men de var väldigt strikta, just det här auktoritära, som man kanske kände att man i Sverige hade tidigare. Men nu har det gått till att bli mer relationsbundet, de jobben där man jobbar med barn, att man mer har en relation, att man är mer nära barnen.

HB: Mm. Hur såg den, du sa hierarki, nej-

I: Auktoritär-

HB: Ja, auktoritär, hur såg rollfördelningen ut? På vilket sätt var det auktoritärt?

I: Ja, det var väl just, att de var de som bestämde, inte att de hade någon dialog med barnen om ”vad vill ni göra”, eller ”nu ska vi hitta på något skoj” eller... Utan de bestämde. Och sen så, bland nunnorna var det väl, de sinsemellan som verkade bestämma ganska mycket, och på det andra stället så var det en som var föreståndare.

HB: Okej. Var kom ni som volontärer in...?

I: Ja.. Vi hade ju inte heller direkt något att säga till om, lite så. Utan det var ju mer att man fick uppgifterna och sen gjorde man uppgifterna.

Mm

och det var inte så att man lärde känna personalen heller. Man hade väldigt lite samröre med dem faktiskt. Och så, det var så att man sa hej, och sen inte så mycket mer.

HB: Hur många volontärer var ni?

I: På den nunneskolan var vi tre stycken, och på barnhemmet tror jag vi var fyra. Då var det två på förmiddagen och två på eftermiddagen.

HB: Mm. Vad tror du det berodde på, att ni inte hade så mycket kontakt?

I: Mm, jag vet inte. Det känns som att, nej... På något sätt, jag tänkte på det, frågan du ställde om man såg sig som turist eller volontär . Och jag tror att de kanske ändå såg en lite som kanske, jamen, turist, kanske. Så kommer det några unga, ja vi var ju ungdomar allihopa, så, unga personer från västvärlden och liksom... De kanske inte... De kanske inte tänkte att nu ska vi hade något gemensamt kunskapsutbyte och lära oss av varandra, utan det kändes som att ja, de kommer och de hjälper till med de här grejerna, och så blandar vi inte i oss i det.

HB: Mm. Så det var mer, nu vet jag inte hur jag ställa frågan utan att den blir ledande, men det var inte så personligt...?

I: Nej, verkligen inte personligt, utan det kändes helt enkelt som att de inte var intresserade av att lära känna en riktigt. Utan vi var väl... Ja, de har väl mycket volontärer som kommer och går hela tiden, så att de brydde sig väl inte heller riktigt om att lära känna oss eller så. De kändes också lite så... Ja, om man frågade om något, och försökte, så gick det inte riktigt, utan man kände direkt att man skulle hålla sig lite på sin plats.

HB: Mm, hur upplevde du dig själv under den här tiden? Kände du dig som vanligt? Eller annorlunda än i Sverige?

I: Om jag kände att jag blev annorlunda?

HB: Ja, dels hur du kände dig under tiden, om det var andra saker du tänkte på, eller hur du betedde dig.. Var det några andra sidor som kom fram?

I: Mm. Det är lite speciellt ändå , att komma till en ny, ett nytt sammanhang, en ny kultur, nya människor. Jag vet i början så kände jag ... Nästan lite kulturkrock faktiskt. Att jag kunde känna det, du vet, så här... Det var väl att man lyfts in i ett nytt sammanhang. Ja, jag vet inte, bland de andra volontärerna så tror jag att jag var som vanligt, eller så. När man var med värdfamiljen och så där, så vet jag inte... Jag lärde inte känna dem heller riktigt, värdfamiljen eller... Man var väl artig och så där. Jag vet inte om jag tog fram nya sidor just i mina volontärarbeten heller. Jag hade ju inte jobbat med barn innan, så det var lite det, att jag tog fram de sidorna, att interagera med barn, och hur man. ... Jag vet något barn som var lite stökigt, på barnhemmet, att sätta gränser till exempel, det var något nytt man fick börja öva på. Och det kändes jättesvårt. Det hade jag inte gjort innan.

HB: Men det var just det här med att jobba med barn, mer än att du var i Costa Rica som-

I: Nej, det tror jag inte. Utan att det var en ny roll.

HB: Ja. Förlåt, du kanske sa det i början, men hur gammal var du när du åkte?

I: Nej, det sa jag inte... Nu ska vi se, det var två år efter gymnasiet, så 21 tror jag att jag fyllde det året.

HB: Okej, så det är några år sedan.

I: Mm.

HB: Men du hade börjat på socionomutbildningen då?

I: Ja, jag hade läst ett och ett halvt år, och tog studieuppehåll.

HB: Kändes det som att du fick användning för dina kunskaper?

I: Mina socionomkunskaper? Inte så att jag direkt reflekterade över det jättemycket. Det blir ju, alltså man blev inte socionom, det var likadant när jag var iväg och gjorde min socionompraktik. Det var inte socionom man var riktigt, utan det blev mer basalt, där var det mer som att man var, man jobbade på dagis eller någonting.

HB: Okej.

I: Så att... Jag vet inte om jag, inte så medvetet hade någon nytta av det. Sen att jag är intresserad av hur människor fungerar, och det var ju något som jag säkert lärde mig, och fått från socionomprogrammet och kanske var till hjälp, utan att jag medvetet reflekterade över det.

HB: Mm. Hur upplevde du rollfördelningen mellan de organisationerna du var på - organisationen i Sverige, du som volontär och... De relationerna?

I: Där hade jag ingen kontakt med den svenska organisationen.

HB: Okej.

I: Utan det var mer, de hjälpte till att fixa resan, sedan hade vi ingen kontakt alls, det var ingen som hörde hur det gick eller någonting. Jag vet knappt om jag hade något nummer. Det var väldigt så frikopplat från varandra. Utan om det var något fick man ta det med personerna på stället.

HB: Mm. Hur fungerade det? Att ha direktkontakt med dem?

I: Med dem på stället? Ja, jag hade nog inte jättemycket kontakt med dem heller. Jag fick en ögoninfektion så att mina ögon svullnade upp, då när jag precis hade börjat min första vecka på volontärstället. Och då sa hon som jag bodde hos, hon försökte kanske förklara vad det var för något, men hon kunde inte, språkförbistring... Så då fick jag gå till dem på skolan, och så fick de hjälpa till med medicin och sånt där. Men annars så var det aldrig något, så att jag tog kontakt med dem utan det var mycket, att man hade, volontärerna emellan och så. Och då var det också så att när man väl var ute på stället hade man inge uppföljning eller något sånt, utan då var man på stället, volontärställena. Det var inte så att lärarna undrade hur det gick eller, att man hade något möte eller fick någon handledning eller...

HB: De här projekten du var på, hade de alltid volontärer, eller var det...

I: Jag skulle gissa det. Jag tror det var uppbyggt lite på det faktiskt.

HB: mm. Vad menade du när du pratade om kulturkrockar förut?

I: Ja, jag vet inte riktigt... Jag kom ihåg att jag tänkte det. Jag vet inte vad det var riktigt som gjorde att jag kände det. På något sätt så kändes man nog lite vilsen i det. Det var nog precis i början, innan man hade lärt känna... Alltså, på något sätt, när man lärde känna andra volontärer ännu mer hade man en trygg bas. Det var nog det, att man var lite flytande i något nytt, och jag kommer inte riktigt ihåg vad det var som gjorde att jag tänkte det med kulturkrock. Men det var väl det att det var lite så annorlunda på något sätt. Ja, men om jag tänker, att de var katoliker och väldigt troende och så där, såna grejer. Det var något jag reflekterade lite över, just att de var så enormt troende. Så blev det

väldigt också, tydligt mellan ”man” och ”kvinna”. Mannen arbetade, kvinnan var i huset och mannen hade sina roller och sitt sätt, och kvinnan, hon städade och fixade allt och donade...

HB: Mm. Där i värdfamiljen?

I: Mm. Och man märkte, det var lite generellt. Ja, det var ju det också, det var jättejobbigt, för att folk höll på och visslade och grejade, och var lite nedvärderande mot tjejer, och speciellt... Jag var ju ändå mörkhårig, så jag klarade mig undan bra, men någon av mina blonda kompisar blev helt utsatt, verkligen. De höll på hela tiden. Jag vet, någon gång när jag väntade på bussen, när jag skulle till ena stället så kom det alltid några cyklister förbi varje morgon, och de tittade på en så här... De höll på och vissla och tittade på en på ett så föraktfullt sätt, som att, ”du är inte värd någonting”. Så att man visste att ”du är inte värd någonting”. Just att man var kvinna, och kom från ett annat land, västerlandet, och var... Det kändes nästan som att vissa såg en som slampig. Och det var jättejobbigt.

HB: Ja. Kände du av det på volontärplatserna något?

I: Nej, där var det bara kvinnor bland personalen, så där vet jag inte. Jag tror inte att... ju närmare man kommer dem... De man kände gjorde ju inte så, utan det där var ju folk på gatan.

HB: Hur kände du för att åka tillbaka till Sverige? Eller, du åkte ju vidare i och för sig, men-

I: Ja, jag åkte vidare, sen åkte jag till Sverige, och då var jag väldigt mätt på det. Då hade jag varit ute och rest så länge, så det kändes jätteskönt att komma tillbaka. Och det kändes också skönt tyckte jag när väl min kompis kom och vi åkte ut och började resa. På något sätt så var man ju en gäst i ett hus, till exempel, vilket var lite påfrestande ändå, att man fick anpassa sig. Och jag var där lite längre än många volontärer också, så det var många av de som jag umgicks med som åkte tidigare än mig också.

HB: Okej.

I: Så jag var lite slut den sista tiden

HB: Mm. Och hur kändes det när du kom tillbaka till Sverige?

I: Ja... Det kändes skönt, tyckte jag. Att vara tillbaka. Sen så, att vissa blir såna som kanske... ”Åh, vad tråkigt det känns att komma tillbaka till tråkiga Sverige”, eller så, men så kände inte jag alls, utan det kändes rätt skönt. Att vara tillbaka i vardagen på något sätt, för då hade man varit ifrån vardagen hela tiden, och... På något annat sätt varit på spänn, när det är så många intryck hela tiden, nya intryck.

HB: Så du var på samma ställe i fyra månader, fick du någon känsla av vardag där?

I: Ja, det fick jag ju, som så, att man fick sin vardag där också, men... Just den grejen att bo inneboende har jag nog lite svårt för, om man inte... det beror ju på hur, vilken relation man får till dem, men de som jag bodde hos var ju trevliga och så där, men det kändes ändå som... Ja, nu ska vi småprata lite, och så satt hon och tittade på tv-serier, som man ibland fick sitta och titta på, som var jättedåliga... Jag tyckte det var skönt att bara, ha sitt egna, även om det var ett hotellrum sedan.

HB: Mm. Skulle du vilja - Eller du kanske redan har åkt tillbaka?

I: Nej, jag har inte åkt tillbaka till Costa Rica.

HB: Skulle du vilja åka tillbaka?

I: Jo, jag skulle kunna tänka mig det. Det är nog inte land nummer ett som jag hade valt, då vill jag nog hellre se andra länder. Plus att, av länderna jag sett i Latinamerika så är Costa Rica ett väldigt vackert land, men jag har fastnat mer för andra länder.

HB: Mm. Hur påverkades din bild av... Latinamerika kanske man ska säga? Eller Costa Rica?

I: Ja, det var... Alltså Costa Rica är ändå ganska, de har ju mycket, kommit ganska långt med sociala reformer. De har gratis sjukvård och de har ju ingen militär vilket är rätt häftigt. Det var ju ett ganska, inte fattigt, men slitet land. Och de har inga höga byggnader eller något sådant, vilket jag tilltalades av, just att det... Det sociala på något sätt, ja, politiken där, ändå är rätt långt gången. Du frågade...

HB: Hur din bild av landet eller regionen påverkades?

I: Ja... Jag hade väl kanske en lite bild ändå, av Latinamerika eller föreställningar om det... Det kändes som att ändå, kanske, ganska... Ganska "härliga människor" och så. Och sånt (skratt).

HB: Påverkade resan din bild av Sverige?

I: Man sätter ju alltid... Man sätter ju saker i perspektiv, eller så. Och det är väl att kunna, och ena sidan så tycker jag att mycket i Sverige känns bra och fungerar, med just att man har fungerande sjukvård och att allt är rent och städat och sånt. Och det påverkade min bild av Sverige åpositivt. Och sen så, är ju Latinamerika, låter lite klyschigt, men att man är nära sin familj, och att man umgås mycket socialt och... Att man har mycket mötesplatser där man umgås på. Det tycker jag är väldigt positivt, och det kan man se en avsaknad i Sverige. Så det kunde... Ja, det satte Sverige i ett perspektiv. Det förändrades lite så.

HB: Skulle du säga att du lärde dig någonting, av din resa, eller dina resor?

I: Ja, det tycker jag. Dels så lär man sig ju saker när man gör något nytt, och jag åkte ju själv på den här volontärresan. Och det i sig var ju, det är jag väldigt glad att jag gjorde, för det gjorde att man lärde känna andra och så där. Så man lärde sig lite nytt om sig själv. Och man blir ju präglad av de människor man möter, som har gjort intryck på en. Det gjorde intryck. Då när jag var i Argentina, så var det ändå ett fattigare område och så, och det hade också varit ekonomisk kris nyligen, som hade slagit ut hela landet... Och det påverkade mig också, att se hur fort det gick och liksom... Att politiken påverkar. Och det var nog förresten, på tal om politik, så var det när jag hade varit i Costa Rica, och när jag hade rest runt, som jag bestämde mig för att jag skulle börja engagera mig politiskt. För att på något sätt blev det väldigt tydligt att politiken är viktigt. Det hade jag ju tänkt innan också, men det blev väldigt tydligt hur det fungerar med .. Eller hur det kan bli katastrof när det inte fungerar. Där kände jag väl lite ansvar att faktiskt ta vara på möjligheten att påverka.

HB: Mm. Det var en av mina frågor, om resan lett till något vidare engagemang.

I: Mm. Alla sådana orättvisa situationer, när man ser de orättvisa situationerna så är det ju en påminnelse om att det är något viktigt att komma ihåg. Att man inte får bli så bekväm, i sin trygga vardag, och inte bli så liksom, att man ska spara pengar till bostadsrätt.. utan att man måste ha kvar det sociala medvetandet, och att man har en skyldighet att påverka. Så den blev stärkt då.

HB: Tror du att det är en vanlig reaktion, för en volontär?

I: Ja, jag hoppas det.

HB: Pratade ni om det, den sociala situationen, i volontärgruppen?

I: Ja, man pratade lite kring det, men inte jättemycket. Man kunde se olika typer av volontärer också, upplevde jag det som. Och det var en del... Jag var ju 21, men det var en del som precis hade gått ut gymnasiet, och det spelar väl ingen roll om man gått ut eller inte... Men det var det lite som att de gjorde kanske en nöjesresa av volontäresan... Och där kunde man kanske se, upplevde jag, en skillnad i mognadsnivå, hur allvarligt man tog på situationen som var. Men de jag umgicks med, där var lite mer såna att vi pratade. Med vissa pratade jag politik med, kommer jag ihåg, om den sociala situationen. Men jag hoppas ju att alla som gör något sådant blir påverkade... Att man tar med sig de orättvisor man ser och inte glömmer bort, utan känner att man vill påverka. Och det vet jag förresten, att det var många som, de flesta kom från Tyskland, och många av dem vet jag har läst vidare latinamerikanska studier, eller något sådant. Det finns ett sånt program i Tyskland, där man kan fördjupa sig i Latinamerika, och det är många som gjort det.

HB: Mm. Vilka faktorer tror du avgör om ett volontärprojekt är bra eller dåligt?

I: Om det blir en bra eller dålig upplevelse?

HB: Ja, dels för volontären, men också för projekten på plats?

I: Om man har volontärer så tror jag att det är väldigt viktigt att man känner att man får någon slags trygghet på något sätt. Och i mitt fall så var det ju, tycker jag, väldigt positivt att det var andra volontärer så man hade någon att knyta an till, att det var flera man kunde välja mellan. Och om det inte finns, om man är själv, så är det jätteviktigt att det är någon som tar sig an volontären och att man får möjlighet också att reflektera över det man ser. Det skulle ha kunnat vara ännu bättre på den resan, och vi till exempel hade haft samlingar ibland, lite handledning, om vad man upplevde, hur man kunde hantera situationer och vad man tyckte kring saker, för att sätta igång ännu mer i en.

Det är viktigt just för att inte bara.. Det beror ju lite på vad det är, men just det här med barnen, det har jag som sagt tänkt på att jag inte tror att det var så himla bra. De blir så himla, de fick ju aldrig någon fast punkt. Det måste ju vara förfärligt. Det är ju viktigt när det är små barn också, att man får anknytning och sånt där. Så då blir det ju bara en nackdel i stället, och jag tror också, just att, det är ju väldigt viktigt att det inte blir... I så fall tänker jag att man som volontär ska kunna finnas där som en extra resurs och kanske vara med och bygga upp något, som sedan kan förvaltas vidare eller något sånt. Mer än att det bara blir ett par extra händer, för då handlar det ju snarare om pengar, att man blir en resurs, istället för att det finns pengar så sätter man in en människa som kan jobba. Men då är det ju kanske, om det bara är en resursfråga så blir det ju kanske lite fel egentligen. Nu tänker jag också att man ska ha någon sorts lärandeprocess... Jag har inte tänkt så mycket på det, men nu när jag börjar tänka kring det så känns det som att det kunde vara... Jag tänker att det skulle vara någon sorts win-win, mer ett erfarenhetsutbyte. Så är det väl, även om vi är pengaresurser, så är det ju en bristvara ibland och då behövs det kanske att det kommer lite gratis arbetskraft från något annat land och hjälper till. Men det är ju farligt också om det blir, om ett land helt blir beroende av det också. Istället för att bygga upp något eget fungerande socialt skyddssystem, så baserar man det på personer som kommer in utifrån. Lite som i USA när allt är så mycket välgörenhet, och då fråntas politikerna kanske till att ta ansvar att bygga upp en fungerande social välfärd. Och det blir också lite, det blir inte lika stabilt, för då kan de ju ryckas bort, pengarna och människorna, om du fattar vad jag menar?

HB: Mm.

I: Det viktiga är nog att det är genomtänkt. Så att det inte blir någon som ser det som business, att "här tjänar vi pengar", utan att det på något vis återinvesteras i samhället. Här blev det ju att de här familjerna, som hade det lite knapert, fick lite extra pengar i och med att vi betalade boende. Där kanske man ännu mer skulle gå till lokalbefolkningen där, så att det inte går till någon enskild person som kan ha en stor ranch.

HB: Mm. Hur upplevde du att den här organisationen framställde resan, som ett erfarenhetsutbyte, eller om det var mer att man kom som en resurs?

I: Det var nog mer att man kom som en resurs. Det var inget fokus alls på något erfarenhetsutbyte.

HB: Inte heller i marknadsföringen?

I: Nej, inte vad jag tror. Jag kommer inte riktigt ihåg, bara att man fick reda på... Det var nog mer, "då är man på den här eller den här platsen".

HB: Om du skulle ge ett råd till någon som funderar på att åka på en volontärresa, vad skulle det vara?

I: Ja... Då skulle det nog vara att kolla runt en hel del, vad det finns för olika alternativ. Och lite, så här, vad det innebär. Jag vet också, i och med att jag alltid velat åka iväg, så, jag fick en lapp om något i Afrika, som verkade skitbra. "Åh", tänkte jag. Det skulle vara infomöte i Danmark som jag tänkte åka till, och så berättade jag för min pappa som började kolla upp det. Och då var det ju det här Humana, det är ju det där... Det är ju någon slags sekt, som ligger bakom det. Och då var det ju ganska bra att min pappa kollade upp, att det var seriöst det man åker med. Jag tänker att en del av de här organisationerna, IM eller så, de kanske mer har uppföljning och lite sådana... Jag tror att det är en del att göra vissa saker i Sverige, och då tror jag att man kanske där fångar upp och reflekterar mer, än när man som jag åker i väg och så var det ingen som fångade...

HB: Så att reflektera mer, före och efter?

I: Ja, det tror jag att man har... Vad är syftet med det här, varför gör vi detta? Hur kan man hantera... Det uppstår ju jobbiga situationer också, hur hanterar man dem och... Ja, om det är ett genomtänkt syfte från organisationens sida, så är det ju bättre att åka med en sådan organisation. Så det hade jag väl rekommenderat, att kolla runt lite.

HB: Vad tror du är syftet? Eller det finns kanske inte bara ett, men... Men ett vanligt, eller hur upplevde du själv?

I: Syftet, organisationens syfte eller så?

HB: Ja, egentligen mer ditt eget kanske, eller de andra volontärernas.

I: Syftet med att man "åkte iväg"? Det tror jag var just att hjälpa till, att göra en insats. Det tror jag var de flestas...

HB: Vad var den största behållningen du fick?

I: Ja, det är en svår fråga. Jag tänker mycket att det handlar om... Det var ju dels att se saker från andra perspektiv. Alltså, just det jag sa innan, det här med katoliker, att de var så troende. Det kommer jag ihåg att det var lite så här, en tanke, just hur lätt det är att man blir liksom, utifrån vad samhället säger är någonting, att man blir lite indoktrinerad, att man tänker att det är det rätta. Och lika väl som jag kunde se, ja, "men de har ju bara köpt det utan att reflektera över det"... Så är det en massa saker som jag också har köpt utan att reflektera över det. Och det fick väl mig att börja tänka lite på mina egna föreställningar. Och sen så just, ett helt annat sätt att ha ett samhälle också. Ett annat sätt att ha

en familj. Att man får se alternativ. Så är det väl mycket, tankesätt man möter. Jag kommer ihåg att jag tänkte, då jag som sagt hade läst ett och halvt år till socionom... Bara det, att flytta till en ny stad, det tänkte jag att det utvecklade mig jättemycket. Så det tänkte jag att man behöver ju inte åka iväg till andra sidan jorden, utan det handlar väldigt mycket om vilka människor man möter, och vad de ger. Så det vet jag att jag tänkte, att jag hade utvecklats mer i (studiestaden) än jag kände att jag utvecklades i Costa Rica den tiden.

HB: Varför tror du att det var så?

I: Ja, men det var väl utifrån... De människorna jag då mötte i (studiestaden). De satte väl i gång mycket tankar hos mig och de var, tänkte på ett annat sätt, och på något sätt... De jag mötte i Costa Rica, de satte väl inte igång lika mycket tankar ändå. Det var väl det. För jag tänker att det är mycket människor, inte bara att man är någon annanstans, som påverkar, som förändrar. Vissa blir ju helt hänfödda av att åka iväg så, och det var väl nästan så att jag hade önskat att jag hade känt så, att "oh, vad fantastiskt, det här var verkligen det bästa jag gjort i hela mitt liv, nu är jag verkligen förändrad i grunden". Men jag kände inte riktigt så. Men de sakerna jag sa innan, det här med perspektiv och sånt. Det påverkade ju.

HB: Intressant. (...) Nu tror jag vi har berört alla frågor jag tänkt ställa. Men om det är något mer du vill utveckla?

I: Hm. Nej, det är väl det. Jag tror jag har sagt, just det där med att ibland är inte de volontärarbetena så genomtänkta, som speciellt det med barnhemmet då. Det kanske till och med gjorde mer skada än nytta, att det kom volontärer. Och det är ju naturligtvis absolut inte bra. Så att, det är nog väldigt lätt att man tänker att.. Om man tittar på biståndsdebatten, alltså... Att det är väldigt lätt att tänka att "nu ska vi åka dit, nu ska vi hjälpa till att bygga upp saker..." Och så ser man massa problem som kommer med det, som man kanske inte tänkt igenom då. Att "dit skickade vi en ingenjör, men vi glömde utbildade ingenjörer som tar hand om det här". Så det är lite mer komplicerat. Och också just det, för övrigt, att ibland kanske det är lätt att tänka, att "nu kommer vi från västvärlden...", "Ah, vi som kommit så långt", och på nåt vis ska undervisa, så att det blir någon sorts, ja, kolonialt tänk över det hela. Och det är ju också jätte viktigt att det inte blir så. Att man också tänker att man själv kommer dit och lär sig saker.

HB: Mm. Fick du någon sådan känsla, när du var där?

I: Ja, alltså... Jag tror att vissa människor kunde känna sig lite så... Det kan jag känna, när man var ute och reste, att här kommer de här rika turisterna eller något, som tror att de vet. Men lite så. Man märkte väldigt mycket hur västvärlden på något sätt var lite idealiserat också. När jag var i Ecuador var det någon sorts skönhetsstävling, och bland de tio som höll på att bli "Miss Ecuador", var fem stycken blonda, och de var inte särskilt snygga ens en gång. Och det blev en blond som vann. Och det är ju ett vanligt skönhetsideal från västvärlden. Det finns ju en maktobalans i världen, och den påverkar ju naturligtvis Latinamerika. Det blir kanske någon sorts mindervärdeskomplex ibland gentemot västvärlden, liksom utifrån att västvärlden hela tiden kommer och influerar och håller på och lägger sig i allting och styr och ställer. Och också som sina egna tankar, att man ibland, jag kunde ju tycka det utifrån ett jämställdhetsperspektiv, när de höll på att vissla och grejer... Vilka idioter typ, "då har vi kommit mycket längre", och så där.

HB: Kommer du ihåg något personligt möte när det här blev aktuellt, "det västerländskas" makt eller status, som du nämnde?

I: Jag vet inte. Det var ju också så att de var lite föraktfulla mot kvinnliga turister till exempel... Det är väl lite en sån, att man är en stereotypifiering av någon. För att på något sätt skydda sig lite, gör man den andra som negativ också. Men annars, utifrån hur man själv kände, nej, jag vet inte... Inte som jag kan komma på så.

Bilaga F

Intervjuguide

Beskrivning - presentation

Berätta om din resa – vart åkte du?

Hur såg en vanlig dag ut? Berätta om din vardag...
Hur bodde du?

Hur skulle du beskriva tiden i (landet), i jämförelse med det liv du lever i Sverige?

Betraktar du Sverige som ditt hemland? Ser du dig själv som svensk?

Vad har du för tidigare/senare erfarenheter av att resa/bo utomlands?
Internationellt engagemang?

Förväntningar

Varför ville du åka? Vad hoppades du på?

Blev det som du tänkt dig? Uppfylldes förväntningarna?

Hur valde du land och projekt?

Det har blivit väldigt populärt hos unga västerlänningar med resor av de här slaget, vad tror du att det beror på?

Volontärturism?

Varför valde du att resa genom (företaget)?

Hur tänkte du kring det här med att betala för volontärarbete?

Tänkte du på dig själv som turist? Varför/varför inte? Vad var du annars?

Relationer

Hur såg rollfördelningen ut?

Kan du beskriva din roll på projektet/ i...?

Hur upplevde du själv din position, i arbetet?

Kommer du ihåg något särskilt tillfälle när den ”rollen” blev tydlig? ... Hur kändes det då?

Hur uppfattade du den svenska organisationens position i projektet?

Den mottagande organisationen – hur upplevde du deras roll i samarbetet?

Var det tydligt hur maktfördelningen såg ut?

Vilket inflytande upplevde du att du hade på verksamheten/i samarbetet?

Fick du några vänner? Vilken sorts vänskap?

Kan du berätta lite om de relationerna – vad gjorde ni, vad förde er samman?

Fick du några ”ovänner”?

Vad var det som påverkade hur relationerna utvecklades, tror du?

Har du kontakt med någon idag? Varför inte, ev.?

Hur upplevde du ”dig själv” under den här tiden? Som vanligt – inte som vanligt?

Tyckte du att du kunde ”vara dig själv”? Lärde någon känna dig? Vad påverkade?

Minns du något tillfälle då du kände dig extra... (Svensk, (o)kvinnlig etc?)

Kommer du ihåg något tillfälle då du kände dig ”obekvämt” eller besvärad, i ett socialt sammanhang? Vad hände då? Vad var det som inte kändes bra?

Skulle du vilja åka tillbaka? Kunna bo där en längre tid? Varför/ varför inte?

Och sen då?

Hur kände du för att åka tillbaka till Sverige?

Hur påverkade resan din bild av (landet)?

Hur påverkade resan din bild av dig själv?

... av Sverige?

Skulle du säga att du lärde dig något av resan? Vad?

Vad tänker du generellt om volontärturismen – bra/dåligt?

Varför? Vilka faktorer avgör om projektet är bra eller mindre bra?

Vilket råd skulle du ge till någon som funderar på att åka som volontär?